

๘. กุกกุฏชาตก (๓๘๓)

๕๘. “สุจิตตปตตนาทน
 ตมพจฺพ วิหฺงคม
 ไอโรห ทุมสาชาย
 มฺฐา ภริยา ภวามิ เต.
๕๙. จตฺตฺปที ตฺวํ กลฺยาณิ
 ทฺวิปทาหํ มโนรมเ
 มิตฺติ ปกฺขี อสฺยตฺตทา
 อณฺณํ ปฺริเยส สามีกํ.
๖๐. โกมาริกา เต เหลสฺสามิ
 มณฺชฺฎกา ปิยภาณินิ
 วิหฺท มํ อริเยน เวเทน
 กลฺยาณิ พฺรหฺมจารินี.
๖๑. กุณฺปาที โลหิตเป
 โจริ กุกกุฏโปถินิ
 น ตฺวํ อริเยน เวเทน
 มมํ ภตฺตารมิจฺฉลฺ.
๖๒. เอวมฺปิ จาตุรา นารี
 ทิสฺวาน ปวรี นรี

๘. กุกกุฏชาตก (๓๘๓)

๕๘. “ข้าแต่ท่านผู้มีขนปีกวิจิตตรงดงาม
 มีหงอนแดง บินไปในกลางหาวได้
 โดยฉับพลัน เชิญท่านลงจาก
 กิ่งไม้เถิด เราจะยอมเป็นภรรยา
 ของท่านโดยไม่คิดมูลค่าอันใดเลย.
๕๙. แน่ะแม่แมวรูปสวย นารี้นรมย์ใจ
 ท่านมีสี่ขา เรามีสองขา ท่าน
 เป็นเนื้อ เราเป็นนก ไม่คู่ควรกัน
 เลย ท่านจงแสวงหาสามีอื่นเถิด.
๖๐. เราจะเป็นนางกุมาริกาของท่าน มี
 วาจาอ่อนหวาน กล่าวขานไพเราะ
 ขอท่าน จงรับเราผู้มีความงาม
 ประพตติธรรมประเสริฐไว้ด้วยการ
 ได้อันดีงามเถิด.
๖๑. ดูกรนางแมวผู้เป็นโจร ตัวเปื้อน-
 เลือด คล้ายซากศพ ชอบกัดกินไก่
 เจ้าไม่ได้ปรารถนาเราเป็นสามี
 (ภัสดา) ด้วยการได้อันดีงามจริง.
๖๒. หญิงทั้งหลาย ประกอบด้วยวาจามี
 องค์สี่ เห็นชายดี (ประเสริฐ) เข้า

เนนุติ สณฺหาหิ วาจาหิ
 วิหารี วีย กุกกุฏ.

แล้ว ย่อมชักนำไปด้วยวาจาอัน
 อ่อนหวาน เหมือนนางแมวชักนำ
 พญาไก่ ฉะนั้น.

๖๓. โย จ อูปฺปติตํ อตฺถํ
 น ชิปฺปมนุพฺพุณฺณติ
 อมิตฺตวสฺมเนวติ
 ปจฺฉา จ อนฺตปฺปติ.

๖๓. ก็ ผู้ใดไม่รู้ถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้น
 อย่างฉับพลัน ผู้นั้นย่อมตกไปสู่
 อำนาจศัตรู (อมิตร) และจะต้อง
 เตือดร้อนภายหลัง.

๖๔. โย จ อูปฺปติตํ อตฺถํ
 ชิปฺปเมว นิโชนฺติ
 มุจฺเจเต สตฺตฺสุมฺพารา
 กุกกุฏฺโฆว วิหารียา”ติ.
 กุกกุฏชาตกํ อฏฺฐมํ.

๖๔. ส่วนผู้โง่ทราบถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้น
 อย่างฉับพลัน ผู้นั้นย่อมพ้นจาก
 การเบียดเบียนของศัตรูได้ เหมือน
 ไก่พ้นจากนางแมว ฉะนั้น”.

กุกกุฏชาตก ที่ ๘.

๘. กุกกุฏชาตกถมณณา (๓๘๓)

สุจิตตปคตฉาพนาตี^๑ อิทํ สตุถา
เซตวเน วิหรนุโต เอกํ อุกุกณฺจิตฺทิกฺขุํ
อารพฺภา กเถสิ.

ตํ หิ กิกฺขุํ สตุถา “กสฺมา
อุกุกณฺจิตฺทิสฺ”ติ ปุจฺฉิตฺวา “เอกํ
อลงฺกตปฏฺยตฺตํ อิตฺถิ ทิสฺวา
กิลเสวเสน ฆนฺเต”ติ วุตฺเต “กิกฺขุ
อิตฺถิโย นาม วณฺเจตฺวา อุปฺลาเปตฺวา
อตฺตโน วสํ คตฺทาลเ วินาสํ
ปาเปนฺติ, โลลพิพาริ วิย โหนฺติ”ติ
วตฺวา^๒ ตฺถุเห อโหสิ, เตเน ยาจิตฺ
อตฺตํ อหาริ

๘. พรรณนา กุกกุฏชาตก (๓๘๓)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภกิกษุ
ผู้เป็นหน่วยรูปหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศนา
นี้ว่า ท่านผู้มีชนปีกวิจิตตรงดงาม ดังนี้
เป็นต้น.

ความพิสดารว่า พระศาสดาตรัส
ถามกิกษุนั้นว่า “เธอเป็นหน่วยเพราะ
เหตุไร” เมื่อกิกษุรูปนั้นกราบทูลว่า
“ข้าพระองค์เห็นหญิงประดับตกแต่ง
คนหนึ่ง จึงเป็นหน่วยด้วยอำนาจกิลเส
พระเจ้าข้า” จึงตรัสว่า “ดูกรกิกษุ
ธรรมดาว่าหญิงทั้งหลาย มักเจรจาถ้อย
แล้วให้ถึงความพินาศในเวลาที่ยุขไปสู่อำนาจตน, เหมือนนางแมวผู้กระหาย
ฉะนั้น” ดังนี้แล้ว จึงทรงนิ่งเฉยอยู่,
เมื่อกิกษุรูปนั้นทูลอาราธนา จึงทรงนำ
อดีตนิทานมาว่า

^๑ ฉ. ม. สุจิตตปคตฉน.

^๒ อโหสิ ปฏฺยาย ฉ. ม. วตฺวา อตฺตํ อหาริ. ตฺถุเห...
ยาจิตฺติ อิม ปาธา นคฺติ.

อดีตเต พารานสิย์ พุรหมทตเต
 รชช กาเรนเต โพริสตุโต อรณเ
 กุกกุฏโยนิย์ นิพพตติตวา อเนกส
 กุกกุฏปริวารโ อรณเ วสติ.
 ตสฺสาวิทุเร เอกา พิฬาริกาปิ วสติ.
 สา จเปตวา โพริสตุตฺตํ เสสกุกกุ
 อฺปาเยน วญฺเจตวา ขาเท. โพริสตุโต
 ตสฺสา คณฺโณ น คจฺจติ.

สา จินฺเตสิ “อัยฺ กุกกุฏฺ อติวิย
 สโจ อมฺหากณฺจ สจฺภาวํ อฺปาเย
 กุสลภาวณฺจ น ขานาติ, อิมํ มยา
 ‘ภริยา เต ภวิสฺสามิ’ติ อฺปลาเปตวา
 อตฺตโน วสํ อาคตกาเล ขาเทจฺ
 วญฺญุติ”ติ. สา เตน นิสินฺนรฺกขมฺมุล
 คนฺตวา วณฺณสมฺภาสณฺพพฺพคฺมา
 วาจา ยํ ตํ ยาจมานา ปจฺมํ คากฺมา

๕๘. “สุจิตฺตปตฺตฉาน
 ตมฺพจฺพ วิหฺงคฺม
 โอโรห ทุมสาขาย

ในอดีตกาล . เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
 ครองราชสมบัติในพระนครพารานสิ
 พระโพริสต์ว์บังเกิดในกำเนิดไก่ในป่า มี
 ไก่หลายร้อยตัวเป็นบริวารอยู่อาศัยในป่า.
 ในที่ไม่ไกลจากป่านั้น มีนางแมวอยู่
 อาศัยด้วยตัวหนึ่ง. นางแมวนั้นล่อลวง
 ไก่ที่เหลือโดยอุบาย เคี้ยวกินเสียมากมาย
 ยกเว้นพระโพริสต์ว์. พระโพริสต์ว์ไม่
 ไปให้นางแมวนั้นจับกิน.

นางแมวนั้นจึงคิดว่า “ไก่ตัวนี้รู้มาก
 (ไอ้อวด) ดีนัก ยังไม่รู้จักว่าเราก็มีความ
 รู้มาก (ไอ้อวด) และมีความฉลาดในอุบาย,
 ควรที่เราจะหลอกประเล้าประโลมไก่ตัวนี้
 ว่า ‘เราจะยอมเป็นภรรยาของท่าน’
 แล้วเคี้ยวกินเสีย ในเวลาที่มันมาสู่อำนาจ
 ของเรา”. นางแมวนั้นจึงไปยังโคนไม้ที่
 ไก่ตัวนั้นจับอยู่ เมื่อจะอ้อนวอนไก่นั้น
 ด้วยวาจาพรรณนาสรรเสริญคุณ จึง
 กล่าวคาถาที่หนึ่งว่า

๕๘. “ข้าแต่ท่านผู้มีขนปีกวิจิตรงดงาม
 มีหงอนแดง บินไปในกลางหาได้
 โดยจับปล้น เชิญท่านลงจาก

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างคันดบัพพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มุธา ภริยา ภวามิ เต”ติ.

กึ่งไม่เกิด เราจะยอมเป็นภรรยา
ของท่านโดยไม่คิดมูลค่าอันใดเลย”.

ตตถ สุจิตตปตตนาทานติ สุจิตเตหิ
ปตเตหิ กตจนาทาน.

บรรดาเหล่านั้น คำว่า ข้าแต่-
ท่านผู้มีขนปีกวิจิตรงดงาม คือ ผู้มีเครื่อง
ปกปิดอันทำด้วยขนปีกทั้งหลายซึ่งวิจิตร
งดงามมาก.

มุธาติ วินา มุเลน น กิณฺจิ คเหตุวา
อหํ ภริยา เต ภวามิ.

คำว่า ไม่คิดมูลค่า ความว่า เรายอม
เป็นภรรยาของท่านโดยเว้นจากมูลค่า
คือไม่รับค่าตอบแทนใด ๆ เลย.

ตํ สุตฺวา โพรสิสฺสโต “อิมาย
มม สหุเพ ฉาตกา ขาทิตา, อิทานิ
มํ อูปโลเกตฺวา ขาทิตฺกามา,
อฺยโยเชสฺสามิ นนฺ”ติ จินฺเตตฺวา ทฺติย
กาถมาห

พระโพธิสัตว์ฟังคำนั้นแล้ว ดำริว่า
“นางแมวนี่กินญาติทั้งปวงของเราแล้ว,
บัดนี้ประสงค์จะหลอกประเล้าประโลมเรา
แล้วเคี้ยวกิน, เราจะไล่มันไป” ดังนี้แล้ว
จึงกล่าวคาถาที่สองว่า

๕๙. “จตุปฺปที ตฺวํ กลฺยาณิ
ทฺวิปทาหํ มโนรม
มิตฺติ ปกฺขี อสฺยฺตฺตา^๑
อณฺณํ ปฺริเยสฺ สามิกนฺ”ติ.

๕๙. “แน่ะ นางแมวรूपสวยงาม น่า-
รื่นรมย์ใจ ท่านมีสี่ขา เรามีสองขา
ท่านเป็นเนื้อ เราเป็นนก ไม่
สมควรกันเลย ท่านจงแสวงหา
สามีอื่นเกิด”.

^๑ ฉ. ม. อสยฺตฺตา.

ตตฺถ มิตฺติ วิพาริ สฺนธายาห.
 อสฺยุตฺตาทิ ชายปติกา ภวิตฺตุ
 อสฺยุตฺตา อสมฺพฺนธา, นตฺถิ เตสฺ
 อีทิสฺ สมฺพฺนโรติ ทิปฺเตติ.

ตํ สุตฺวา ตโต สว “อยํ
 อติวีย สโร, เยน เกนจิ อฺปาเยน
 วญฺเจตฺวา นํ ชาทิสฺสามิ”ติ จินฺเตตฺวา
 ตตฺถิ คากฺกมาห

๖๐. “โกมาริกา เต เสสฺสามิ
 มณฺชุกา ปิยภาณินิ
 วินฺท มํ อริเยน เวเทน
 กลฺยาณี พฺรหฺมจารินินุ”ติ.^๑

ตตฺถ โกมาริกาทิ “อหํ เอตฺตํ
 กาลิ อญฺญํ ปุริสํ น ชานามิ, ตว
 โกมาริกา ภริยา ภวิสฺสามิ”ติ วทติ.

ในคำเหล่านั้น คำว่า ท่านเป็นเนื้อ
 พระโพธิสัตว์กล่าวหมายเอานางแมว. ด้วย
 บทว่า **อสฺยุตฺตา** ท่านแสดงว่า
 ไม่สมควร คือไม่สัมพันธ์กัน เพื่อที่จะ
 เป็นผิวเมียกันเลย, คือความสัมพันธ์กัน
 เช่นนี้ของสัตว์เหล่านั้นไม่มี.

ลำดับนั้น นางแมวนั้นฟังคำนั้น
 แล้วก็คิดว่า “ไก่อัดนี้ไอ้อวดนั้ก, เรา
 จะไข้อย่างใดอย่างหนึ่งล่อวงเดี่ยว
 กินมันให้ได้” จึงกล่าวคาถาที่สามว่า

๖๐. “เราจะเป็นนางกุมาริกาของท่าน
 มีคำพูดอ่อนหวาน กล่าวขาน
 ไพเราะ ขอท่านจงรับเราผู้มีความ-
 งาม ประพฤติธรรมประเสริฐไว้
 ด้วยการได้อันดีงามเกิด”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า จะเป็น
 นางกุมาริกา (ภริยาสาว) นางแมวกล่าว
 ว่า “เรายังไม่รู้จักบุรุษอื่นตลอดกาล
 เพียงนี้, เราจะยอมเป็นภรรยาสาว
 ของท่าน”.

^๑ น. ม. สวช มํ ยทิจฺจติ.

มณชุกา ปิยภาณินีติ ตว มธฺรกกถา
ปิยภาณินีเยว ภาวิสุสามิ.

คำว่า มีวาจาอ่อนหวาน กล่าวขาน
ไพเราะ คือ เราจะมีวาจาอ่อนหวาน
กล่าวขานคำไพเราะ เป็นที่รักของท่าน
เท่านั้น.

วิบุท มนุติ ปฏิลภ มํ อริเยน
เวเทนาคี สุนฺทเรน ปฏิลาเภณ.

คำว่า จงรับเรา คือ จงได้กับเราเถิด.
คำว่า ด้วยการได้อันดีงาม คือ ด้วย
การได้อันสวยงาม.

“อหฺมปิ หิ อิตฺตํ ปุพฺเพ ปุริสสมุผลสฺส
น ชานามิ, ตวํปิ อิตฺตํสมุผลสฺส
น ชานาสิ, อิตฺติ ปกฺคิยา พุรหมฺจาริ
พุรหมฺจารินิ มํ นิทฺโทเสณ ลลาเภณ
ลภสิ ยถิ มํ อิจฺฉสิ, อถ เม
วจนํ น สทฺทหสิ, ทฺวาทสโยชนาย
พาราณสียา เกริญฺจาราเปตฺวา ‘อัย
มม ทาสี’ติ สวาย, มํ อตฺตโน
ทาสี กตฺวา คณฺหาหิ”ติ วทติ.

นางแมวกล่าวว่า “ก็ ก่อนแต่เนี้ แม้เรา
ก็ไม่รู้จักถูกต้องกับชาย, แม้ท่านก็ไม่
รู้จักถูกต้องกับหญิง, ท่านผู้ประพฤติธรรม
อันประเสริฐจงได้เราผู้สาวประพฤติธรรม
ประเสริฐ (เป็นสาวพรหมจารี) โดยปกติ
ด้วยการได้อันไม่มีโทษด้วยประการฉะนี้
ถ้าท่านปรารถนาเราและ ไม่เชื่อคำ
ของเรา, ท่านจงให้ตีกลองร้องป่าวไป
ในพระนครพาราณสีประมาณสิบสอง
โยชน์ว่า ‘ผู้นี้เป็นทาสีของเรา’ ท่าน
จงทำให้เป็นทาสีของตนรับไปเถิด”.

ตโต โพรสิสตฺโต “อิมํ ตชฺเชตฺวา
ปลาเปตฺุ วฏฺฏี”ติ จินฺเตตฺวา จตฺตถํ
คาถมาห

ลำดับนั้น พระโพรสิสัตว์คิดว่า
“เราควรจะให้นางแมวนั้นหนีไปเสีย” จึง
กล่าวคาถาที่ชื่อว่า

๖๑. “กุนปาติ โลहितเป
 ใจริ กุฏกุฏโปถินิ
 น ตวั อริเยน เวเทน
 มมํ ฆตตารมิจฺจสิ”ติ.

ตตถ น ตวั อริเยนาติ “ตวั
 อริเยน พุรหุมจริยวาสลาเกน น มํ
 ฆตตารํ อิจฺจสิ, ฆฏเจตฺวา ปน มํ
 ขาทิตุกามาสิ, นสฺส ปาเป”ติ ตํ
 ปลาเปสิ.

สา ปน ปลายิตฺวา คตา, น
 ปน โอลเกตุมุปี วิสฺหิ. อีมา
 อภิสสมฺพุทฺธคาถา อภาสิ

๖๒. “เอวมุปี จตุรา นารี
 ทิสฺวาน ปวริ^๑ นรี
 เนนฺติ สนฺหาหิ วาจาหิ
 วิพาริ วิย กุฏกุฏ.

๖๑. “ดูกรนางแมวมุเป็นโจร ตัวเป็น-
 เลือด คล้ายซากศพ ชอบกัด
 ไก่กิน เจ้าไม่ได้ปรารถนาเราเป็น
 สามี (ภัสดา) ด้วยการได้อันดิงาม
 จริง”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า น ตวั
 อริเยน พระโพธิสัตว์กล่าวว่า “ท่านไม่
 ได้ปรารถนาเราเป็นสามี (ภัสดา) ด้วย
 การได้อันดิงาม คือ ด้วยการได้อยู่
 ประพฤติธรรมอันประเสริฐอันเป็นอริยะ,
 แต่ท่านประสงค์จะลงเราไปกิน, จง
 ฉิบหายเสียเถิดนางวายร้าย” แล้วก็ไล่
 นางแมวให้หนีไป.

ส่วนนางแมวนั้น ครั้นหนีไปแล้ว,
 ไม่อาจจะหลีกวมาดูอีก. พระพุทธเจ้า
 ได้ตรัสอภิสังฆพุทธคาถาเหล่านี้ว่า

๖๒. “หญิงทั้งหลายผู้ประกอบด้วยวาจา
 มีองคฺสี่ เห็นชายดีเข้าแล้ว ย่อม
 ชักนำไป ด้วยวาจาอันอ่อนหวาน
 เหมือนนางแมว ชักนำพญาไก่
 ฉะนั้น.

^๑ ฉ. ม. สรณ.

๖๓. โย จ อุปฺปติตํ อตฺถํ
 น ชิปฺปมนุพฺพชฺชติ
 อมิตฺตวสฺสมเนวติ
 ปจฺจนา จ อนฺุตฺตฺตฺตฺติ.

๖๔. โย จ อุปฺปติตํ อตฺถํ
 ชิปฺปเมว นิโพชฺติ
 มุจฺจเต สตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 กุกฺกฏฺฏว วิพาริยา”ติ.

อิมา อภิสมฺพุทฺธคาถา.

ตตฺถ จตฺตราติ จาตฺริเยน
 สมฺนุนาคตา. นาริตี อิตฺถิโย. เนนฺตฺติ
 อตฺตโน วสํ อุปฺเนนฺตฺติ. วิพาริ วิยาติ
 ยถา สว วิพาริ ตํ กุกฺกฏฺฏํ เนตฺ
 วายมติ, เอวํ อญฺญาปิ นาริโย
 เนนฺตฺติเยว.

อุปฺปติตํ อตฺถนฺตฺติ อุปฺปนฺนํ กิณฺจิทฺเว
 อตฺถํ. น อนฺุพฺพชฺชติติ ยถาสภาเวน

๖๓. ก็ ผู้ใดไม่รู้ถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้น
 อย่างฉับพลัน ผู้นั้นย่อมตกไปสู่
 อำนาจศัตรู และจะต้องเดือดร้อน
 ภายหลัง.

๖๔. ส่วนผู้ใด รู้ถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้น
 อย่างฉับพลัน ผู้นั้นย่อมพ้นจากการ
 เบียดเบียนของศัตรูได้ เหมือนไก่
 พ้นจากแมว ฉะนั้น”.

คาถาเหล่านี้ ชื่อว่า เป็นอภิสมฺพุทฺธ-
 คาถา.^๑

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มี
 องค์สี่ คือ ประกอบด้วยองค์สี่. หึ่ง
 ทั้งหลาย ชื่อว่า นาริ. คำว่า ชักนำ
 คือ นำเข้าไปสู่อำนาจของตน. คำว่า
 เหมือนนางแมว ความว่า นางแมวนั้น
 พยายามที่จะชักนำไปนั้นไป ฉนฺใด,
 หึ่งแม่เหล่าอื่นก็ย่อมชักนำไปฉนนั้น
 เหมือนกัน.

คำว่า ประโยชน์ที่เกิดขึ้น คือ ประโยชน์
 อย่างใดอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นนั่นเอง. คำว่า

^๑ อภิสมฺพุทฺธคาถา คือ คาถาที่พระพุทธเจ้าตรัส
 หลังจากตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว.

น ชานาติ, ปจฺจนา จ อนุตฺตปฺปติ.

ไม่รู้ ได้แก่ ไม่รู้ตามสภาพ, และยอม
เดือตร้อนในภายหลัง.

ภุกกุฏโฏวาทิ ยถา โส ฌาณสมฺปนฺโน
ภุกกุฏโฏ วิพาริตโต มุตฺโต, เหว
สตุตฺตสมฺพาธโต มุจฺจตีติ อตฺโต.

คำว่า เหมือนพญาไก่ ความว่า
พญาไก่ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยฌาณนั้น พ้น
แล้วจากนางแมว ฉันท, ผู้นั้นก็ยอมพ้น
จากการเบียดเบียนแห่งศัตรู ฉันทนั้น.

สตุถา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อหริตฺวา
สจฺจจานิ ปกาเสตฺวา ชาตํ
สโมธานสิ. สจฺจปรีโยसानเ อุกฺกณฺจิต-
ภิกฺขุ โสตาปตฺติผลเ ปตฺติฏฺจหิ. “ตทา
ภุกฺกุฏฺวราชา ปน อหเมว อโหสิ”ติ.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระ-
ธรรมเทศนาเข้ามาแล้ว ทรงประกาศสัจจะ
ทั้งหลาย ประชุมชาดกแล้ว. ในเวลาจบ
สัจจะ ภิกษุผู้เบื่อนายดำรงอยู่ในโสตา-
ปัตติผล. “ส่วนพญาไก่ในครั้งนั้นได้
เป็นเรือดภาคตนเองแล”.

ภุกฺกุฏฺวชาตกฺวณฺณนา อฏฺฐมา.

พรรณนาภุกกุฏชาดก ที่ ๘ จบ.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๕

๘. ธรรมทฤษฎชาตก (๓๘๔)

๖๕ “ธรรม จรต ฉาตโย
 ธรรม จรต ภททำ โว
 ธรรมจารี สุขี เสติ
 อสมิ โลกเ ปรมุหิ จ.

๖๖. ภททโก วตายํ ปกุขี
 ทีโข ปรมธมมิโก
 เอกปาเทน ตัญจนโต
 ธมมเมวานุสาสติ.

๖๗. นาสส สีสํ วิชานาถ
 อนณยาย ปลัสถ
 ภุตวา อนนุทญจ ฉาเป จ
 ธมโม ธมโมติ ภาสติ.

๖๘. อณณํ ภณติ วาจา
 อณณํ กาเยน กุพฺพติ
 วาจาโย โน จ กาเยน
 น ตํ ธมมํ อธิฏฺฐิตो.

๘. ธรรมทฤษฎชาตก (๓๘๕)

๖๕. “ดูกรญาติทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย
จงประพฤติธรรม ท่านทั้งหลาย
จงประพฤติธรรมอยู่เสมอ ๆ เกิด
ความเจริญจะมีแก่ท่านทั้งหลาย ผู้
ประพฤติธรรม ย่อมอยู่เป็นสุขทั้ง
ในโลกนี้และโลกหน้า.

๖๖. กาดัวนี้เจริญดีหนอ ประพฤติธรรม
อย่างเยี่ยม ยืนด้วยเท้าข้างเดียว
ย่อมพร่ำสอนแต่ธรรมเท่านั้น.

๖๗. พวกท่านไม่รู้จักปรกติของกานัน
จึงพากันสรรเสริญ เพราะความ
ไม่รู้เท่าทัน มันกินไข่และลูกนก
แล้ว ก็ร้องว่า ธัมโม ธัมโม.

๖๘. กานีกกล่าวด้วยวาจาเป็นอย่างหนึ่ง
ทำด้วยกาย เป็นอีกอย่างหนึ่ง
ประพฤติธรรมเพียงวาจา แต่ไม่ทำ
ด้วยกาย เพราะฉะนั้น กานีจึง
ไม่ได้ตั้งอยู่ในธรรมนั้นเลย.

๖๙. วาจาเย สขิโล โหติ
 มโนปริทุกุโค สिया
 ปฏิจันโน กุปสฺสโย
 กณฺหสฺสโปว ธมฺมทฺธโช
 คามนิกมาสุ สาธุ
 สมฺมโต ทฺฐชาโน อโย
 ปุริเสน พาลิเสน.

๗๐. อิมํ ตฺถเทหิ ปกฺเขหิ
 ปาทา จิมํ วิเหจฺจ
 ฉวํ หิมํ วินาสฺสเถ
 นายํ สํวสนารโหติ.

ธมฺมทฺธชาดกํ นวมํ.

๖๙. กานี้เป็นสัตว์มีถ้อยคำอ่อนหวาน มี
 ใจรู้ได้ยาก เปรียบเหมือนงูเห่า
 ปกปิดร่างกายด้วยปล้อง หรือ
 เปรียบเหมือนคนทาศีลเอาธรรมบัง-
 หน้าคนโง่ไม่รู้จริงพากันยกย่องว่า
 ผู้นี้เป็นคนดีในหมู่บ้าน และนิคม
 ฉะนั้น.

๗๐. ท่านทั้งหลาย จงช่วยกันเอาจะงอย
 ปากเอาปีกและเอาเท้าจิกกาลามก
 ตัวนี้ ท่านทั้งหลายจงทำร้ายกา
 ลามกนี้ ให้พินาศไป เพราะกานี้
 ไม่ควรจะอยู่ร่วมกับพวกเรา”.

ธรรมทัตตชาดก ที่ ๙.

๘. ฌมมทุชชชาตกถณณนา

(๓๘๔)

ฌมมํ จรต ฌาตโยติ อิทํ
สตุถา เขตวเน วิหรนุโต เอกํ
กุหกภิกขุ อารพุก กเถสิ.

ตถา หิ สตุถา “น ภิกขเว
อัย อิทาเนว กุหโก, ปุพฺเพปิ
กุหโกเยวา”ติ วตุวา อติตํ อหาริ

อติเต พาราณสียํ พุรหมตฺเต
รชฺชํ กาเรนเต โพิสตุโต สกฺกนโยนียํ
นิพฺพตฺติตฺวา วยฺปตฺโต สกฺกน-
สงฺฆปรีวฺโต สมฺภูทมฺชฺเฒ ทิปเก วสิ.

อถกจฺเจ กาสิกรฎฺจวาสิโน
วาณิชา ทิสากากํ คเหตุวา นาวาย
สมฺภูทํ ปกฺขนทิสฺสุ สมฺภูทมฺชฺเฒ นาวา
ปภิชฺชเต. โส ทิสากาโก ตํ ทิปกํ

๘. พรรณนาธัมมัทธชชาดก

(๓๘๕)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระ-
เชตวัน ทรงปรารภภิกษุผู้หลอกหลวง
รูปหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า **ดูก่อน
ญาติทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงประพฤติ
ธรรมเถิด ดังนี้ เป็นต้น.**

ความพิสดารว่า ในครั้งนั้น พระ-
ศาสดาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย มิใช่
บัดนี้เท่านั้น ภิกษุรูปนี้ เป็นผู้หลอกหลวง,
แม้ในชาติก่อน เธอก็เป็นผู้หลอกหลวง
มาแล้วเหมือนกัน” ดังนี้ แล้วทรงนำ
อดีตนิทานมาว่า

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
ครองราชสมบัติในพระนครพาราณสี
พระโพธิสัตว์ทรงบังเกิดในกำเนิดนก
เจริญวัยแล้วมีฝูงนกแวดล้อมอยู่อาศัยที่
เกาะกลางสมุทร.

ครั้งนั้น พ่อค้าชาวเมืองกาสิกรัฐ
บางพวก นำกาประจำทิศแล่นเรือไปยัง
สมุทร. เรือได้อับปางลงท่ามกลางสมุทร.
กาประจำทิศนั้น ครั้นบินไปเกาะนั้น

**บริษัทเจริญโลกภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา**

คนตัวเล็ก จินตลีลา “อัย มหาสกุณ-
 สงโฆ, เมฆา กุหกกมมัม กตวา เอเตส
 อณฑทานิเจว ฉาปเก จ วรี วรี
 ขาทิตุ วฏฏติ”ติ. โส โอตริตวา
 สกุณสงฆสส มชฺเฒ มุขํ วิวริตวา
 เอเคน ปาเทน ปจฺวิยํ อฏฺฐาสิ
 “โก นาม ตฺวํ สามี”ติ สกุณเห
 ปฏฺฐุจ “อหํ ธมฺมิโก นามา”ติ
 อห. “กสฺมา ปน เอเคน ปาเทน
 จิตฺตีส”ติ. “มยา ทฺติเย ปาเท นิภฺขิตฺเต
 ปจฺวี ธาเรตุํ น สกุโกตี”ติ. “อถ
 กสฺมา มุขํ วิวริตวา ติฏฺฐส”ติ.
 “อหํ อญฺฉํ อหารํ น ขาทามิ,
 วาตเมว ขาทามิ”ติ.

แล้วคิดว่า “เกาะนี้มีฝูงนกมากมาย,
 เราควรทำการหลอกลวง แล้วกินไข่และ
 ลูกนกของพวกมันดีกว่า”. กาประจำทิศ
 นั้น จึงร่อนลงยืนอ้าปากบนแผ่นดินด้วย
 ขาข้างเดียว ท่ามกลางหมุ่นก เมื่อนก
 ทั้งหลายถามว่า “ท่านชื่ออะไร นาย”
 จึงตอบว่า “เราชื่อว่าธัมมิกะ (ผู้รัก
 ธรรม)”. นกทั้งหลายจึงถามว่า “ก็เพราะ
 เหตุไรเล่า ท่านจึงยืนด้วยขาข้างเดียว”.
 กาประจำทิศตอบว่า “เมื่อเราเหยียบด้วย
 เท้าที่สอง แผ่นดินยอมไม่อาจทรง (ตัว)
 ไว้ได้”. นกทั้งหลายถามต่อไปว่า “เมื่อ
 เป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไร ท่านจึงยืน
 อ้าปากเล่า”. กาประจำทิศตอบว่า “เรา
 ไม่กินอาหารอย่างอื่น, เรากินแต่ลม
 อย่างเดียว”.

เอวญจ ปน วตฺวา เต สกุณ
 อามนฺเตตฺวา “โอวาทํ ไว ทสฺสามิ ตํ
 สฺุณาถา”ติ เตสํ โอวาทวเสน ปจฺม
 ภาถมาห

ก็แล กาประจำทิศนั้นครั้งกล่าว
 อย่างนี้แล้ว จึงเรียกนกเหล่านั้นมา
 กล่าวว่า “เราจะให้โอวาทแก่พวกเจ้า
 พวกเจ้าทั้งหลายจงฟังโอวาทนั้น” แล้ว
 กล่าวคาถาที่หนึ่ง ด้วยอำนาจโอวาทแก่
 นกเหล่านั้นว่า

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีชาดก มัทรีชาดก บ-ท.๑๓-๕

๖๕. “ธมฺมํ จรตฺถ ฌาตโย
 ธมฺมํ จรตฺถ ภทฺทํ โว
 ธมฺมจารี สุขํ เสติ
 อสุมฺมิ โลเก ปรมฺหิ จา”ติ.

ตตฺถ ธมฺมํ จรตฺถติ กาย-
 สุจฺริตาทิเกทํ ธมฺมํ กโรตฺถ. ฌาตโยติ
 เต อาลปติ.

ธมฺมํ จรตฺถ ภทฺทํ โวติ เอกวารํ
 จริตฺวา มา โอสกุกถ ปุณฺปุณฺนี จรตฺถ,
 ภทฺทํ โว ภวิสฺสติ.

สุขํ เสติติ เทสนาสีสเมตํ, ธมฺมจารี
 ปน สุขํ ติฏฺฐติ คจฺจนฺติ นิสีทติ สยติ,
 สพฺพิริยาปถสฺสุ สุขิโต โหติติ ทีเปติ.

๖๕. “ดูกรญาติทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย
 จงประพฤติธรรม ท่านทั้งหลาย
 จงประพฤติธรรมอยู่เสมอ ๆ เกิด
 ความเจริญ จะมีแก่ท่านทั้งหลาย
 ผู้ประพฤติธรรม ย่อมอยู่เป็นสุข
 ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า จง
 ประพฤติธรรม ความว่า ท่านทั้งหลาย
 จงประพฤติธรรมอันต่างด้วยสุจริตมีกาย-
 สุจริตเป็นต้น. กาประจำทิศเรียกนก
 ทั้งหมดเหล่านั้นว่า ญาติ.

คำว่า ท่านทั้งหลายจงประพฤติธรรม
 ความเจริญจะมีแก่ท่านทั้งหลาย ความว่า
 ท่านทั้งหลายจงอย่าประพฤติธรรมคราว-
 เดียวแล้วทอดทิ้ง คือท่านทั้งหลายจง
 ประพฤติธรรมบ่อย ๆ ทีเดียว, ความเจริญ
 จะมีแก่พวกท่าน.

คำว่า ย่อมอยู่เป็นสุข นั้นเป็นหัวข้อ
 การแสดง, กาประจำทิศแสดงว่า
 ก็ผู้ประพฤติธรรมย่อมยินดี นิ่ง นอน
 เป็นสุข, คือผู้ประพฤติธรรมย่อมมี
 ความสุขในอิริยาบถทั้งปวง.

สกุณา “อัย กากโก กุหฺมฺเณ
อนฺชกานิ ขาทิตฺตํ เอวํ วทตี”ติ
อชานิตฺวา ตํ ทุสฺสีลํ วิณฺณนฺตคา
ทฺติยํ กาคมาหฺสุ

๖๖. “ภทฺทโก วตายํ ปกฺขี
ทิวฺช ปรมฺมมิโก
เอกปาเทน ติฏฺฐนฺโต
ธมฺมเมวานุสาสตี”ติ.

ตตฺถ ธมฺมเมวาติ สภาวเมว.
อนุสาสตีติ กเถติ.

สกุณา ตสฺส ทุสฺสีลสฺส
สทฺทหิตฺวา “ตฺวํ กิร สามิ อญฺญํ โคจฺรํ
น กณฺหสิ วาตเมว ภกฺขสิ เตนฺหิ
อมฺหากํ อนฺชกานิ จ ฉาปกเก จ
โอลฺลเกยฺยาสี”ติ วตฺวา โคจฺราย กจฺจนฺติ.

โส ปาโป เตสํ คตฺทกาเล อนฺชกานิ
จ ฉาปกเก จ กุจฺฉิปุริ ขาทิตฺวา เตสํ
อาคตฺทกาเล อฺปฺสนฺตฺปฺสนฺโต หุตฺวา มุขํ
วิวริตฺวา เอกเณ ปาเทน ติฏฺฐจติ.

สกุณา อากนฺตฺวา ปุตฺตเก อปฺสฺสนฺตา
“โก นุ โข ขาทตี”ติ มหาสทฺเทน

ผุํงนฺกไม่รู้วํ “กานึํกล่าวอย่างนี้
เพื่อจะลวงกินไข” เมื่อจะพากันสรรเสริญ
กาฬุทฺศีลนั้น จึงกล่าวคาถาที่สองว่า

๖๖. “กาคตัวนี้เจริญดีหนอ ประพฤติ
ธรรมอย่างเยี่ยม ยืนด้วยขาข้าง-
เดียว ย่อมพร่ำสอนแต่ธรรมเท่านั้น
แก่พวกเรา”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **แต่ธรรม**
เท่านั้น คือ แต่สภาวะเท่านั้นเอง. คำว่า
ย่อมพร่ำสอน คือ ย่อมกล่าวสอน.

นกทั้งหลาย เชื่อกาฬุทฺศีลนั้น จึง
กล่าวว่า “ข้าแต่ นาย ได้ยินว่า ท่าน
ไม่รับอาหารอย่างอื่น กินแต่ลมเท่านั้น
ถ้าเช่นนั้น ท่านพึงดูแลไขและลูกน้อย
ของพวกเราด้วยเถิด” แล้วก็บินไปหากิน.

กาฬุทฺศีลนั้น ในเวลานกเหล่านั้นไปกัน
หมดแล้ว ก็กินไขและลูกนกจนเต็มท้อง
ในเวลาที่นกเหล่านั้นพากันกลับมากิน ก็ทำ
เป็นสงบเสงี่ยมยื่นอ้าปากด้วยขาข้างเดียว.

นกทั้งหลาย เมื่อพากันมาไม่เห็นลูกน้อย
พากันร้องจ้อแจ้วว่า “ใครหนอแล มากิน

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิรวานติ, “อโย กาโก ธมฺมิโก”ติ ตสฺมิ อํสาสงฺกมตฺตมปิ น กโรหติ.

ลูกของเรา” ต่างก็มีได้ทำแม่เพียง ความสงสัยในกานั้นเลย ด้วยคิดว่า “กาตัวนี้ ประพฤติธรรม”.

อถ กทิวสํ มหาสตุโต จินฺตลสิ “อิธ ปุพฺเพ โกจิ ปริปนฺโน นตฺติ อิมสฺส อากตฺกาลโต ปฏฺจาย ชาโต, อิมํ ปริคฺคณฺหิตํ วฏฺฏติ”ติ.

ภายหลัง ณ วันหนึ่ง นกมหาสัตว์ดำริ ว่า “เมื่อก่อนในที่นี้ ไม่มีอันตรายอะไร ๆ จำเดิมแต่เวลาที่กาตัวนี้มาแล้ว ก็เกิดอันตรายขึ้น, เราควรเพื่อจะสอบสวนกาตัวนี้”.

โส สกฺุณฺเหสิ สทฺธิ โคจรี คจฺจนฺโต วิย หุตฺวา นีวตฺติตฺวา ปฏฺิจจณฺฺฏจฺานเ อฏฺจาสิ.

นกมหาสัตว์นั้น ทำเป็นเหมือนบินไป หากินกับนกทั้งหลาย แล้วหวนกลับมา จับอยู่ในที่กำบัง.

กาโกปิ “กตฺวา สกฺุณา”ติ นิราสงฺโก หุตฺวา อฏฺจาย คนฺตฺวา อนฺทกานิ จ ฉาปเก จ ชาทิตฺวา ปุณาคนฺตฺวา มุขํ วิวริตฺวา เอกปาเทเน อฏฺจาสิ.

ฝ่ายกาคิดว่า “นกทั้งหลายไปกันแล้ว” จึงไม่มีความสงสัยโผขึ้นบินไปกินไข่และ ลูกนกแล้วบินกลับมายื่นอ้าปากด้วยขา ข้างเดียวอีก.

สกฺุณฺราชา สกฺุณฺเสสุ อากเตสุ สพฺเพ สนฺนิปาตาเปตฺวา “อหํ โว อชฺช ปุตฺตกานํ ปริปนฺณํ ปริคฺคณฺฺหนโต อิมํ ปาปกํ กํ ชาทนต์ อทฺทสํ เถถ นํ คณฺฺหามา”ติ สกฺุณฺสงฺฆเ อามนฺเตตฺวา สมฺปริวาราเปตฺวา “สเจ ปน ปลายติ คณฺฺเหยยาถ นน”ติ

พญานก ครั้นเมื่อพวกนกพากัน บินกลับมาแล้ว จึงให้ประชุมนกทั้งปวง แล้วกล่าวว่า “วันนี้ เราสอบสวน อันตรายลูกของพวกท่าน ได้เห็นกาตัวนี้กินไข่และลูกของพวกท่าน มาเกิด ท่าน พวกเราจะจับกานั้น” แล้วเรียกฝูงนกมาให้เวดล้อมพร้อมกันแล้ว จึง

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วตฺวา อวเสสคาถว อภาสี

กล่าวว่า “ก็ถ้ากานันหนึ่ไป พวกท่าน ฟังจับมัน” ดังนี้ ครั้นแล้วได้กล่าว คาถาที่เหลือว่า

๖๗. “นาสุส สีลํ วิชาเนถ
อนณฺณาย ปสฺสถ
ภุตฺวา อนฺนํทญฺจ ฉาเป จ
ธมฺโม ธมฺโมติ ภาสติ.

๖๗. “พวกท่านไม่รู้จักปรกติของกานัน ึ่งพากันสรรเสริญ เพราะความ ไม่รู้เท่าทัน มันกินไข่และลูกนก แล้วก็ร้องว่า ธมฺโม ธมฺโม.

๖๘. อณฺณํ ภณฺติ วาจาเย
อณฺณํ กาเยน กุพฺพติ
วาจาเย โน จ กาเยน
น ตํ ธมฺมํ อธิฏฺฐิโต

๖๘. กานี้กล่าวด้วยวาจาเป็นอย่างหนึ่ง ทำด้วยกาย เป็นอีกอย่างหนึ่ง ประพฤติธรรมเพียงวาจา แต่ไม่ทำ ด้วยกาย เพราะฉะนั้น กานี้จึง ไม่ได้ตั้งอยู่ในธรรมนั้นเลย.

๖๙. วาจาเย สขิลो โหติ
มโนปวิทุคฺโค สिया
ปฏิจฺจนฺโน กุปฺสสโย
กณฺหสฺสไปว ธมฺมทุชฺโช
คามนิกมาสุ สาธุ
สมฺมุโต ทุชฺชานो อโย
ปุริเสน พาลิเสน.

๖๙. กานี้เป็นสัตว์มีถ้อยคำอ่อนหวาน มี ใจรู้ได้ยาก เปรียบเหมือนงูเห่า ปกปิดร่างกายด้วยปล้อง หรือ เหมือนคนทุศีลเอาธรรมบังหน้า คนโง่ไม่รู้จริงพากันยกย่องว่า ผู้นี้ เป็นคนดีในหมู่บ้านและนิกมจะนั้น.

๗๐. อิมํ ตุณฺนํเทหิ ปกุเขหิ
ปาทา จิมิ วิเรถถ.

๗๐. ท่านทั้งหลายจงช่วยกันเอาจะงอย- ปาก เอาปีกและเท้าจิกกาลามก

ประมวลภาษาไทย ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๕

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ฉว่า หิม ีนาเสถ
นาย ส้วาสนารโห”ติ.

ตัวนี้ ท่านทั้งหลายจงทำร้ายกา
ลามกนี้ให้พินาศไป เพราะกานี้
ไม่ควรจะอยู่ร่วมกับพวกเรา”.

ตตถ นาสฺส สีณฺติ น อสฺส
สีลฺ. อนนฺถายาติ อชานิตฺวา. ภูตฺวาติ
ชาทิตฺวา. วาจา ย โน จ กาเยนาติ
อัยฺ หิ วจเนเนว ฐมฺมํ จรติ, กาเยน
จ ปน น กโรติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **นาสฺส**
สีลฺ (ปรกติของกานี้) ความว่า ท่าน
ทั้งหลายไม่รู้จักปรกติของกานี้. คำว่า
ไม่รู้ คือ **ไม่รู้จัก**. คำว่า **กิน** คือจิกกิน.
บาทคาถาว่า **ประพตฺติธรรมเพียงด้วย**
วาจา ไม่ทำด้วยกาย ความว่า ก็กานี้
ย่อมประพตฺติธรรมด้วยคำพูดเท่านั้น, ก็
แต่หาได้ทำด้วยกายไม่.

น ตํ ฐมฺมํ อธิฏฺฐิตฺติ ตสฺมา
ชานิตพฺโพ ยถายํ ฐมฺมํ ภณฺติ, น
ตํ อธิฏฺฐิตฺ, น ตสฺมี ฐมฺเม
ปติฏฺฐิตฺ.

คำว่า **น ตํ ฐมฺมํ อธิฏฺฐิตฺ** (กานี้
จึงไม่ได้ตั้งอยู่ในธรรมนั้นเลย) ความว่า
เพราะเหตุนั้น ท่านทั้งหลายพึงรู้เถิดว่า
กานี้กล่าวถึงธรรมอย่างไร, ไม่ได้ตั้งมั่น
ธรรมนั้น, คือไม่ได้ตั้งอยู่ในธรรมนั้น
อย่างนั้น.

วาจา ยสฺส โลติ วจเนน มฺหุ. มโน-
ปวิทฺตุโคติ มนสา ปวิทฺตุโค
ทฺอุปเวทิตฺ. ปฏิจฺจนฺโนติ ยสฺมี วิเล
สยติ, เตน ฉนฺโน. กุปฺสฺสโยติ
วิลาสโย.

คำว่า **เป็นสัตว์มีอ้อยคำอ่อนหวาน** คือ
เป็นสัตว์อ่อนโยน ด้วยคำพูด. คำว่า
มีใจรู้ได้ยาก คือ รู้ได้ยากด้วยใจ ได้แก่
ประกาศให้รู้ได้ยาก. คำว่า **ปกปิด**
ร่างกายด้วยปล้อง ได้แก่ ย่อมนอนใน

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปล่องใด, ปิดไว้ด้วยปล่องนั้น. คำว่า
นอนอยู่ในปล่อง คือ มีปล่องเป็นที่อาศัย.

ธมฺมทุชฺชิตฺติ สุจฺจิตฺตมฺมทุชฺชํ กตฺวา
วิจฺรเณน ธมฺมทุชฺชโ.

คำว่า เหาธรรมบังหน้า คือ ที่ชื่อว่า
ธัมมัทธชะ เพราะทำกรรมอันสุจริตให้
เป็นธง (เครื่องบังหน้า) แล้วเที่ยวไป.

คามาณิกมาสุ สาธุติ คามาเสฺ จเว
นิกมาเสฺ จ สาธุ.

คำว่า เป็นคนดีในบ้านและนิกม คือ
เป็นคนดีในหมู่บ้านและนิกมทั้งหลาย.

สมฺมุโตติ ‘ภทฺทโก’ติ สมฺภาวโ.

คำว่า พากันยกย่อง คือ พากันสรรเสริญ
ว่า ‘เป็นผู้ดี’.

ทุชฺชานโติ อโย เอวฺรุโป ทุสฺสีโล
ปฏิจฺจนฺนํกมฺมุนโติ พาลิเสน อวาเณน
ปฺริเสน น สุกฺกา ชานิตฺตุ.

คำว่า ไม่รู้จริง คือ บุคคลผู้ทุศีลเห็น
ปานนี้ มีกิจการงานปกปิด อันคนโง่ คือ
ผู้ไม่มีญาณ ไม่สามารถที่จะรู้ได้.

ปาทา จิมนฺติ อุตฺตโน อุตฺตโน ปาเทน
จ อิมํ วิหเสถาติ ปฺหฺรต. ฉวนฺติ
ลามกํ. นายฺนฺติ อโย อมฺเหหิ สทุธิ
เอกสมฺมิ จาเน สฺวาสนํ น อรหฺตฺติติ.

คำว่า ปาทา จิมิ คือ จงเอาขาของ
ตนๆ จิกกาลามกนี้. คำว่า จงทำร้าย
คือ จงประหาร. คำว่า เฉว ได้แก่
ลามก. คำว่า นาย ความว่า กานี้ไม่
ควรจะอยู่ร่วมกับพวกเราในที่อันเดียวกัน.

เอวญฺจ ปน วตฺวา สุกฺกนฺเชฏฺฐโก
สยเมว ลงฺขิมิตฺวา ติสฺส สีสํ ตฺถนฺเชน
ปฺหฺริ, อวเสสา สุกฺกนา ตฺถนฺช-

ก็แล พญานกครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว
ตนเองก็กระโดดลงไป เอาจะงอยปากจิก
ศีรษะของกานั้น, นกที่เหลือต่างก็ทำร้าย

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๕

นขปาทปกุเขหิ ปหริสุ. โส ตตุเถว
ชีวิตกุขยํ ปาปฺปณิ.

ด้วยจะงอยปาก เล็บ ขา และปีก. กานั้น
ตายไป ณ ที่นั้นนั่นเอง.

สตถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ อหริตฺวา
ชาตกํ สโมธานสิ “ตทา กุหกกากโก
อิทานิ กุหกกิกุขุ อโหสิ, สกฺุณราชา
ปน อหเมวา”ติ.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระ-
ธรรมเทศนาเข้ามาแล้ว ทรงประชุมชาดก
ว่า “กาผู้หลอกลวง ในกาลนั้น ได้เป็น
กิกขุหลอกลวงในบัดนี้, ส่วนพญานก
ได้เป็นเรือดกาคดแล”.

ฐมฺมทฺุชชาตกาวณฺเณนา นวมา.

พรรณนาธัมมัทธชชาดกที่ ๙ จบ.

๑๐. นนุทียมิคราษชาดก

(๓๘๕)

๗๑. “สเจ พุราหุมน คจฉลิ
 สากัด อญชนัน วนัน
 วชชชาติ นนุทียม นาม
 ปตุตติ อสุมากโมรส
 มาตาบิดา จ เต วุฑฒา
 เต ตัง อิจฉนุติ ปสฺสิตฺติ.
๗๒. กุฑตา มยา นิวาปานี
 ราชีโน ปานโกชนัน
 ตัง ราชปิณฑุ อวโกตตุ
 นานัง พุราหุมนมุสฺสเห.
๗๓. โอทหิสฺสามหัง ปสฺสิ
 ชุรปฺปาณิสฺส ราชีโน
 ตทาหัง สฺชิโต มุฑฺโต
 อปิ ปสฺเสยฺย มาตรว.
๗๔. มิคราชา ปุเร อาสี
 โกลลสฺส นิกตเว

๑๐. นันุทียมิคราษชาดก

(๓๘๕)

๗๑. “ท่านพราหมณ์ ถ้าหากท่านจะ
 ไปยังเมืองสาเกต ท่านจงส่งข่าว
 บุตรผู้เกิดแต่อกของเรา ชื่อนันุทียมะ
 ซึ่งอยู่ที่พระราชอุทยานอัญชวัน ว่า
 มารดาบิดา ของท่านแก่เฒ่าแล้ว
 มารดาบิดานั้น ประราธนาจะได้
 เห็นเจ้า.
๗๒. ดูกรพราหมณ์ เขยื้อคือน้ำและ
 หล้าของพระราชา ข้าพเจ้าบริโภค
 แล้ว เมื่อข้าพเจ้ายังไม่ทำกิจให้
 เป็นผลสำเร็จ ข้าพเจ้าก็ไม่สามารถ
 บริโภคกองราชทรัพย์ ให้เป็นการ
 บริโภคที่ชั่วได้.
๗๓. พระราชาทรงพระแสงธนู เมื่อใด
 เมื่อนั้น ข้าพเจ้าจะยืนหันสี่ข้างให้
 ข้าพเจ้าก็จะพ้นจากมรณภัย มี
 ความสุข ได้พบเห็นมารดาแน่.
๗๔. เมื่อก่อนเราเป็นพญานี้ดมินนามว่า
 นันุทียมะ เป็นสัตว์สี่เท้ามีรูปร่างได้

นันทิโย นามิน้ำเม้น
อภีรูปไป จตุปปโท.

๗๕. ตัมม วิธิตุมาคจฺญิ
ทายสุมี อญฺชนาวเน
ธนุ อารชฺช กตฺวาน
อุสุ สนุชาย โกลโล.

๗๖. ตสฺสาหิ โอทหิ ปสฺส
ขุรปฺปานิสฺส ราชฺิโน
ตทาหิ สุขิตโต มุตฺโต
มาตริ ทฏฺฐุมาคโต”ติ.

นันทิยมิกราชชาตกํ ทสมํ.

อวาริยวคฺโค ปจฺจโม.

อยู่อาศัย ในราชสำนักของพระ-
เจ้าโกศล.

๗๕. พระเจ้าโกศลเสด็จมาที่พระราช-
อุทยานชื่ออัญชวันที่ทรงประทานไว้
สำหรับให้ฝูงเนื้ออยู่ วันนั้น ทรง
เฝ้ากันธนูสอดลูกศร เพื่อจะฆ่าเรา
นั้น.

๗๖. เรายืนหันสี่ข้างให้พระราชโกศล
ผู้ทรงพระแสงธนู เมื่อใด เมื่อนั้น
เรารอดพ้นจากมรณภัย มีความสุข
กลับมาเพื่อพบเห็นมารดา”.

นันทิยมิกราชชาตก ที่ ๑๐.

อวาริยวรรคที่ ๑.

๑๐. นนุทัยมิกราชชาตกวัฒนนา^๑

(๓๘๕)

สเจ พุราหุณณ กจจลลิตี อิทํ
สตถุตา เขตวเน วิหรนุโต เอกํ
มาตุโปสกํ ภิกขุ อารพภ กถลสิ.

ตํ หิ สตถุตา “สจจํ ภิก
ขุวิ ภิกขุ คีหิ โปเสสิ”ติ ปุจจิตวา
“สจจํ ภนเต”ติ วุตเต “กินเต
โหนติ”ติ วุตเต “มาตาปิตโร เม
ภนเต”ติ วุตเต “สาธุ สาธุ ภิกขุ
ไปราณกปณฺชิตานํ วสํ ปาเลสิ,
ไปราณกปณฺชิตา หิ ตिरจฺจนโยนียํ
นิพพุตติตฺวาปิ มาตาปิตูนมฺปิ ชีวิตํ
อทํสุ”ติ วุตวา อตฺตํ อหาริ.

อตีเต โกสลรฏฺเฐ สาเกต
โกสลราชา รชฺชํ การนฺเต

๑๐. พรรณนานันทียมิกราชชาดก

(๓๘๕)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุ
ผู้เลี้ยงดูมารดาบิดารูปหนึ่ง ตรัสพระ-
ธรรมเทศนานี้ว่า ท่านพราหมณ์ ถ้าหาก
ท่านจะไป เป็นต้น.

ความย่อว่า พระศาสดาตรัสถาม
ภิกษุรูปนั้นว่า “ดูกรภิกษุ ทราบว่า เธอ
เลี้ยงดูพวกคฤหัสถ์ จริงหรือ” เมื่อภิกษุ
กราบทูลว่า “เป็นความจริง พระเจ้าข้า”
จึงตรัสถามว่า “คฤหัสถ์เหล่านั้น เป็น
อะไรกับเธอ” เมื่อท่านทูลตอบว่า “เป็น
มารดาบิดาของข้าพระองค์ พระพุทธเจ้า
ข้า” ตรัสรับสั่งต่อไปว่า “ดีมาก ดีมาก
ภิกษุเธออนุรักษวงศ์ของบัณฑิตโบราณ,
เพราะว่า บัณฑิตโบราณถึงแม้บังเกิด
ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานก็ยังได้ช่วยชีวิตของ
มารดาบิดาไว้” ดังนี้ แล้วทรงนำ
อดีตนิทานมาว่า.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าโกศล
ครองราชสมบัติ ณ เมืองสาเกต

^๑ น. นนุทัยชาตกวัฒนนา.

โพธิสตุโต - มิคโยนิย - นิพพตติตวา
 วยปุตโต นนุทิมิโค นาม หุตวา
 สีสัจจสมุปนฺโน มาดาปิตโร โปเสสิ.
 ตทา โกสลราชา มิคจิตตโกว อโหสิ.
 โส ปน มนุสฺसानํ กสิग्มุมาทีนึ กาคุ
 อทตวา มหาปริวารโร เทวสิกํ มิควธ
 กจฺจติ.

มนุสฺสา สนฺนิปตติตวา “อฺยยา อฺย
 ราชา อมฺหากํ กมฺมจฺเจทํ กโรติ,
 จฺรวาโสปี นสฺสติ, ยนฺนฺน มย
 อณฺชนวนอฺยฺยานํ ปริกฺขิปิตวา ทวาร
 โยเชตฺวา โปกฺขรณี ขนิตฺวา ตินานิ
 โรเปตฺวา ทณฺทมุคฺคราหิตฺตา อรณฺณ
 ปวิสิตฺวา कुมฺเพ ปหรนฺตวา มิเค
 นีหริตฺวา ปริวารेतฺวา โครูปานิ วย
 วธํ อฺยฺยานํ ปเวเสตฺวา ทวาร
 ปิทฺทิตฺวา รณฺโณ อาโรเจตฺวา อตฺตโน
 กมฺมํ กเรยฺยามา”ติ มนฺตยีสฺสุ.
 “อตฺถโส อฺปาโย”ติ สพฺเพ
 เอกจฺจนฺทา หุตฺวา อฺยฺยานํ สขฺเชตฺวา
 อรณฺณํ ปวิสิตฺวา โยชนมตฺตํ จานํ

ในแคว้นโกศล พระโพธิสัตว์บังเกิด
 ในกำเนิดเนื้อ เต็บโตแล้วมีชื่อว่าเนื้อ
 นันทียะ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีลาจารวัตร
 เลี้ยงดูมารดาและบิดา. ครั้งนั้น พระเจ้า-
 โกศลทรงมีพระทัยฝักใฝ่ในการล่าเนื้อ
 เท่านั้น. และพระองค์ไม่ยอมให้ประชาชน
 ประกอบอาชีพการงานมีการกสิกรรม
 เป็นต้น มีข้าราชการบริพารเป็นอันมากเสด็จ
 ไปทรงล่าเนื้อทุกวัน.

ประชาชนนัดประชุมปรึกษากันว่า “ท่าน
 ผู้เจริญทั้งหลาย พระราชาพระองค์นี้
 ทรงทำการขัดขวางการงานของพวกเรา,
 แม้การอยู่ครองเรือนก็เสียหาย, ถ้า
 กระไร พวกเราล้อมอุทยานอัญชวัน ทำ
 ประตูลูกศรระบोकขรณี (สระบัว)
 ปลุกหญ้าไว้แล้วถือท่อนไม้และก้อนเป็นต้น
 พากันเข้าป่า ตีพุ่มไม้ นำเนื้อมาล้อมไว้
 ไล่ต้อนเข้าสู่อุทยาน เหมือนต้อนฝูงโค
 เข้าคอกฉะนั้น ปิดประตูไว้แล้วกราบทูล
 ให้พระราชาทรงทราบแล้วจึงทำการงาน
 ของตน”. ประชาชนทั้งปวงมีฉันทะ
 ร่วมกันว่า “นั่นเป็นอุบายอันใช้ได้
 เรื่องนี้” แล้วช่วยกันตระเตรียมอุทยาน

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปริกขิปีสุ.

พากันเข้าป่าล้อมสถานที่ไว้มีประมาณ
หนึ่งโยชน์.

ตสุมิ ขณ เอโก นนทियो
เอกสุมิ ขุทเทเก คุมเพ มาตาปิตโร
คเหตวา ภูมียํ นิปนุโน โหติ.
มนุสฺสา นานาผลกาฐหตุธา พาหุณา
พาหุํ ปิเพตฺวา ตํ คุมพํ ปริกขิปีสุ.
อถกัจเจ มิเค โอลิเกนฺตา ตํ
กุมพํ ปวิสฺสุ.

ในขณะนั้น เนื่อนันทิยะตัวเดียว
พามารดาบิดาไปนอนพักอยู่ที่พื้นดินใน
พุ่มไม้เล็ก ๆ แห่งหนึ่ง. มนุษย์ถือโล่
และอาวุธนานาชนิดจับมือซึ่งกันและกัน
ตีวงปิดกระชับล้อมพุ่มไม้นั้นไว้. ต่อมา
คนหมู่หนึ่งมองหาเนื้อทั้งหลายพากันเข้า
ไปยังพุ่มไม้นั้น.

นนทियो เต ทิสฺวา “อชฺช มยา
ชีวิตํ ปริจฺจชิตฺวา มาตาปิตฺนุํ ชีวิตทานํ
ทาคุํ วฏฺฏตี”ติ จินฺเตตฺวา อฏฺฐาย
มาตาปิตโร วนฺทิตฺวา “อมฺมตาท อิเม
มนุสฺสา อิมํ คุมพํ ปวิสฺสิตฺวา อเมห
ตโยปิ ปสฺสิสฺสนฺติ, ตฺเมห เอเคน
อุปาเยน ชีเวยฺยาถ, ชีวิตํ โว เสยฺโย,
อหํ ตุมหากํ ชีวิตทานํ ทตฺวา
มนุสฺเสหิ. คุมพปริยนฺเต จตฺวา คุมเพ
ปหฺนฺมตฺเตเยว นิภฺขมิสฺสฺสามิ, อถ เต
อิมสฺมि ขุทเทกคฺุมเพ เอโกเยว มิโค
ภวิสฺสตีติ มณฺญมมานา คุมพํ น
ปวิสฺสนฺติ, ตฺเมห อปฺปมตฺตา
โหดา”ติ มาตาปิตโร ขมาเปตฺวา

เนื่อนันทิยะมองเห็นคนเหล่านั้นแล้วพลา
งคิดว่า “วันนี้เราสมควรสละชีวิตให้ชีวิต
แก่มารดาบิดา” จึงลุกขึ้นยืนนบไหว
มารดาบิดาแล้วพูดว่า “ข้าแต่แม่และพ่อ
พวกมนุษย์เหล่านี้พากันเข้ามายังพุ่มไม้
นี้แล้วจะเห็นพวกเราทั้งสาม, ท่านทั้งสอง
พึงดำรงชีวิตอยู่ด้วยอุบายอย่างหนึ่ง, ชีวิต
ของท่านทั้งสองประเสริฐกว่า, ข้าพเจ้า
จะให้ชีวิตแก่ท่าน เมื่อพวกมนุษย์ยืนอยู่
ชายพุ่มไม้ พอดีพุ่มไม้แล้วเท่านั้น จะออก
ไปทันที, เมื่อเป็นเช่นนั้นมนุษย์เหล่านั้น
ก็จะเข้าใจว่า ‘ในพุ่มไม้เล็กนี้ คงจะมี
เนื้ออยู่เพียงตัวเดียวเท่านั้น’ ก็จะไม่
เข้าไปยังพุ่มไม้, ท่านทั้งสองจงเป็นผู้ไม่

๑๐-๑๓-๑๐
อรรคกถาชาดก ขุทเทกนิกาเย ป-ท.๑๓-๑๐

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

คมนสขุไซ อฏฐาสี.

โส มนุสฺเสหิ คุมฺพปริยฺนเต จตฺวา
อุนฺนาทิตฺวา คุมฺเพ ปหฺมมตฺเตยว
ตโต นิกฺขมิ. เต “เอโกเวตฺถ มิโค
ภวิสฺสตี”ติ คุมฺพํ น ปวิสฺส. อถ
นฺนทโย คนฺตฺวา มิคานํ อนฺตเร
ปาวิสฺสิ. มนุสฺสา ปริวาทฺตฺวา
สพฺพมิกเ อญฺยานํ ปเวเสตฺวา ทวารํ
ถเกตฺวา รณฺโณ อาโรเจตฺวา
สกสฺกฏจฺานานิ คมฺิสฺสุ.

ตโต ปฏฺจาย ราชฺา สยเมว
คนฺตฺวา เอกํ มิคํ วิชฺฌิตฺวา “ตํ
คเหตฺวา เอหิ”ติ เอกํ เปเสตฺวา
อาหฺราเปสิ. อถ มิคฺา วารํ
จปยฺิสฺสุ. ปตฺตฺวาโร มิโค เอกมฺนฺตํ
ติฏฺฐจฺติ. ตํ วิชฺฌิตฺวา คณฺหนฺตฺติ.
นฺนทโย โปกฺขรณฺนิยํ ปานฺนิยํ ปิวติ,
ติณฺนานิ ขาทฺติ, วาโร ปนฺสฺส น
ตาว ปาปฺณฺนาติ.

ประมาทเกิด” ขอบมามารดาบิดาแล้ว
ยืนตั้งท่าเตรียมจะออกไป.

เมื่อพวกมนุษย์ที่ยืนอยู่ชายพุ่มไม้ให้ร้อง
อิงคหนึ่งตีพุ่มไม้แล้วเท่านั้น. เนื้อนั้นทียะ
นั้นก็วิ่งออกไปจากพุ่มไม้นั้นทันที. พวก-
มนุษย์เหล่านั้นคิดว่า “ในพุ่มไม้นี้คงจะ
มีเนื้ออยู่ตัวเดียว” จึงไม่เข้าไปยังพุ่มไม้.
ลำดับนั้น เนื้อนั้นทียะเดินเข้าไปใน
ระหว่างฝูงเนื้อ. พวกมนุษย์จึงพากัน
ห้อมล้อมเอาไว้แล้วต้อนเนื้อทั้งหมดเข้าสู่
อุทยานปิดประตูแล้วกราบทูลให้พระราช
ทรงทราบแล้วได้กลับไปยังที่อยู่ของตน ๆ.

ตั้งแต่นั้นมา พระราชาเสด็จไป
ลำพังพระองค์เองบ้าง ทรงยิงเนื้อตัวหนึ่ง
ได้แล้ว ส่งราชบุรุษคนหนึ่งไปให้นำมา
ว่า “เจ้าจงไปแบกจับเอาเนื้อตัวนั้นมา”.
เมื่อเป็นเช่นนั้น เนื้อทั้งหลายจึงพากัน
ตั้งวาระ (ตั้งเวร) กัน. เนื้อตัวที่ถึงวาระ
ก็ยืนอยู่ ณ ส่วนหนึ่ง. คนยิงเนื้อก็ยิง
เนื้อตัวนั้นแล้วจับเอาไป. เนื้อนั้นทียะตีมน้ำ
กินหญ้า อยู่ที่สระโบกขรณี, แต่วาระ
ของเนื้อนั้นทียะนั้นยังไม่มาถึงก่อน.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อด พหุณฺ์ ทิวสานฺ์ อจฺเจยน ตสฺส
 มาตาปิตโร ตํ ทฏฺฐกามา หุตฺวา
 “อมฺหากํ ปุตฺโต นนฺทียมิตรราชา
 นาคพลฺ โถวมสมฺปนฺโน, สเจ ชีวติ,
 อวสฺสํ วตี ลฺงฺฆตฺวา อมฺหากํ
 ทสฺสนตฺถาย อากมฺิสฺสติ, สาสนมฺสฺส
 เปสฺสสฺสามา”ติ จินฺเตตฺวา มคฺคสฺมีเป
 จตฺวา เอกํ พุราหฺมณฺ์ ทิสฺวา “อฺยุ
 กหํ คจฺฉสิ”ติ มานุสิกาย วาจา
 ยปฺจฺฉิตฺวา “สาเกตนุ”ติ วุตฺเต ปุตฺตสฺส
 สาสนํ ปหิณฺนตฺวา ปจฺมํ ถาถมาหฺสฺ

ต่อมาโดยกาลล่วงไปได้หลายวัน มารดา
 และบิดาของเนื่อนันทียะนั้นต้องการจะ
 พบเนื่อนันทียะนั้น จึงคิดว่า “พญาเนื่อ
 นันทียะบุตรของเรามีกำลังดุจดั่งช้างสาร
 สมบูรณ์ด้วยเรียวแรง, ถ้าหากบุตรยังมี
 ชีวิตอยู่, คงจะกระโดดข้ามรั้วมาพบเรา
 ทั้งสองเป็นแน่แท้, พวกเราจะส่งข่าวไป
 ให้บุตรนั้น” ดังนี้แล้ว ยืนใกล้หนทาง
 เห็นพราหมณ์คนหนึ่ง จึงเอ่ยวาจาถาม
 เป็นภาษามนุษย์ว่า “พ่อเจ้าประคุณ
 ท่านจะไปที่ไหน” เมื่อพราหมณ์ตอบว่า
 “ไปเมืองสาเกต” เมื่อจะส่งข่าวไปให้
 บุตรจึงกล่าวคาถาที่หนึ่งว่า

๗๑. “สเจ พุราหฺมณฺ คจฺฉสิ
 สาเกตํ อญฺชนํ วนํ
 วชฺชชาลี นนฺทียํ นาม
 ปุตฺตํ อสฺมากโมรสํ
 มาตาปิตา จ เต วุตฺตฺวา
 เต ตํ อิจฺฉนฺติ ปสฺสิตฺนุ”ติ.

๗๑. “ท่านพราหมณ์ ถ้าหากท่านจะไป
 ยังเมืองสาเกต ท่านจงส่งข่าวบุตร
 ผู้เกิดแต่อกของเราชื่อนันทียะ ซึ่ง
 อยู่ที่พระราชอุทยานอัญชันวันว่า ก็
 มารดาบิดาของท่านแก่เฒ่าแล้ว
 มารดาบิดานั้นปรารถนาจะได้
 เห็นเจ้า”.

ตสฺสสตฺโถ “สเจ ตฺวํ พุราหฺมณ
 สาเกตํ คจฺฉสิ, สาเกตเต อญฺชนวนํ

ใจความแห่งคาถานั้นว่า “ข้าแต่
 ท่านพราหมณ์ ถ้าหากท่านจะไปยัง

อรรถกถาชาดก พุทธกนิกาย ป-ท.๑๓-๑๐

นาม อุทยานัน อตฺถิ, ตตฺถ อมฺหากํ
 ปุตุโต นนฺทียโย นาม มิโค อตฺถิ,
 ตํว เทยฺยาสี “มาตาปิตโร เต วุฑฺฒา
 ยาว น มรฺนฺติ, ตาว ตํ ปสฺสฺสิตุํ
 อิจฺฉนฺตุ”ติ.

โส “สาธฺว”ติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา
 สาเกตํ คนฺดฺวาว ปุณฺทิวเส อุทยานัน
 ปริสฺสิตฺวา “นนฺทียมิโค นาม กตโร”ติ
 ปุจฺฉิ. มิโค อาคนฺดฺวาว ตสฺส สมฺปิ
 จตฺวา “อหนฺ”ติ อาห. พฺราหฺมณเณ
 ตมตฺถํ อโรเจสิ.

นนฺทียโย ตํ สุตฺวา “คจฺเจยฺยามหํ
 พฺราหฺมณ, วตี ลงฺขิตฺวา น คจฺเจยฺยํ,
 มยา ปน รณฺเณ สนฺตํ นีวาป-
 ปานโกชนํ ภูตฺตํ, ตํ เม อธิณฺฎฺจฺฉาน
 จิตฺ, อิมสณฺจ มิคานํ มชฺฌเณ จิรํ
 วุฏฺฐโจสุมิ, ตสฺส เม รณฺเณ เจว
 เอเตสณฺจ โสตฺถิภาวํ อกตฺวา อตฺตโน
 พลํ อทสฺเสตฺวา คมนํ นาม น
 ยุตฺตํ, อตฺตโน ปน วาเร สมฺปตฺเต
 อหํ เอเตสํ โสตฺถิภาวํ กตฺวา สุขิโต

เมืองสาเกตไชร์, ที่เมืองสาเกต มี
 พระราชอุทยานชื่ออัญชวัน, มีเนื้อชื่อ
 นันทียะบุตรของเราอยู่ในพระราชอุทยาน
 อัญชวันนั้น, ท่านพึงบอกกับบุตรนั้น
 ว่า “มารดาบิดาของเจ้าแก่เฒ่าแล้ว
 พรารถนาจะได้พบเห็นเจ้าทราบเท่าที่ยัง
 ไม่ตาย”.

พราหมณ์นั้นรับคำว่า “ดีละ”
 แล้วไปยังเมืองสาเกต วันรุ่งขึ้นเข้าไปยัง
 พระราชอุทยาน ถามว่า “เนื้อตัวไหน
 ชื่อเนื้อนันทียะ”. เนื้อ (นันทียะ) จึงมาขึ้น
 ไกลพราหมณ์นั้น พูดยว่า “ข้าพเจ้าเอง”.
 พราหมณ์จึงแจ้งเนื้อความนั้นให้ทราบ.

เนื้อนันทียะฟังคำนั้นแล้ว ตอบว่า
 “ท่านพราหมณ์ ข้าพเจ้าจะต้องไป, แต่
 ข้าพเจ้าไม่กระโดดข้ามรั้วไป, ด้วยว่า
 ข้าพเจ้าบริโภคผักหญ้า น้ำ และโภชนะอัน
 เป็นของพระราชแล้ว, ผักหญ้าน้ำ
 และโภชนะนั้นตั้งอยู่ในฐานะเจ้าหน้าที่ของ
 ข้าพเจ้า, และข้าพเจ้าอยู่ในท่ามกลางเนื้อ
 ทั้งหลายเหล่านี้มานานแล้ว, การที่
 ข้าพเจ้านั้นยังไม่ได้ช่วยพระราชและเนื้อ
 เหล่านี้ให้มีความสวัสดิ ยังมิได้แสดง

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อากาศจตุรสัมมิตี อิมมตถํ ปกาเสนโต
เทว คาคา อภาสิ

พละกำลังของตนให้เห็นไปเสีย ไม่
สมควรเลย, ก็เมื่อวาระของข้าพเจ้าก็
มาถึงพอดี ข้าพเจ้าช่วยพระราชและ
เนื้อเหล่านั้นให้มีความสุขดี ก็จะกลับมา
อย่างมีความสุข” เมื่อจะประกาศเนื้อความ
นี้ ได้กล่าวสองคาถาว่า

๗๒. “ภุตตา มยา นิวาปานิ
ราชิโน ปานโกชนํ
ตํ ราชปิณฑํ อวโภตตุ
นาหํ พุราหุณมุสฺสเห.

๗๒. “ดูกรพราหมณ์ เขื่อนคือน้ำและ
หญ้าของพระราช ข้าพเจ้าบริโภค
แล้ว เมื่อข้าพเจ้ายังไม่ทำกิจให้
สำเร็จ ข้าพเจ้าก็ไม่สามารภบริโภค
กองราชทรัพย์ ให้เป็นการบริโภค
ที่ชั่วได้.

๗๓. โอทหิสฺสามหํ ปสฺสํ
ขุรปฺปานิสฺส ราชิโน
ตทาหํ สฺขิโต มฺตุโต
อปี ปสฺเสยฺย มาตฺรณฺ”ติ.

๗๓. พระราชาทรงพระแสงธนู เมื่อใด
เมื่อนั้น ข้าพเจ้าจะยื่นหันทีสข้างให้
ข้าพเจ้าก็จะพ้นจากมรณภัย มี
ความสุข ได้พบเห็นมารดาแน่”.

ตตฺถ นิวาปานิติ เตสุ เตสุ
จาเนสุ นิวุตานิ นิวาปานิ. ปาน-
โกชนนฺติ ปานียญจ อวฺสสฺตติณญจ.

บรรดาค่าเหล่านั้น ผักหญ้าที่วาง
ทอดไว้ในที่นั้น ๆ ชื่อว่า ผักหญ้า. คำว่า
น้ำและโภชนะ ได้แก่ น้ำดื่ม ๑ หญ้า
ที่เหลือ ๑.

ตํ ราชปิณฑนฺติ ตํ รณฺโวย สนฺตํ
สงฺกขฺมุตฺติวา สโมธานกฺกุเจเน ปิณฑํ.

คำว่า กองราชทรัพย์นั้น ความว่า
ชื่อว่ากองราชทรัพย์นั้น เพราะอรรถว่า
ประมวลมารวมไว้.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อวโภตตุนุตติ ทุพุกุตต์ ภูณชิตฺ. รมโย
หิ กิจจํ อนิปฺวาเทนโต ตํ อวภูตต์
ภูณชติ นาม, สุวาหํ เอวํ อวภูตต์
น อุตฺสหาเมติ วทติ.

คำว่า เพื่อให้เป็นการบริโภคที่ชั่ว ได้แก่
เพื่อบริโภคให้เป็นสิ่งที่บริโภคชั่ว. เนื้อ-
นั้นทียะกล่าววว่า เพราะว่าบุคคลเมื่อยัง
ไม่ทำราชกิจให้สำเร็จ ย่อมชื่อว่า บริโภค
กองราชทรัพย์นั้นให้เป็นการบริโภคที่ชั่ว,
ข้าพเจ้านั้นไม่สามารถจะบริโภคชั่ว
อย่างนี้ได้.

พฺรหฺมณฺมุสฺสเหติ เอตถ พฺรหฺมณฺนาติ
อาลปนํ. มกาโร ปน ปทสนฺธิวเสน
วุตฺโต.

คำว่า พฺรหฺมณฺ ในบทว่า พฺรหฺมณฺ-
มุสฺสเห. นี้ เป็นอาลปนะ (คำร้องเรียก).
ม อักษร ท่านกล่าวไว้ด้วยบทสนธิ.

โธทิสฺสามหํ ปสฺสํ ขุรปฺปาณิสฺส
ราชินฺติ อหํ พฺรหฺมณฺ อตฺตโน
วาเร สมฺปตฺเต ขุรปฺปี สนฺนยฺหิตฺวา
อาคตฺสส รมโย เมคฺชุตฺโต นิภฺขมิตฺวา
เอกมฺนตฺ จตฺวา “มํ วิชฺฌ
มหาราช”ติ วตฺวา อตฺตโน
มหาผาสฺกปฺสฺสํ โธทิสฺสามิ.

คำว่า ข้าพเจ้าจะหันสี่ข้างให้พระราชา
ทรงพระแสงธนู เมื่อใด ความว่า ดูก่อน
พฺรหฺมณฺ เมื่อวาระของข้าพเจ้ามาถึง
เมื่อใด เมื่อนั้น จักหันข้างซึ่งโครงอันใหญ่
ของข้าพเจ้าให้พระราชาทรงผูกสอดธนู
เสด็จมา ณ ส่วนข้างหนึ่ง ข้าพเจ้าจึง
ออกจากฝูงเนื้อมายืนอยู่โดยทูลว่า “ข้าแต่
มหาราชเจ้า ขอพระองค์โปรดยิง
ข้าพระองค์เถิด”.

สุจฺโต มุตฺโตติ ตทา อหํ มรณฺภยา
มุตฺโต สุจฺโต นิทฺทุกฺโข รมฺญา
อนฺญาโต อปี นาม มาตริ

คำว่า ข้าพเจ้าก็จะพ้น (จากมรณภัย)
ไปมีความสุข ความว่า เมื่อนั้น ข้าพเจ้า
ก็จะรอดพ้นจากมรณภัยไปมีความสุข คือ

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปสุเสยยนฺติ.

ปราศจากความทุกข์ ได้แก่ อันพระ-
ราชาทรงอนุญาตแล้ว (หวังใจ) ฟังได้
พบเห็นมารดาอย่างแน่นอน.

ดี สุตฺวา พุราหฺมโณ ปกฺกามิ.
อปรภาเค ตสฺส วารทิวเส ราชา
มหนฺเตน ปรีวาเรน อุตฺยานํ อากฺขนิ.
มหาสตุโต เอกมฺนฺเต อฏฺฐาสิ.
ราชา “มิกํ วิชฺฌิสฺสามิ”ติ ชฺรูปํ
สนฺนํยฺหิ. มหาสตุโต ยถา อญฺเณ
มรณภยตฺตชฺชิตา ปฺลายนฺติ, เอวํ
อฺปฺลาโยตฺวา นิพฺภโย หุตฺวา เมตฺตํ
ปฺเรจาริกํ กตฺวา มหาผาสฺกปฺสฺสํ
โอมฺหิตฺวา นิจฺจโลว อฏฺฐาสิ.

พราหมณ์ฟังคํานั้นแล้วหลีกจากไป.
เวลาต่อมา ในวันที่เป็นวาระของเนื้อ
นันทิมะนั้น พระราชาทรงมีข้าราชการ-
บริพารจำนวนมากเสด็จไปยังอุทยาน.
พระมหาสัตว์ยืนอยู่ ณ ที่ส่วนหนึ่ง.
พระราชาทรงผูกสอดธนูด้วยหมายพระทัย
ว่า “เราจะยิงเนื้อ”. พระมหาสัตว์ไม่
หลบหนีดังเช่นเนื้อตัวอื่น ๆ ซึ่งถูกมรณภัย
คุกคามแล้วยอมหนีไป, เป็นผู้ไม่กลัว
แผ่เมตตาจิตให้มุ่งไป ณ เบื้องหน้ายื่นหนึ่ง
หันชี้โครงใหญ่อย่างเดียว.

ราชา ตสฺส เมตฺตานุกาเวน สรํ
วิสฺสชฺเชตฺตํ นาสภฺชิ. มหาสตุโต “กิ
มหาราช สรํ น มุจฺจสิ, มุญฺจาหิ”ติ
อาห. “น สกฺโกมิ มิคราช”ติ.
“เตนหิ คุณวณฺตานิ, คุณํ ชาน
มหาราช”ติ. ตทา ราชา โพรสิสตุเต
ปฺสฺสิตฺตฺวา ธนุํ ฉชฺเขตฺตฺวา “อิทํ
อิจฺจิตกํ กสิญฺจกรณฺทํปิ ตาว ตว
คุณํ ชานาติ, สจฺจิตฺตโก มนุสฺสญฺโตปิ

เพราะอานุภาพแห่งเมตตาของเนื้อนันทิมะ
นั้น พระราชาไม่สามารถจะทรงปล่อย
ลูกศรออกไปได้. พระมหาสัตว์ทูลว่า
“ข้าแต่ महाराजเจ้า ทำไมพระองค์จึงไม่
ทรงปล่อยลูกศรมา, ขอพระองค์โปรด
ปล่อยมาเถิด” พระราชาตรัสว่า “ดูกร
พญาเนื้อ เราไม่สามารถ”. เนื้อนันทิมะ
กล่าวว่า “ถ้าอย่างนั้น ขอพระองค์
โปรดทราบคุณธรรมของผู้มีคุณทั้งหลาย

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๐-๑๓-๑๓-๑๐
อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๑๐

อหิ ตว คุณิ น ชานามิ, มยหิ
ขม, อภย เต ทมมี^๑ติ อาห.

มหาราช มยหิ ตว อภย เทสิ,
อภย ปน อุตยานะ มิคคโณ ก็
กิริสสัตติ. เอเตสปี อภย ทมมีติ.
เอว มหาสตุโต นิโครชชาตเก^๑
วุตฺตนเยเนว สพุเพส อรณฺณมิกานิ
อากาสคตสกุณานิ ชลจรมจฺจนํ จ
อภย ทาเปตฺวา ราชานํ ปญฺจสุ
สีเลสุ ปติฏฺฐาเปตฺวา “มหาราช
รณฺณา นาม อคติคมนํ ปหาย ทส
ราชธมฺเม อโกเปเนฺตฺน ธมฺเมน สเมน
รชฺชํ กาเรตุํ วฏฺฏตี”ติ

เกิด มหาราชเจ้า”. เวลานั้น พระราชา
ทรงเลื่อมใสในพระโพธิสัตว์ ทรงทึ่ง
พระแสงธนูแล้วตรัสว่า “แม่ลูกศรไม้
ไม่มีจิตใจนี้ยังรู้จักคุณท่าน, เราแม่เป็น
มนุษย์มีจิตใจยังไม่รู้จักคุณของท่าน, ท่าน
จงอภัยให้เรา, เราให้อภัยแก่ท่าน”.

เนื่อนั้นทียะทูลถามว่า ข้าแต่มหาราช
พระองค์พระราชนานอภัยให้แก่ข้า-
พระองค์ก่อน, ส่วนฝูงเนื้อในพระอุทยานนี้
จะทำอย่างไร. พระราชาตรัสว่า เรา
ให้อภัยแม่แก่เนื้อเหล่านั้นด้วย. พระ-
มหาสัตว์ให้พระราชาพระราชนานอภัย
แก่เนื้อในป่าทั้งปวง แก่หมูนกที่บินไป
ในอากาศ และแก่ฝูงปลาที่แหวกว่ายอยู่
ในสายชล ตามนัยที่กล่าวแล้วในนิโครช-
ชาตก^๑ ด้วยประการฉะนี้ ครั้นแล้วให้
พระราชาทรงดำรงอยู่ในศีล ๕ กราบทูล
ว่า “ข้าแต่มหาราชเจ้า ธรรมดว่า
พระราชาควรละการถึงความลำเอียงแล้ว
ไม่ยังทศพิธราชธรรมให้กำเริบ ครอบ-
ราชย์โดยธรรมสมาเสมอ ย่อมสมควร”

^๑ ขุ. ชา. ๒๗/๒๘๔

^๑ ชาดกเรื่องที่ ๔๔๕ ภาค ๕.

ทรงแสดงราชธรรมซึ่งท่านกล่าวไว้ด้วย
คำประพันธ์เป็นคาถานั้นเที่ยวอย่างนี้ว่า

“ท่าน สีสั ประจุจาค์
อาชฺชว มทุทว ติปี
อกุโกธ อวิหีสญจ
ขนฺตี จ อวิโรชน
อิจฺเจเต กุสฺเส ฌมฺเม
จิตฺเต ปสฺสาหิ อตฺตนิ
ตโต เต ชายเต ปิตี
โสมนสฺสจฺจนปฺปกน”^๑

“พระองค์โปรดพิจารณาคุณุศล-
ธรรมเหล่านี้ที่อยู่ในพระองค์ คือ
ท่าน ศีล การสละ (ประจุจาค์)
ความซื่อตรง (อาชฺชว) ความ
อ่อนโยน (มทุทว) ความบำเพ็ญ
พรต (ติปี) ความไม่โกรธ (อกุโกธ)
การไม่เบียดเบียน (อวิหีสญจ) ความ
อดทน (ขนฺตี) และความประพฤติ
ไม่ผิด (อวิโรชน) ต่อจากนั้นปิตี
และโสมนัสไม่น้อยจะเกิดแก่พระ-
องค์”

เอวํ วุตฺเต ราชธมฺเม คาถาพฺนฺเชเนว
ทสฺเสตฺวา กติปาหํ รณฺโณ สนฺติเก
วสิตฺวา นคเร สพฺพสฺตฺตานํ อภยทานํ
ปกาสฺสตุํ สุวณฺณเกริญฺจาราเปตฺวา
“อปฺปมตฺโต โหหิ มหาราชา”ติ วตฺวา
มาตาปิตูนํ ทสฺสนตฺถาย , คโต.

อยู่อาศัยในราชสำนักสองสามวัน เพื่อ
จะประกาศการพระราชทานอภัยแก่สัตว์
ทุกชนิดในพระนคร ให้ย่ำสุวรรณหงส์
(กลองทอง) เทียวปาวร้องแล้วทูลอ่าลาว่า
“ข้าแต่มหाराชเจ้า ขอพระองค์ทรงเป็น
ผู้ไม่ประมาทเถิด” แล้วไปเพื่อพบมารดา
บิดา.

วรรณคดีชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๑๐

^๑ บ. ข. ๒๑/๘๖.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อิมมา อภิสมฺพุทฺธคาถา โหนฺติ.

คาถาเหล่านี้เป็นคาถาของพระอภิสัม-
พุทฺธเจ้า.

๗๔. “มิกราชา ปุเร อาสี
โกสลสฺส นิกเตเว
นนฺทียो นาม นามเน
อภिरุโป จตฺตูปโต.

๗๔. “เมื่อก่อน เราเป็นพญาเนื้อมีนาม
ว่านนทียะ เป็นสัตว์มีสี่เท้า มี
รูปร่าง ได้อยู่อาศัยในราชสำนัก
ของพระเจ้าโกศล.

๗๕. ตํ มํ วริตฺตุมาคจฺฉิ
ทายสฺมี อณฺชนาวเน
ธนฺุ อารชฺชํ กตฺวาน
อุสุ สฺนุชาย โกลโล.

๗๕. พระเจ้าโกศล เสด็จมาที่พระราช-
อุทยานอัญชวัน ที่ทรงประทานไว้
สำหรับให้ฝูงเนื้ออยู่ วันนั้น ทรง
โก่งคันธนู ทรงสอดลูกศรเพื่อฆ่า
เรานั้น.

๗๖. ตสฺสหา โอทหิ ปสฺสํ
ขุรปฺปานิสฺส ราชีโน
ตทาหํ สุชีโต มุตฺโต
มาตริ ฏฺฐุมาคโต”ติ.

๗๖. เรายืนหันสี่ข้างให้พระราชโกศล
ผู้ทรงพระแสงธนูเมื่อใด เมื่อนั้น
เรารอดพ้นจากมรณภัย มีความสุข
กลับมาเพื่อพบเห็นมารดา”.

ตตฺถ โกลลสฺส นิกเตเวติ โกลลสฺส
รณฺเณ นิกเต เวสนญฺจानะ, ตสฺส
สนฺติเก อรณฺณสมฺมินฺติ อตฺโต.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ราช-
นิเวศน์ของพระเจ้าโกศล ความว่า
นิเวศน์สถานที่ประทับของพระเจ้าโกศล,
คือ ในป่าอันเป็นสำนักของพระองค์.

ทายสฺมิมฺหิ มิคานํ เวสนตฺถาย ทินฺน-
อุยฺยานะ. อารชฺชํ กตฺวานาติ ชียาย
สทฺธิ เอกโต หุตฺวา อาโรเปตฺวาติ

คำว่า ทรงประทานไว้ ความว่า ใน
พระราชอุทยานซึ่งทรงประทานไว้สำหรับ
ให้ฝูงเนื้ออยู่อาศัย คำว่า ทรงโก่งคันธนู

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา .

อตฺโถ.

ความว่า ทรงยกโถ่งคันธนูขึ้นพร้อมทั้ง
สายธนู.

สนุชยชาติ สนุญยหิตวา โยเซตฺวา.
โอทหินฺติ โอทฺทเทสิ.

คำว่า ทรงสอดลูกศร ได้แก่ ทรงสอด
คือทรงประกอบ. คำว่า เราหันข้าง
ได้แก่ เรายืนขวาง.

มาตริ ทฏฺฐุมาคโตติ เทสนาสีสเมตฺ,
รณฺโณ ฐมฺมํ เทเสตฺวา สพฺพสตุตฺตานํ
อภยตฺถาย สุวณฺณณเภาริณฺจาราเปตฺวา
มาตาปิตโร ทฏฺฐุมาคโตสุมีติ อตฺโถ.

คำว่า กลับมาเพื่อพบเห็นมารดา นั้น
เป็นหัวข้อของเทศนา, อธิบายว่า เรา
ครั้งนั้นแสดงธรรมแก่พระราชแล้ว ให้อ่า
สุวรรณเภารี่เที่ยวป่าวร้องเพื่อให้ภัยแก่
สัตว์ทุกชนิดแล้วกลับมาเพื่อพบเห็น
มารดาบิดา.

สตฺถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ อahrtitฺวา
สจฺจจฺานี ปกาเสตฺวา ชาตกํ สโมชานสิ.
สจฺจปรีโยसानเ มาตฺอุปสกกภิกฺขุ
โสตาปตฺติผลเ ปตฺติฏฺฐหิ. ตทา
มาตาปิตโร มหาราชกฺุลานี อหฺลสุ,
พฺรหฺมณเ สารีปฺุตโต อโหสิ, ราชา
อานนฺโท อโหสิ; นนฺทียมิคราชา ปน
อหเมวาทิ.

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว ทรงประกาศสัจจะ
ประชุมชาตก. ในเวลาจบสัจจะ ภิกษุผู้
เลี้ยงดูมารดาบิดา ดำรงอยู่ในโศดา-
ปัตติผล. “มารดาบิดาในครั้งนั้นได้เป็น
ราชตระกูลใหญ่, พราหมณ์ได้เป็น
พระสารีบุตร, พระราชาได้เป็นพระ
อานนท์, ส่วนพญาเนื้อชื่อนันทียะ ได้แก่
เราตถาคตนั่นเอง” ดังนี้.

นนฺทียมิคราชาชาตกวณฺณนา ทสฺมา.

พรรณนานันทียมิคราชาชาตก ที่ ๑๐ จบ.

อาวาริยคุโค ปจโม.

อาวาริยวรรค ที่ ๑ จบ.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาตก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๑๐

๒. ขุรปุตตวคฺค

๑. ขุรปุตตชาตก^๑ (๓๘๖)

๗๗. “สจฺจํ กิเรวมาหํสุ
 กลกํ พาลโสติ ปณฺหิตตา
 ปสฺส พาลो รโหคมมํ
 อวิกุพฺพํ น พุชฺชติ.

๗๘. ตูวํ นุ โข สมฺม พาลโสติ
 ขุรปุตฺต วิชานหิ
 รชชฺชยา หิ ปริกฺขิตฺโต
 วงฺโกฏฺโจ โอิหิโตมฺโข.

๗๙. อปรปฺปี สมฺม เต พาลุยํ
 โย มุตฺโต น ปลายสิ
 โส จ พาลตโร สมฺม
 ยํ ตูวํ วหสิ เสนกํ.

๘๐. ยนฺนุ สมฺม อหํ พาลโ
 อชราช วิชานหิ

๒. ขุรปุตตวรรค

๑. ขุรปุตตชาตก (๓๘๖)

๗๗. “ได้ยินว่า เป็นความจริงที่บัณฑิต
 ทั้งหลายกล่าวกับแพะ อย่างนี้ว่า
 แพะเป็นสัตว์โง่เขลา ดูเกิด แพะ
 โง่เขลา ไม่ได้รู้จักกรรมที่ควรทำ
 ในที่ลับและที่แจ้ง.

๗๘. ดูกรลูกม้าผู้สหาย เจ้าจงรู้เถิดว่า
 เจ้านั้นแหละเป็นสัตว์โง่เขลาเพราะ
 เจ้านั้นแหละถูกเขาผูกด้วยเชือก มี
 ปากคอด ถูกปิดหน้า.

๗๙. ดูกรสหาย ความโง่เขลาของเจ้า
 อื่นยังมีอีก เจ้าถูกเขาแก้ออก แล้ว
 ยังไม่หนีไปเสียนั้นแหละ ชื่อว่า
 เจ้ายังมีความโง่เขลาอยู่อีก อนึ่ง
 พระเจ้าเสนกะผู้ซึ่งเจ้าพาไปนั้นยัง
 โง่กว่าเจ้าเสียอีก.

๘๐. ดูกรพญาแพะผู้สหาย ได้ยินว่า
 เจ้ารู้ว่าเราเป็นสัตว์โง่เขลา แต่

^๑ ฉ. ขรปุตตชาตก.

อถ เณ สเนโก พาโล
 ตัม เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิตฺโต.

๘๑. อุตฺตมตฺถํ ลภิตฺวาน
 ภริยาย โย ปทสฺสติ
 เตน ชหิสฺสตตฺตฺตานํ
 สวา เจวสฺส น เหสฺสติ.

๘๒. น ปิยเมตติ ชนินฺท ตาทิสฺโส
 อตฺตํ นิรํกตฺว ปิยานิ เสวติ
 อตฺตาว เสยฺโย ปรมาว เสยฺโย
 ลพฺภา ปิยา โอจิตฺตฺเตน ปจฺฉา”ติ.

ขุรปุตตชาดก ‘ปรจมี.

พระเจ้าเสนกะ ทรงโง้เขลากว่า
 เพราะเหตุไรเล่า เจ้าจงบอกข้อนั้น
 ที่เรากามแล้ว แก่เราเถิด.

๘๑. พระเจ้าเสนกะ ได้มนต์วิเศษชื่อ
 สัพพรุตชานนมนต์แล้ว ประทาน
 มนต์นั้นแก่อัครมเหสี ทรงยอมสละ
 พระองค์ ด้วยเหตุนั้น พระอัคร-
 มเหสีนั้น จะไม่เป็นพระอัครมเหสี
 ของพระเจ้าเสนกะนั้น เพราะฉะนั้น
 พระเจ้าเสนกะจึงโง้เขลากว่าท่าน.

๘๒. ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมชน บุคคล
 ผู้เช่นกับพระองค์ทำตนให้ไร้ประ-
 โยชน์ ด้วยคิดว่า สิ่งนี้เป็นที่รัก
 ของเรา ชื่อว่าไม่ชองเสพสิ่งที่เป็น
 ที่รักทั้งหลาย ดนเท่านั้นประเสริฐ
 กว่าสิ่งทีประเสริฐอย่างอื่น ภรรยา
 ผู้เป็นที่รัก อันบุรุษผู้มีตนเจริญแล้ว
 พึงหาได้ในภายหลัง”.

ขุรปุตตชาดก ที่ ๑

๒. ขุรปุตุตวคค

๑. ขุรปุตุตชาตกวรรณนา

(๓๘๖)

สจจํ กิเรวมาหํสูติ อิํ สตุถา
เซตวเน วิหรนุโต ปุราณทุดิยิกปโลภนํ
ภิกขุํ อารพภ กถลสิ.

ตํ हि ภิกขุํ สตุถา “สจจํ
กิริ ตวํ ภิกขุ อุกกณจितลสิ”ติ
ปุจุนิตวา “आम णनुते”ति “गेन
उकुकणजपितलसि”ति “पुराणतुदियिकाया”ति
वुदुते “भिकखु योननुते इतुति
अनुतुठगारिका, पुपुपेपि तुवं इमं
निसुसय अकुकि पुरिसितुवा मरनुतो
पनुञ्चिते निसुसय चिवितं लभसि”ति
वतुवा अतितं आहुरि.

अतिते पारानुसियं सेनगे नाम
रणुधे रचुञ्चि कारेनुते पोचिसुतो

๒. ขุรปุตุตววรรค

๑. พรรณนาขุรปุตุตชาตก

(๓๘๖)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุ
ผู้รับความประเล้าประโลมของภริยาเก่า
ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า ได้ยินว่า
เป็นความจริง ที่บัณฑิตทั้งหลายกล่าว
อย่างนี้ ดังนี้ เป็นต้น.

ความพิสดารว่า พระศาสดา
ตรัสตามภิกษุนั้นว่า “ดูกรภิกษุ ได้ยินว่า
เธอเบื่อหน่ายจริงหรือ” เมื่อเธอรับว่า
“จริง พระพุทธเจ้าข้า” จึงตรัสถามว่า
“ใครให้เธอเบื่อหน่าย” เมื่อเธอทูลว่า
“ภรรยาเก่าทำให้เบื่อหน่าย” จึงตรัสว่า
“ดูกรภิกษุ หญิงนี้ทำความฉิบหายให้
แก่เธอ, แม้นในปางก่อน เธออาศัยหญิงนี้
กระโดดเข้ากองไฟตาย แต่เพราะอาศัย
บัณฑิตทั้งหลายจึงรอดชีวิตมาได้” ดังนี้
แล้ว ทรงนำอดีตนิทานมาว่า.

ในอดีตกาล เมื่อพระราชาทรง
พระนามว่าเสนกะครองราชสมบัติใน

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สกุทตต์ กาวเรสิ. ตทา เสนกสสุ
 รมย์เณ เอเกน นาคราชาชน สทฐี
 มิตตภาโว โหติ.

โส กิร นาคราชา นาคภวานา
 นิภุมิตฺวา ฏเล โคจรั คณฺหนโต
 จรติ. อถ นํ ความทรรกา ทิสฺวา
 “สฺปโป ยอนฺ”ติ เลขุทฺททฺชาทิจิ
 ปหริสฺสุ.

ราชา อุตฺยานํ กิพิตฺตุํ คจฺจนฺโต
 ทิสฺวา “กึ เอเต ทรรกา กโรนฺติ”ติ
 ปุจฺฉิตฺวา “เอกํ สฺปโป ปหฺรณฺติ”ติ
 สุตฺวา “ปหฺริตฺตุํ มา เทถ, ปลาเปถ
 เน”ติ ปลาเปสิ. นาคราชา ชีวิทํ
 ลภิตฺวา นาคภวานํ คณฺตุวา พหุณี
 รตนานิ อาทาย อทฺธมฺรตฺติกสมเย
 รมย์เณ สยนฉริ ปริสิตฺวา ตานิ
 รตนานิ ทตฺวา “มหาราช มยา
 ตฺมุเห นิสฺสาย ชีวิทํ ลทฺธนฺ”ติ
 รมย์เณ สทฺฐี มิตฺตภาวํ กตฺวา
 ปุณฺปุณฺนี คณฺตุวา ราชานํ ปสฺสตี.

พระนครพาราณสี พระโพธิสัตว์ครอง
 ความเป็นท้าวสักกะ. กาลนั้น นาคราช
 ตัวหนึ่งมีมิตรภาพกับพระเจ้าเสนกะ.

ได้ยินมาว่า นาคราชนั้นออกจากภพนาค
 เทียวแสวงหาเหยื่อบนบก. ที่นั้น พวกเด็ก
 ในหมู่บ้านเห็นมันเข้าก็กล่าวว่า “นี่งู”
 แล้วพากันขว้างปาด้วยวัตถุมีก้อนดินและ
 ท่อนไม้เป็นต้น.

พระราชเสด็จไปยังพระราชอุทยานเพื่อ
 จะทรงกีฬาทอดพระเนตรเห็นเข้า จึง
 ตรัสถามว่า “เด็กเหล่านี้ทำอะไรกัน”
 ครั้นทรงสดับว่า “กำลังประหารงูตัวหนึ่ง”
 จึงตรัสรับสั่งว่า “ท่านทั้งหลายอย่าให้
 เด็กตีงู, จงไล่ให้พวกเขาหนีไปเสีย” ดังนี้
 แล้ว ได้ให้ไล่เด็กหนีไป. นาคราชครั้ง
 รอดชีวิตมาได้ ก็กลับไปยังภพนาค
 กือเอารัตนะเป็นอันมากเข้าไปสู่พระราช
 มณเฑียรเป็นที่บรรทมของพระราชินีใน
 เวลาเที่ยงคืนถวयरัตนะเหล่านั้น แล้ว
 กราบทูลว่า “ข้าแต่มหาราช ข้าพระองค์
 รอดชีวิตมาได้ เพราะอาศัยพระองค์”
 แล้วทำมิตรภาพกับพระราชินี แล้วไป
 เฝ้าพระราชินีบ่อย ๆ.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โส อุตตโน นาคมาณวิกาสุ เอกัง
 กามะสุ อติตตัง นาคมาณวิกัง
 รกขณตถาย รมโย สนฺติเก จเปสิ.
 “ยทา เอตัง น ปสฺสสิ ตทา อิมัง
 มนุตัง ปริวตเตยฺยาสี”ติ ตสฺส เอกัง
 มนุตัง อทาสิ.

โส เอกทิวสํ อุตฺตยานัง คนฺตุวา
 นาคมาณวิกาย สทฺธิํ โปกฺขรณียัง
 อุกทกิทํ กิฬิ. นาคมาณวิกา เอกัง
 อุกทกสฺสปุํ ทิสฺวา อุตฺตภาวํ วิชฺหิตฺวา
 เตน สทฺธิํ อสทฺธมฺมํ ปฏิเสวิ.
 ราชา ตํ อปสฺสนฺโต “กหํ นุ
 โข กตา”ติ มนุตัง ปริวตฺติตฺวา
 อนาจารํ กโรนฺติ ทิสฺวา เวพฺพเปสิกาย
 ปหริ.

สา กุชฺฌิตฺวา ตโต นาคภวณัง
 คนฺตุวา “กสฺมา อากตาสี”ติ ปุญฺจา
 “ตุมฺหากัง สหาโย มํ อุตฺตโน วจนัง
 อคณฺหนฺติ ปิฏฺฐิจฺยํ ปหริ”ติ ปหารัง
 ทสฺเสสิ.

นาคราชนั้น ได้สถาปนาภานางนาคสาว ๆ
 ในบรรดานางนาคของตนไว้ตนหนึ่ง ซึ่ง
 ไม่อ้อมในกามทั้งหลายในสำนักพระราช
 เพื่อป้องกันรักษา. แล้วได้ให้มนต์บทหนึ่ง
 แก่พระราชานั้นด้วยทูลว่า “เมื่อใด
 พระองค์ไม่ทรงเห็นนางนาคนี้ เมื่อนั้น
 พระองค์พึงทรงรำยมนต์บทนี้”.

วันหนึ่ง พระราชานั้นเสด็จไปยัง
 พระราชอุทยาน ทรงเล่นน้ำในสระ
 โบกขรณีพร้อมด้วยนางนาคสาว. นาง-
 นาคสาวไปพบงูน้ำตัวหนึ่ง จึงละอึดภาพ
 ช่องเสพอัสัทธิธรรมกับงูน้ำนั้น. พระราชา
 เมื่อไม่ทรงเห็นนาง จึงดำริว่า “นาง-
 นาคสาวไปไหนหนอ” ครั้นแล้วจึงทรง
 รำยมนต์ขึ้น ก็ทอดพระเนตรเห็น
 นางนาคสาวกำลังทำอนาจาร จึงทรง
 ประหารด้วยเรียวไม้ไผ่.

นางนาคสาวนั้นโกรธ จึงไปจากที่นั้นสู่
 ภพนาค ครั้นถูกนาคราชถามว่า “เหตุไร
 ท่านจึงกลับมาเสียเล่า” จึงกล่าวว่
 “สหายของท่านประหารหม่อมฉันผู้ไม่เชื่อ
 คำของตนที่หลัง” แล้วแสดงรอยแผล
 ให้เห็น.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นาคราชา ตตฺตโต^๑ อชานิตฺตวาว
 จตฺตวโร นาคมาณวก อามนฺเตตฺตว
 “คจฺฉนฺต สเนกสฺส สยนณฺมรํ ปวีสิตฺตว
 นาสวาเตเนว นํ ภูสํ วย
 วิทฺธเสถา”ติ เปเสสิ.

เต คณฺตฺตวาว รณฺโณ สิริสยเน
 นิปนฺนกาเล คพฺภํ ปวีสิสฺส เตสํ
 ปวีสนเวลายเมว ราชา เทวี อาห
 “ชานาสี นุ โข ภทฺเท นาคมาณวิกาย
 คตฺตฺตจฺฉานนฺ”ติ “น ชานามิ เทวา”ติ.
 “อชฺช สว อมฺหากํ โปกฺขรณฺณิย
 กิพฺนกาเล อตฺตภาวํ วิชฺชิตฺตว เอยเน
 อุกทสฺสฺเปเน สทฺธิ อนาจารํ อกาสิ,
 อถ นํ อหํ ‘เอวํ มา กรี’ติ
 สิฏฺฐาปนตฺตถาย เวพฺพุเปสิทฺถาย ปหรี,
 สว นาคภวณฺํ คณฺตฺตวาว สหายสฺส
 เม อณฺณํ กิณฺณจฺจิ กเถตฺตวาว เมตฺตํ
 ภินฺนเทยฺย เม ภยํ อฺปฺปชฺชิสฺสตี”ติ.

นาคราชาไม่รู้อาณาจักรจึงเรียกนาคมาณพ
 สัตว์นั้นมา แล้วส่งไปพร้อมสั่งว่า “พวก
 ท่านจงไป จงเข้าไปให้ถึงพระแท่นบรรทม
 ของพระเจ้าเสนกะ แล้วจงพ่นพิษใส่
 ท้าวเธอให้ย่อยยับไปเหมือนดังเถา”

นาคมาณพเหล่านั้นพากันไปแล้ว เข้า
 ไปยังห้องเวลาที่พระราชารบธรรม ณ ที่
 บรรทมอันเป็นศิริ. ในเวลาที่นาคเหล่านั้น
 เข้าไปนั้นเอง พระราชาตรัสกับพระเทวี
 ว่า “น้องหญิง เจ้ารู้ที่ซึ่งนางนาคสาว
 ไปไหม” พระเทวีทูลว่า “หม่อมฉัน
 ไม่ทราบ พระเจ้าข้า”. พระราชา
 ตรัสต่อไปว่า “ในเวลาที่เรากำลังเล่นน้ำ
 ในสระโบกขรณีวันนี้ นางนาคสาวได้
 ละอัดภาพแล้วทำอาจารย์กับงูน้ำตัวหนึ่ง,
 เมื่อเป็นเช่นนั้น เราจึงประหารมันด้วย
 ระเบิดไฟเพื่อจะสังฆอน (เพื่อจะให้ศึกษา)
 ว่า ‘อย่าได้ทำอย่างนี้’ นางนาคสาวนั้น
 จึงไปสู่นาคพิภพแล้ว จะพึงบอกอะไร ๆ
 อื่นแก่สหายของเรา ทำลายไมตรีจิตเสีย
 ภัยก็จะเกิดขึ้นแก่เรา”.

^๑ ฉ. ม. คตโต.

ตัม สุตฺวา นาคมาณวกา ตโตว
 นีวตฺติตฺวา นาคภวนํ คนฺตฺวา
 นาคราชสฺส ตมตฺถํ อารโจะสฺ. โส
 สํเวคปฺปตฺโต หุตฺวา ตํขณฺณเว
 รณฺโณ สยนสมฺรํ อากนฺตฺวา ตมตฺถํ
 อัจฺฉิตฺวา ขมาเปตฺวา “อิทํ เม
 ทณฺฑกมฺมมนุ”ติ สพฺพรุตฺตานนํ นาม
 มนฺตํ ทตฺวา “อโย มหาราช อนคฺโข
 มนฺโต, สเจ อิมํ มนฺตํ อณฺณสฺส
 ททยฺยาสี, ทตฺวา ว อคฺคิ ปวิสิตฺวา
 มรฺยฺยาสี”ติ อาห. ราชานํ “สาธู”ติ
 สมฺปฏฺิจฺฉิ. โส ตโต ปฏฺุจาย
 กิปลฺลิกานํปิ สทฺทํ ชานาติ.

ตสฺเสกทิวสํ มหาตเล นิสิตฺติวา
 มรฺุผาณิเตหิ ขาทนียํ ขาทนฺตสฺส เอกํ
 มรฺุวิญฺุญจ ผาณิตวิญฺุญจ ปฺวขณฺุญจ
 ฏฺุมิยํ ปติ.

เอกา กิปลฺลิกา ตํ ทิสฺวา “รณฺโณ
 มหาตเล มรฺุจาทฺธิ ภิณฺุณา, ผาณิตสภฺุ
 ปฺวสภฺุ นิกฺุขุชิตํ, มรฺุผาณิตปฺว

พวกนาคมาณพฟังคำนั้นแล้ว จึงกลับ
 จากที่นั้นทันที ไปยังนาคพิภพ บอก
 เนื้อความนั้นแก่นาคราช. นาคราชนั้น
 ถึงความสังเวชใจ (รู้สึกสังเวชใจ) จึงรีบ
 มาสู่ตำหนักบรรทมของพระราชชา หลบบอก
 เนื้อความนั้น ขอพระราชทานให้พระ-
 ราชชาทรงดโโทษ แล้วถวายมนต์บทหนึ่ง
 ชื่อว่า สัพพรุตตานนะโดยอ้างว่า “นี่
 เป็นทัณฑกรรมของข้าพเจ้า” ครั้นแล้ว
 ก็ทูลว่า “มหาบพิตร มนต์นี้หาค่ามิได้,
 ถ้าพระองค์จะฟังพระราชทานมนต์นี้แก่
 ผู้อื่น, ครั้นพระราชทานแล้วต้องโดดเข้า
 กองไฟตายทันที”. พระราชชาก็ทรงรับว่า
 “ดีละ”. จำเดิมแต่นั้นมา ท้าวเธอก็ทรง-
 ทราบเสียงของสัตว์แม่ (กระทิง) มดแดง.

ณ วันหนึ่ง เมื่อพระราชชานั้น
 ประทับนั่งเสวยเครื่องเสวยกับน้ำผึ้งและ
 น้ำอ้อยอยู่ ณ ท้องพระโรง หยาดน้ำผึ้ง
 หยาดน้ำอ้อย และชันขนม ชันหนึ่ง
 ตกลงบนพื้นดิน.

มดแดงตัวหนึ่งเห็นสิ่งของนั้นแล้วก็เที่ยว
 ร้องบอกกันว่า “ถาดน้ำผึ้งในท้องพระโรง
 ของพระราชชาแตกแล้ว, เกวียนน้ำอ้อย

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ชาทถา”ติ วิรวนฺติ วิจรติ. ราชชา
ตสฺสา รวํ สุตฺวา หสิ. รมฺโย
สมิเป จิตา เทวี “กี นุ โข ทิสฺวา
ราชชา หสิ”ติ จินฺเตสิ. ตสมิ ชาทนีย
ชาทิตฺวา นหาตฺวา ปลฺลงเก นิสินฺเน
เอกํ มกุชฺชิกํ สามิโก “เอหิ ภทฺเท
กิลฺสฺรติยา รมิสฺสามา”ติ อาห.

อด นํ सा “อิธิवासेहि त्वा सामि,
อิथानि रम्यो कन्धे आहिसुसुति,
तसुसु विलिम्बुतसुसु पात्मुले कन्धजुद्ध
पतिस्तुति, ओहि तदुत्त वृग्गुत्त
सुकन्धा गविसुसामि, दतो रम्यो
पिग्गुจियं निपुชुत्तวา रमिसुसामा”ติ
आह. ราชचा दपि सत्तु सुत्त
हसि. เทวपि “กี नु โข ทिसฺวา
หสิ”ติ ปุณ จินฺเตสิ. ปุณ รมฺโย
สายมาสํ ภูณฺชนฺตสฺส เอกํ ภตฺตสิग्ग
ภูมियํ ปติ. กิปลุติกา “ราชกุล
ภตฺตสกุฏํ ภคฺคํ, ภตฺตํ ภูณฺชธา”ติ

เกี่ยวขนนม คำว่าแล้ว, ท่านทั้งหลาย
จงมากินน้ำผึ้งน้ำอ้อยและขนมเถิด”. พระ
ราชาทรงสดับเสียงร้องของมดแดงนั้นแล้ว
ก็ทรงพระสรวล. พระเทวีประทับยืนอยู่
ณ ที่ใกล้พระราชดำริว่า “พระราช
ทอดพระเนตรเห็นอะไรหนอ จึงทรงพระ-
สรวล”. เมื่อพระราชานั้นเสวยเครื่องเสวย
แล้ว ทรงสนานแล้ว ประทับนั่งบน
บัลลังก์ แผลงวันตัวผู้กล่าวกับนาง
แผลงวันตัวหนึ่งว่า “มานี้เกิดน้อง เรา
จักอภิรมย์กันด้วยกิลเลส”.

ครั้งนั้น แผลงวันเมียกล่าวกะตัวผู้ว่า
ว่า “ข้าแต่สามี ท่านจงรอก่อนเถอะ,
บัดนี้ คนจะนำของหอมมาถวายพระราชชา,
เมื่อพระองค์ทรงลูบได้ จุณของหอมก็จะ
ตกไปที่ใกล้พระบาท, เราจะกลิ้งเกลือก
ในผงนั้นแล้วก็จะเป็นผู้มีกลิ่นกายหอมฟุ้ง,
แต่นั้นก็จะนอนรื่นรมย์กันบนหลัง (พระ-
บาท) ของพระราชชา”. พระราชาฟังเสียง
แม้นั้นแล้วก็ทรงพระสรวล. แม้พระเทวี
ก็ทรงดำริอีกว่า “พระราชชาทอดพระเนตร
เห็นอะไรหนอแล จึงทรงพระสรวล”.
เมื่อพระราชชาเสวยพระกระยาหารเย็น

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิริวิ.

เมล็ดอาหารเมล็ดหนึ่งตกลงบนพื้นอีก.
มดแดงร้องว่า “เกวียนบรรทุกอาหาร
ในราชสกุลหักแล้ว, ท่านทั้งหลายจงมา
กินอาหารกันเถิด”.

ตัม สุตฺวา ราชา ปุณฺปิ หลี. เทวียี
สุวณฺณกฏจฺฉุ คเหตุวา ราชานํ
ปริวิสนฺติ “มํ นุ โข ทิสฺวา ราชา
หลตี”ติ วิตฺถกฺเกสิ.

พระราชาทรงสดับเสียงนั้นแล้ว ก็ทรง
พระสรวลเข้าอีก. แม้พระเทวีทรงถือ
ทัพพีทองอังคาสพระราชายู่ ก็ทรง
ปริวิตกว่า “พระราชาทรงพระสรวล
เพราะทรงเห็นเราหรือหนอ”.

สา รณฺณา สทฺธิ์ สยนํ อารุห
นิปฺนุณฺกาเล “กึการณา เทว
หลี”ติ ปุจฺฉิ. โส “กิณฺเต มม
หลิตฺการณฺนา”ติ วตฺวา ปุณฺปุณฺ
นิพฺพุโร กเถสิ.

พระเทวีนั้น ในเวลาที่ขึ้นสู่ที่บรรทม
บรรทมร่วมด้วยพระราชาก็ทูลถามว่า
“ข้าแต่สมมติเทพ เพราะเหตุไร พระ-
องค์จึงทรงพระสรวล”. พระราชานั้น
ตรัสตอบว่า “ประโยชน์อะไรของเธอ
ด้วยเหตุแห่งการหัวเราะของเราเล่า” เมื่อ
ถูกพระเทวีรบเร้าบ่อย ๆ เข้า จึงได้
ตรัสบอก.

อถ นํ สา “ตุมุหากํ ชานนฺมนฺตํ
มยฺหํ เทถา”ติ วตฺวา “นํ สกฺกา
ทาตฺนุ”ติ ปฏิกฺขิตฺตาปี ปุณฺปุณฺ
นิพฺพุริ.

ที่นั่น พระเทวีนั้นจึงทูลกับพระราชานั้น
ว่า “ขอพระองค์จงพระราชทานชานน-
มนต์ มนต์เป็นเครื่องรู้ ของพระองค์แก่
หม่อมฉันเถิด” แม้จะถูกพระราชามีห้าม
ว่า “เราไม่อาจให้ได้” ก็ยังรบเร้าอยู่
บ่อย ๆ ไป.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ราชา “สจาหํ อิมํ มนุสฺสํ ดุยฺหํ
ทสฺสามิ, มริสฺสามิ”ติ อาห.
“มรฺนุโตปิ มยฺหํ เทหิ เทวา”ติ.
ราชา มาตฺตุคามวสิโก นาม หุตฺวา
“สาธุ”ติ สมฺปฺฏิจฺฉิตฺวา “อิมิสฺสา
มนุสฺสํ ทตฺวา อคฺคิ ปวิสฺสสามิ”ติ
รถเณ อุตฺถยานํ ปายาสิ.

พระราชชาตรัสสั่งว่า “ถ้าเราจะให้มนต์นี้
แก่เธอ, เราก็จะต้องตาย”. พระเทวีจึง
ทูลว่า “ข้าแต่สมมติเทพ ถึงพระองค์
จะสิ้นพระชนม์ ก็จงพระราชทานแก่
หม่อมฉันเถิด”. พระราชาทรงเป็นผู้ชื่อว่า
ตกอยู่ในอำนาจของมาตตุคาม จึงรับว่า
“ดีละน้อง” แล้วเสด็จทรงขั้รถไปยัง
พระราชอุทยาน ด้วยตั้งพระทัยว่า “เรา
จะพระราชทานมนต์แก่พระนางแล้ว
กระโดดเข้ากองไฟ”.

ตสฺมี ขณฺเณ สกฺโก โลกํ
โอโลเกนฺโต อิมํ การณํ ทิสฺวา
“อโย พาลราชา มาตฺตุคามํ นิสฺสาย
‘อคฺคิ ปวิสฺสสามิ’ติ กจฺจติ, ชีวิตมสฺส
ทสฺสามิ”ติ สฺสุขํ อสุรกณฺณํ อาทาย
พาราณสี อาคนฺตฺวา ตํ อชิกํ
กตฺวา อตฺตนา อโฆ หุตฺวา
“มหาชนโน มา ปสฺสตุ”ติ อธิฏฺฐาย
รณฺโณ รตฺสส ปุโรโต อโหสิ. ตํ
อชํ ราชา เจว รถเณ ยุตฺตฺสสินฺธฺวา จ
ปสฺสนฺติ. อณฺโณ โภจि น ปสฺสติ.
อโฆ กถาย สมฺภูจาปนตฺถํ รตฺปุโรโต
อชิกาย สทฺธิ เมถุนธมฺมํ ปฏฺิเสวนฺโต

ในขณะนั้น ท้าวสักกะกำลังทรง
ตรวจดูสัตว์โลกทรงเห็นเหตุนี้แล้ว ทรง
ดำริว่า “พระราชโง่งนี้อาศัยมาตตุคาม
จึงเสด็จไปด้วยดำริว่า ‘จะกระโดดเข้า
กองไฟ’, เราจะช่วยพระชนม์ชีพของ
พระองค์ไว้” จึงทรงพาพระราชเทวี
อสุรกัญญาชื่อว่าสุชาดา มายังกรุง
พาราณสี ทรงแปลงนางสุชาดานั้นเป็น
แพะตัวเมีย แปลงพระองค์เป็นแพะตัวผู้
แล้วอธิษฐานว่า “ขอมหาชนจงอย่าเห็น”
ดังนี้แล้วได้เสด็จดำเนินผ่านหน้ารถของ
พระราชชา. พระราชาและม้าสินธพที่
เทียมรถเท่านั้นได้เห็นแพะนั้น. ใครคน

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๓-๑๑

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วีย อโหสิ.

ตเมโก รเถ ยุตตสินธุโว ทิสวา
“สมม อช มยํ ปุพฺเพ ‘อชา กิร
พาลา อหิริกา’ติ อสฺสุมหา, น จ
ตํ ปสฺสิมหา, ตฺวํ ปน รโห
ปฏิจฺจนฺนฏฺจาเน กตฺตพฺพิ อนาจารํ
อมุหํ อेतฺตกาณํ ปสฺสนฺตानณฺเวย
กโรสิ น ลชฺชสิ, ตํ โน ปุพฺเพ
สุตํ อิมินา ทิฏฺเฐน สมเมตี”ติ วตฺวา
ปจฺมํ คาถมาห

อื่น ๆ ไม่ได้เห็น. เพื่อจะให้ได้สนทนากัน
แพะจึงได้แสดงกิริยาเหมือนจะเสพเมถุน
ธรรมกับด้วยนางแพะข้างหน้าราชรถ.

ม้าสินธพที่เทียมรถตัวหนึ่ง เห็นแพะนั้น
แล้วกล่าวว่า “แน่แพะผู้สหายเอ๋ย
เมื่อก่อน เราเคยได้ฟังมาว่า ‘เล่ากันว่า
แพะทั้งหลายโง่เขลา ไม่มีความละอาย’,
แต่เราไม่ได้เห็นความจริงนั้น, ส่วนท่าน
มาทำอนาจารที่ควรทำ ในที่ลับคือในที่
ปกปิด และไม่ละอายต่อพวกเรามี
ประมาณเท่านี้ทั้งที่เห็นอยู่แก่ตานั้นแล,
สิ่งที่เราได้ยินมาในกาลก่อนนั้น ย่อมสม
กับสิ่งที่เราเห็นแล้วนี้” แล้วกล่าวคาถา
ที่หนึ่งว่า

๗๗. “สจฺจํ กิเรวมาหํสุ
กลกํ พาลโสติ ปณฺชิตา
ปสฺส พาลो รโหคมมํ
อาวิกุพฺพิ น พุชฺฌตี”ติ.

๗๗. “ได้ยินว่า เป็นความจริงที่บัณฑิต
ทั้งหลาย กล่าวกับแพะอย่างนี้ว่า
แพะเป็นสัตว์โง่เขลา ดูเกิด แพะ
โง่เขลาไม่ได้รู้จักกรรมที่ควรทำใน
ที่ลับและที่แจ้ง”.

ตตฺถ กลกนฺติ อชฺ. ปณฺชิตาติ
ฉาณสมฺปนฺนา ตํ พาลโสติ วทนฺติ,
สจฺจํ กิร วทนฺติ. ปสฺสาติ อาลปนํ,

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า กลก
ได้แก่ แพะ. คำว่า ผู้ฉลาด ได้แก่ผู้ถึง
พร้อมด้วยญาณ ย่อมกล่าวกับแพะนั้นว่า

ปสฺสณาทิ อตุโก. น พุชฺฌตฺติ เอตํ เป็นสัตว์โง่เขลา, ได้ยินว่า เป็นความจริง
 กาคูํ น ยุตฺตุนฺติ น ชานาติ. ที่บัณฑิตทั้งหลายเหล่านั้นพูด. คำว่า
ปสฺส เป็นอาลปนะ (คำร้องเรียก),
 อธิบายว่า ท่านทั้งหลายจงดูเถิด. คำว่า
ไม่ได้รู้จัก ความว่า ย่อมไม่ได้รู้จักว่า
 สิ่งนี้ไม่ควรกระทำ.

ตํ สุตฺวา อโช เทว คากา พะได้ฟังคำนั้นแล้วได้กล่าวสอง
 ภาสิ คากาว่า

๗๘. “ตฺวํ นุ โข พาโลสิ ดูกรลูกม้าผู้สหาย เจ้าจงรู้เถิดว่า
 ขุรปุตฺต วิชานหิ เจ้านั้นแหละเป็นสัตว์โง่เขลา เจ้า
 รชชฺชยาหิ ปริกฺขิตฺโต นั้นแหละถูกเขาผูกด้วยเชือก มี
 วุโกฏฺโฐ โอหิตฺมุโข. ปากคอด ถูกปิดหน้า.

๗๙. อปรปี สมฺม เต พาลุโย ดูกรสหาย ความโง่เขลาของเจ้า
 โย มุตฺโต น ปลายสิ อื่นยังมีอีก เจ้าถูกเขาแก้ออกแล้ว
 โส จ พาลจโร สมฺม ไม่หนีไปเสียมันแหละ ชื่อว่า เจ้า
 ยํ ตฺวํ วหสิ เสนกนฺ”ติ. ยังมี ความโง่เขลาอยู่อีก หนึ่ง
 พระเจ้าเสนกะ ผู้ซึ่งเจ้าพาไปนั้น
 ยังโง่เขลา กว่าเจ้าเสียอีก”.

ตตถ ตฺวํ นุ โข สมฺมาติ บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ดูกร**
 สมฺม สินฺธว มยาปิ โข ตฺวํ **ลูกม้าผู้สหาย เจ้า** (จงรู้เถิดว่า) ความว่า
 พาลจโร. ขุรปุตฺตาทิ โส กิร **ดูกรม้าสินธพผู้สหาย** ท่านเป็นสัตว์โง่
 กทฺทรมสฺส ชาตีโก, เตน นํ เอมมาห. **เขลา กว่าเราอีก. คำว่า ดูกรลูกม้าผู้สหาย**

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ธรรมกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๑๑

วิชานหิติ อหเมว พาลโติ เอว ความว่า ได้ยินว่า ม้านั้นมีชาติแห่งลา,
ชานาหิ. เหตุนั้น แปะจึงกล่าวกับมันอย่างนั้น.
คำว่า **จงรู้เถิด** ความว่า เจ้าจงรู้อย่างนี้
เถิดว่า เรานั้นแหละเป็นสัตว์โง่เขลา.

ปริกขิตโตติ ยุเคน สหุธิ คีวาย คำว่า **ถูกเขาผูก** คือ ถูกเขาผูกที่คอ
ปริกขิตโต. วุโกฏฺโฐติ วุโกฏฺโฐ. เข้ากับแอก. คำว่า **วุโกฏฺโฐ** (มี
โอหิตมุโขติ มุขพนฺธเนน ปิหิตมุโข. ปากคด) คือ มีปากงอ. คำว่า **ถูกปิดหน้า**
คือ มีหน้าถูกปิดด้วยเครื่องผูกหน้า.

มุตฺโต น ปลายสีติ โย ตฺว คำว่า **ถูกเขาแก้ออกแล้วยังไม่หนีไป**
มุตฺโต. มุตฺโต. สมานิ มุตฺตกาเล ความว่า เจ้าได้ถูกเขาแก้ออกจากรถแล้ว
ปลายิตฺวา อรณฺณํ น. ปวิสสิ, ตํ ยังไม่ยอมหนีเข้าป่าไปเสียในเวลาที่เขา
เต อปลายนํ อปรปี พาลยํ. แก้ออก, การไม่ยอมหนีไปเสียของเจ้านั้น
เป็นความโง่เขลายังมีอยู่อีก.

โส จ พาลตโรติ ยํ ตฺวํ เสนกํ คำว่า **อนึ่ง พระเจ้าเสนกะนั้นโง่กว่า**
วหสิ, โส เสนโก ตยาปิ พาลตโรติ. ความว่า พระเจ้าเสนกะผู้ซึ่งเจ้าพาไป
ยังโง่เขลากว่าเจ้าเสียอีก.

ราชา เตสํ อุภินฺนํปี กถํ พระราชา ทรงทราบด้วยคำแม่
ชานาติ, ตสฺมา ตํ สฺกนฺนโต สนิกํ ของสัตว์ทั้งสองนั้น, เพราะเหตุนั้น
รถํ เปเสสิ. สินฺธโวปิ ตสฺส กถํ พระองค์จึงทรงค่อย ๆ เคลื่อนรถฟังไป
สุตฺวา ปฺน จตฺตฺถํ คาทมาห เรื่อย ๆ. แม้ม้าสินธพฟังด้วยคำของแพะ
นั้นแล้วก็กล่าวคาถาที่สี่ต่อไปว่า

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๘๐. “ยมนุ . สมมุ อหิ พาลโ
 อชราช วิชานหิ
 อถ เกน เสนโก พาลโ
 ตัง เม อกุขาหิ ปุจฉิต”ติ.

๘๐. “ดูกรพญาแพะผู้สหาย ได้ยินว่า
 เจ้ารู้ว่าเราเป็นสัตว์โง่เขลา แต่
 พระเจ้าเสนกะ ทรงโง่เขลากว่า
 เพราะเหตุไรเล่า เจ้าจงบอกข้อนั้น
 ที่เราถามแก่เราเถิด”.

ตตถ ยมนุติ กรณตถเต ปจจตต-
 วจัน. นุติ อนุสฺสวตถเต นิปาโต.
 อิทํ วุตตํ โหติ “สมมุ อชราช
 เยน ตาว ตีรจฺจนคโต^๑ ภทฺเรน^๒
 การณน อหิ พาลโ, ตัง ตวํ การณํ
 ชานาหิ, น สกุกา เอตํ ตยา
 ฌาตุ, อหญฺหิ ตีรจฺจนคตตตาว
 พาลโ, ตสฺมา มํ “ขุรปุตฺตา”ติอาทีนิ
 วทนฺโต สฺสฺจฺจ วทาสิ, อยํ ปน
 เสนโก ราชา เกน การณน พาลโ,
 ตัง เม การณํ ปุจฉิต อกุขาหิ”ติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ยม เป็น
 ปฐมาวินิบาต ลงในอรรถตติยาวิภक्ति. คำว่า
 นุ เป็นนิบาต ลงในอรรถว่าตามพึง.
 มีคำอธิบายที่ท่านกล่าวไว้ดังนี้ว่า “ดูกร
 พญาแพะผู้สหาย เราเป็นสัตว์ดิรัจฉาน
 ได้ชื่อว่าเป็นสัตว์โง่เขลาด้วยเหตุอันแท้จริง
 (อันเจริญ) ใด, เจ้าจงรู้จักเหตุอันนั้นไว้ก่อน,
 เจ้าไม่อาจรู้เหตุอันนั้นได้, ก็เราเป็นสัตว์
 โง่เขลาเพราะเป็นสัตว์ดิรัจฉาน, เพราะ
 ฉะนั้น เมื่อท่าน กล่าวคำเป็นต้นว่า
 “ดูกรลูกม้า” กับเรา ชื่อว่ากล่าวด้วยดี,
 แต่พระเจ้าเสนกะนี้ ทรงเป็นผู้โง่เขลา
 ด้วยเหตุอะไร, ขอท่านจงบอกเหตุอันนั้นที่
 เราถามแล้วแก่เราเถิด”.

ตัง อจฺจิกฺขนฺโต อโช ปญฺจมนํ
 คาถมาห

แพะเมื่อจะบอกความข้อนั้นจึงกล่าว
 คาถาที่ห้าว่า

^๑ น. ม. ตีรจฺจนคเตน.
^๒ น. ม. โปคตเก นคฺติ.

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๓-๑๑

๘๑. “อุตุตมตถุํ ลภิตวาน
 ภரியาย โย ปทสฺสติ
 เตน ชฺหิสฺสตตตานํ
 สวา เจวสฺส น เหสฺสติ”ติ.

ตตถ อุตุตมตถุนฺติ สพฺพ-
 รุตฺตานนมนฺตํ. เตนาติ ตสฺสา
 มนฺตปฺปทานสงฺฆาเตน การเณน ตํ
 ทตฺวา อคฺคิ ปวิสฺสโต อุตฺตานญจ
 ชฺหิสฺสติ, สวาสฺส ภரியาน ภวิสฺสติ,
 ตสฺมา เอส ตยาปิ พาลตโร, โย
 ลทฺชยสํ รกฺขิตุํ น สกฺโกตฺติติ.

ราชา ตสฺส วณฺํ สุตฺวา
 “อชฺราช อมฺหากํ โสตฺถิ กโรนฺโตปิ
 ตวญฺเจตํ กริสฺสสิ, กเถหิ ตาว โน
 กตฺตพฺพยฺตตฺถนุ”ติ อาห.

๘๑. “พระเจ้าเสนกะ ได้มนต์พิเศษชื่อ
 สัพพรุตชานนมนต์ แล้วประทาน
 มนต์นี้แก่อัครมเหสี ทรงยอมสละ
 พระองค์ ด้วยเหตุนี้ พระอัคร-
 มเหสีนั้น ก็จะไม่เป็นพระอัครมเหสี
 ของพระเจ้าเสนกะนั้น เพราะฉะนั้น
 พระเจ้าเสนกะจึงโง่เขลากว่าท่าน”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า อรรถ
 อันสูงสุด ความว่า มนต์พิเศษชื่อ
 สัพพรุตชานนนะ. คำว่า ด้วยเหตุนี้
 คือ ด้วยเหตุกล่าวคือการประทานมนต์
 แก่พระอัครมเหสีนั้น อธิบายว่า พระองค์
 ประทานมนต์นั้นแล้ว จะสละพระองค์
 เข้ากองไฟเสียด้วย, พระอัครมเหสีนั้นก็
 จะไม่เป็นมเหสีของพระองค์ด้วย, เพราะ
 ฉะนั้น พระเจ้าเสนกะผู้ซึ่งไม่สามารถ
 จะรักษายศที่ได้แล้วไว้ได้ จึงโง่เขลาแม้
 กว่าท่าน.

พระราชาทรงสดับคำของแพะนั้น
 แล้วจึงตรัสว่า “ดูกรพญาแพะ ท่าน
 แม้เมื่อทำความสวัสดิ์แก่เราก็จักทำสิ่งนั้น,
 ท่านจงบอกสิ่งที่คุณควรทำแก่เราก่อน”.

อด นั อชราชา “มหาราช อิมส์
สตุดานัน อตุตโต อญโณ ปิยตโร
นาม นตฺถิ, เอกํ ปิยภณฺฑํ นิสฺสาย
อตุตตานัน นาสตํ ลทฺขยสํ ปหาตุํ น
วฏฺฏตี”ติ วตฺวา จฏฺฐิ คากฺมาห

ที่นั่น พญาแพะกล่าวกับพระราชาวา
“ข้าแต่มหาราช ขึ้นชื่อว่าสิ่งอื่นที่เป็น
ที่รักกว่าตนของสัตว์เหล่านี้ไม่มี, การ
ทำร้ายตนให้ฉิบหาย การละทิ้งยศที่ตนได้
เพราะอาศัยสิ่งของที่รักเพียงอย่างเดียว
ไม่สมควร” ดังนี้แล้ว กล่าวคาถาที่หกว่า

๘๒. “นั ปิยมฺเมติ ชนินฺห ตาทิสฺ
อตุตํ นินฺรูกตฺวา ปิยานิ เสวติ
อตุตตาว เสยฺโย ปรมาว เสยฺโย
ลพฺภา ปิยา โอิจิตตฺเตน ปจฺจนา”ติ.

๘๒. “ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมชน บุคคล
ผู้เช่นกับพระองค์ ทำตนให้ไร้ประ-
โยชน์ ด้วยคิดว่า สิ่งนี้เป็นที่รัก
ของเรา ชื่อว่าไม่ชองเสพสิ่งที่เป็น
ที่รักทั้งหลาย ตนเท่านั้นประเสริฐ
กว่าสิ่งทีประเสริฐอย่างอื่น ภรรยา
ผู้เป็นที่รัก อันบุรุษผู้มีตนเจริญแล้ว
พึงหาได้ในภายหลัง”.

ตตถ ปิยมฺเมติ ปิยํ เม, อยเมว
วา ปาโจ. อิํ วุตุตํ โหติ “ชนินฺห
ตาทิสฺ ตุมฺหาทิสฺ ยสมฺหตฺเต จิโต
ปุกฺคโล เอกํ ปิยภณฺฑํ นิสฺสาย อิํ
ปิยมฺเมติ อตุตํ นินฺรูกตฺวา อตุตตานัน
จจฺจเทตฺวา ตานิ ปิยานิ น เสวเตว”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ปิยมฺเม
ตัดบทเป็น ปิยํ เม แปลว่า เป็นที่รัก
ของเรา, อีกอย่างหนึ่ง พระบาลีก็อย่างนี้
เหมือนกัน. มีคำอธิบายที่ท่านกล่าวไว้
ดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมชน
บุคคลผู้ดำรงอยู่ในความยิ่งใหญ่ด้วยยศ
ผู้เช่นนั้น คือเช่นกับพระองค์ ย่อมไม่
ทำตนให้ไร้ประโยชน์ คือทั้งตนเสีย ด้วย
คิดว่า ‘นี่เป็นที่รักของเรา’, เพราะอาศัย

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สิ่งของที่รักเพียงอย่างเดียว แล้วช่องเสฟ
สิ่งของที่รักเหล่านั้น”.

ก็การณา? อุตตาว เสยโย ปรมาว
เสยยาติ. ยสฺมา สตคฺคฺเคน สหสฺสคฺคฺเคน
อุตตาว เสยโย ปวโร อุตตโม ปรมาว
เสยยา ปรมา อุตตมา อณฺณสฺมา
ปิยภณฺหาติ อุตฺโต.

เพราะเหตุไร? เพราะเหตุว่า ตนเท่านั้น
ประเสริฐ คือ บวรสูงสุด. อธิบายว่า
เพราะเหตุที่ตนเท่านั้น ประเสริฐ คือ
ล้ำเลิศ ได้แก่สูงสุดด้วยร้อยเท่าพันทวี
ได้แก่ เพราะตนประเสริฐอย่างยิ่ง คือ
สูงสุดกว่าสิ่งเป็นที่รักอื่น.

เอตฺถ หิ วกาโรปิ การณฺตฺเถ
นิปาโตติ ทฎฺฐพฺโพ.

ก็ ว อักษร ในคำว่า ปรมาว นี้ ฟัง
เห็นว่า เป็นนิบาต ลงในอรรถว่าเหตุ.

ลพฺภา ปิยา โอิจิตฺตฺเตน ปจฺจชาติ
โอิจิตฺตฺเตน หิ วทฺถุฉิตฺตฺเตน ยสฺสมปฺนฺเนน
ปฺริเสน ปจฺจนา ปิยา นาม สกฺกกา
ลทฺฐํ, น ตสฺสา การณา อุตฺตา
นาเสตฺพุโฑติ.

คำว่า ภรรยาผู้เป็นที่รัก อันบุรุษผู้มีมิตน
เจริญแล้วพึงหาได้ในภายหลัง ความว่า
ก็ขึ้นชื่อว่าภรรยาผู้เป็นที่รัก อันบุรุษ
มีตนอบรมแล้ว คือมีตนเจริญแล้ว ได้แก่
ถึงพร้อมด้วยยศ อาจหาได้ในภายหลัง,
จึงไม่ควรทำตนให้ฉิบหายเพราะเหตุแห่ง
ภรรยาที่รักนั้น.

เอวํ มหาสฺตฺโต รณฺโฆ โอิวาทํ
อทาสี. ราชา ดุสฺสฺสิตฺวา “อชฺราช
กุโตะ อาคโตสฺมี”ติ ปุจฺฉิ. “สกฺโก อหํ
มหาราช ตว อนุกมฺปาย ตํมรณา
โมเจตุํ อาคโตสฺมี”ติ. “เทวราช อหํ

พระมหาสัตว์ได้ถวายโอวาทแก่
พระราชชาติด้วยประการฉะนี้. พระราชา
ทรงยินดีแล้วตรัสถามว่า “ดูกรพญาแพะ
ท่านมาจากไหน”. พระมหาสัตว์ทูลตอบ
ว่า “ดูกรมหาราช เราเป็นท้าวสักกะ

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอติสฺสา ‘มนฺตํ ทสฺสามิ’ติ อวจํ,
อิทานิ ก็ กโรมี”ติ. “มหาราช
คฺมุหํ อุกฺกนฺนํ วินาเสน กิจจํ
นตฺถิ, ‘สิปฺปสฺส อุปฺจโร’ติ วตฺวา
เอตํ กติปเย ปหารเว ปหาราเปหิ
อิมีนา อุปาเยน น กณฺหิสฺสตี”ติ.

มาเพื่อจะอนุเคราะห์ท่านช่วยพระองค์ให้
รอดพ้นจากภรรยา”. พระราชาตรัสว่า
“ข้าแต่ท่านท้าวเทวราชา ข้าพเจ้าได้
บอกแก่หญิงนี้ว่า ‘จะให้มนต์’, บัดนี้
ข้าพเจ้าจะทำอย่างไร”. พระมหาสัตว์
ทูลตอบว่า “มหาบพิตร กิจด้วยความ
พินาศจะไม่มีแก่พระองค์ทั้งสอง, ขอ
พระองค์จงตรัสว่า ‘จะทดลองวิชา(ศิลปะ)’
แล้วให้เขียนดีพระอักรมเหล่านี้สักสองสาม
ครั้ง โดยอุบายนี้ พระอักรมเหล่านี้จะไม่
เรียนมนต์”.

ราชา “สาธฺ”ติ สมฺปฏิจฺฉิ. มหาสตุโต
รณฺโณ โอวาทํ ทตฺวา สกฺกุจฺฉานเมว
คโต.

พระราชาทรงรับรองว่า “ดีแล้ว”. พระ-
มหาสัตว์ ครั้นถวายโอวาทแก่พระราชา
แล้วก็เสด็จไปสู่ที่อยู่ของตนทันที.

ราชา อุกฺกนฺนํ กนฺตฺวา เทวี
ปุกฺโกสาเปตฺวา อาห “กณฺหิสฺสตี
ภทฺเท มนฺตณฺ”ติ. “อาม เทวา”ติ.
“เตนหิ อุปฺจโร กโรมี”ติ. “โก
อุปฺจโร”ติ. “ปฏิจฺฉิ ปหารสเต
ปวตฺตมาเน สทฺทํ กาคฺคํ น วฏฺฏตี”ติ.

พระราชาครั้นเสด็จไปยังพระราชอุทยาน
รับสั่งให้หาพระเทวีมาแล้ว ตรัสสั่งว่า
“เธอจะเรียนมนต์หรือน้องหญิง”. พระเทวี
กราบทูลว่า “จะเรียนเพคะ”. พระราชา
ตรัสว่า “ถ้าอย่างนั้น เราจะทำการ
ทดลอง”. พระเทวีทูลถามว่า “ทดลอง
อะไร พระเจ้าข้า”. พระราชาตรัส
ตอบว่า “การที่น้องหญิง เมื่อถูก
เขียนหลังสักร้อยครั้ง ร้องไห้ไม่สมควร”.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๑๒

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สา มนุตโลเภณ “สาธู”ติ สมปฏิจฉนิ.
 ราชา โจรฆาตเก ปกุโกสาเปตวา
 กสา คาหาเปตวา อุโภสุ ปสเสสุ
 ปหราเปสิ. สา เทว ตโย ปหาเร
 อธิวาเสตวา ตโต ปริ “น เม
 มนุเตนตุโต”ติ วิริว.

อท นั ราชา “ตุวั มั มาเรตวา
 มนุตัม คณฺหิตุกามาสิ”ติ ปฏิจฉนิ
 นิจจุมมัม กาทเรตวา วิสฺสชฺชสาเปสิ.

สา ตโต ปฏฺจาย ปุน กเถตุํ นาสกฺขิ.

สตฺถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ
 อาทริตฺวา สจฺจานิ ปกาเสตฺวา ชาตกั
 สโมธานสิ.

สจฺจปรีโยसानเ อุกฺกณฺจิตฺทิกฺขุ
 โสตาปตฺติผลเ ปตฺติฏฺจหิ. “ตทา ราชา
 อุกฺกณฺจิตฺทิกฺขุ อโหสิ, เทวี ปฺราณ-
 ทฺตฺติกา, อสฺโส สารีปฺตุโต, สกฺโก
 เทวราชา ปน อหเมว”ติ.

ขุรปฺตุตฺตชาตกาวณฺณนา ปจฺมา.

เพราะอยากจะได้มนต์ นางจึงทูลรับว่า
 “ได้”. พระราชารับสั่งให้หาเพชรฆาต
 ให้ถือขวาย ให้เขียนกระหน้าลงที่ข้าง
 ทั้งสอง. พระเทวีนั้นอดกลั้นการเขียนดี
 ได้เพียงสองสามครั้ง พอเลยนั้นไปก็ร้อง
 ออกมาว่า “เราไม่ต้องการมนต์แล้ว”.

ครั้งนั้น พระราชาตรัสรับสั่งกับพระเทวี
 นั้นว่า “เธอประสงค์จะฆ่าเราให้ตายจึง
 เรียกมนต์หรือ”แล้วโปรดให้ส่งพระอาชญา
 ที่หลังจนวนั่งถลอกแล้วให้ปล่อยไป.

จำเดิมแต่นั้นมา พระเทวีนั้นก็ไม่มีกล้า
 กราบทูลอีก.

พระศาสดาครั้นทรงนำพระธรรม-
 เทศนานี้มาแล้ว ทรงประกาศสัจจะ
 ทั้งหลายแล้วประชุมชาดก.

ในเวลาจบสัจจะ ภิกษุผู้เบื่อหน่าย
 ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล. “พระราชา
 ในครั้งนั้นได้เป็นภิกษุผู้เบื่อหน่าย, พระ
 เทวีได้เป็นภรรยาเก่า, ม้าได้เป็นพระ
 สารีบุตร, ส่วนท้าวสักกเทวราชได้เป็น
 เราตถาคตเองแล”.

พรวณนาขุรปฺตุตฺตชาตก ที่ ๑ จบ.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒. สูจิชาดก (๓๘๗)

๘๓. “อกกุส อพรุส
 ขวโรต สุปาสีย์
 สุขุมั ดิขินคฺคณฺจ
 โก สูจี เกตุมิจฺจติ.
๘๔. สุขุมฺชฺชณฺจ สุปาสณฺจ
 อนุปฺพุทฺทสุตฺตติตํ
 มนฺชามิ ปฏิตฺถทฺธํ
 โก สูจี เกตุมิจฺจติ.
๘๕. อิตฺทานิ ปตายนฺติ
 สูจิโย พลิสานิ จ
 โกยํ กมฺมารคามสุมี
 สูจี วิกุเกตุมิจฺจติ.
๘๖. อิตฺ สตุถานิ คจฺจณฺติ
 กมฺมนฺดา วิวิธา ปุณฺ
 โกยํ กมฺมารคามสุมี
 สูจี วิกุเกตุมฺรหฺติ.

๒. สูจิชาดก (๓๘๗)

๘๓. “ใครต้องการจะซื้อเข็ม อันไม่
 ขรุขระ ไม่หยาบ ชุบตีแล้ว มีรู
 เรียบร้อย ละเอียด มีปลายแหลมคม.
๘๔. ใครต้องการจะซื้อเข็ม อันเกลี้ยง-
 เกลา เจาะรูเรียบร้อย สนั่นได้คล่อง
 แข็งแกร่ง สามารถเจาะทั้งทะลุได้.
๘๕. เดี่ยวนี้เข็มและเบ็ดทั้งหลาย ย่อม
 แพร่หลายออกไปจากบ้านช่างทอง
 นี้ทั้งนั้น ผู้นี้ใครกันจะปรารภนา
 มาขายเข็ม ในหมู่บ้านช่างทอง
๘๖. ศัสตราทั้งหลายก็แพร่หลายออกมา
 จากบ้านช่างทองนี้ทั้งนั้น การงาน
 มีอย่างต่าง ๆ เป็นอันมาก ย่อม
 ดำเนินไปด้วยเครื่องอุปโภคที่ได้มา
 จากบ้านช่างทองนี้ทั้งนั้น ใครเล่า
 ปรารภนา (สมควร) จะมาขายเข็ม
 ในบ้านช่างทอง.

๘๗. สูจิ - กมุमारคามสูมี
 วิกุเกตพุพา ปชานตา
 อัจริยา ปชานนติ
 กมุมี สุกตทุกกฏ.

๘๘. อิมญจ เต ปิตา ภาทุเท
 สูจี ชญณา มยา กตัม
 ตยา จ มัม นิมนเตยย
 ยญจตุตถญญัม ฆเร ธนหน”ติ.
 สูจิชาตกัม ทุติยัม.

๘๗. บัณฑิตผู้รอบรู้จะฟังชายเข้มในบ้าน
 ช่างทอง อาจารย์ทั้งหลาย ย่อม
 รู้ชัดถึงกรรมที่บุคคลทำไว้ดี และ
 ทำไว้ชั่ว.

๘๘. น้องหญิงผู้เจริญ ถ้าบิดาของเธอ
 จะฟังรู้เข้มนี้ที่เราทำเอง และจะฟัง
 ยกเธอให้เราพร้อมด้วยทรัพย์อื่น ๆ
 ที่มีอยู่ในเรือน”.

สูจิชาดก ที่ ๒.

๒. สุจิตกวรรณนา (๓๘๗)

อกกุกสนฺติ อิหํ สตุถา เขตฺวาน
วิหรนฺโต ปณฺญาปารมี อารพฺก
กเถสิ. วตฺถุ มหาอุมฺมงฺกชาตเก
อาวีภาวิสฺสตี.

ตทา ปน สตุถา ภิกฺขุ
อามนฺเตตฺวา “น ภิกฺขเว อิทาเนว,
ปุพฺเพปิ ตถาคโต ปณฺญา
อุปายกฺุสโลเยว”ตี วตฺวา อตีตํ
อาหริ.

อตีเต พาราณสียํ พุรหมฺทตเต
รชฺชํ การเนเต โภทิสฺสโต กาสิกฺรฏฺเจ
กมฺมารกฺุเล นิพฺพตฺติตฺวา วยฺปฺปโต
ปริโยทาทสิปฺโป อโหสิ. มาตาปิตโร
ปนฺนสฺส ทลิตฺทา. เตสํ คามโต อวิหฺวเร
อณฺเฑ สหฺสฺสกุฏฺโถ กมฺมารคาโม.
ตตฺถ กมฺมารสฺหฺสฺสเชฏฺฐโก กมฺมาโร
ราชวฺลโล อทุโล มหฺทฺธโน.

๒. พรรณนาสุจิตก (๓๘๗)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตะวันมหาวิหาร ทรงปรารภพระ
ปัญญาบารมี (การบำเพ็ญพระปัญญา)
ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า ไม่ขรุขระ
เป็นต้น. เรื่องจะมีแจ่มแจ้งในมหาอุมมังก
ชาตก.^๑

ก็ในครั้งนั้น พระศาสดาตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า “ดูก่อน
ภิกษุทั้งหลาย มิใช่แต่ในกาลนี้เท่านั้น,
แม้ในกาลก่อน ตถาคตก็เป็นผู้มีปัญญา
เป็นผู้ฉลาดในอุบายเหมือนกัน” ดังนี้
แล้วทรงนำอดีตนิทานมาว่า.

ก็ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
เสวยราชย์ ณ พระนครพาราณสี
พระโพธิสัตว์บังเกิดในตระกูลช่างทอง ใน
แคว้นกาสิ เจริญวัยแล้วได้เป็นผู้รอบรู้
ทางศิลปวิทยา. ส่วนมารดาบิดาของ
พระโพธิสัตว์นั้นขัดสน. ในที่ไม่ไกลจาก
บ้านของมารดาบิดาของพระโพธิสัตว์นั้น
มีบ้านช่างทองหมู่หนึ่งประมาณพัน

^๑ ชาตกเรื่องที่ ๕๔๒.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตสเสกา ธิตา อโหสิ อุตตมรูปชรา
เทวจรณาภิภาคา ชนปทกลยาณ-
ลกขณเหหิ สมมนาาคตา.

สามนุตคาเมสุ มนุสุสา วาสีฬรสุ-
ผาลปาจนาทิการาปนตถาย ตํ คามํ
คนฺตฺวา เยภุญฺเยน ตํ กุมาริกํ
ปสฺสฺสนฺติ. เต อตฺตโน อตฺตโน คามํ
คนฺตฺวา นิสินฺนฏฺฐานาทีสุ ตสฺสา
รูปํ วนฺณณฺติ. โพรสิตฺโต ตํ สุตฺวา
สวณฺสํสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
พชฺฉิตฺวา “ปาท-
ปริจาริกํ นํ กริสฺสามี”ติ อุตฺตมชาติกํ
อํยํ กเหตฺวา เอกํ สุขุมํ ฆนฺตฺสูจึ
กตฺวา ปาเส วิชฺฉิตฺวา อุกฺเท
อฺปฺปลาเปตฺวา อปรีปี ตถารูปเมว
ตสฺสา โกสกํ กตฺวา ปาเส วิชฺฉิตฺวา
อิมินา นียาเมน ตสฺสา สตฺต
โกสเก อกาสิ.

หลังคาเรือน. มีช่างทองผู้เป็นหัวหน้า
ช่างทองพันครัวเรือนในหมู่บ้านนั้น เป็น
ที่โปรดปรานของพระราชาก็เป็นผู้มั่งคั่ง
มีทรัพย์มาก. เขามีธิดาคนหนึ่ง มี
ทรวดทรงรูปโฉมงามเลิศ เปรียบปาน
นางเทพอัปสร ประกอบด้วยลักษณะ
แห่งนางงามชนบท.

คนทั้งหลายในบ้านใกล้เคียงพากันไปยัง
หมู่บ้านนั้น เพื่อจ้างทำเครื่องใช้มีการ
ให้ชุบมีด ขวาน ผาลเป็นต้น ส่วนมาก
ก็พบเห็นหญิงสาวนั้น. คนเหล่านั้นกลับไป
ไปยังหมู่บ้านของตน ๆ แล้วต่างพากัน
สรรเสริญถึงรูปร่างของนาง ในสถานที่
ที่ตนนั่งเป็นต้น. พระโพธิสัตว์ได้ยินคำ
สรรเสริญนั้นแล้ว ก็ตั้งใจเพราะเกี่ยวข้อง
กับการไต่ยิน (ข่าว) คิดในใจว่า “เราจะ
ทำนางให้เป็นบาทปริจาริกา (ให้เป็น
ภรรยา)” จึงหาเหล็กชนิดดีเยี่ยมมาทำ
เป็นตัวเข็มอย่างประณีตชิ้นเล่มหนึ่ง เจาะ
ป่วงชุบไว้เรียบร้อย แล้วทำกั๊กใส่เข็ม
นั้นอีกกั๊กหนึ่งเจาะป่วงไว้ให้มีรูปเหมือน
อย่างนั้น โดยทำนองนี้ได้ทำกั๊กเข็ม
ซ้อนกันถึง ๗ ชั้น.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

“กถิ อกาสิ”ติ น วตตพพิ ?
 โภทิสตตทานณฺหิ ฌาณมหนตตาย กรณํ
 สมิขุผลติเยว. โส ตํ สุจิ นาฬิกาย
 ปกฺขิปีตวา โอวฏฺฐิกาย กตฺวา ตํ คามํ
 กนฺตฺวา กมฺมารเขฎฺฐกฺกสฺส วสนวีถิ
 ปุจฺฉิตฺวา ตตฺถ กนฺตฺวา ทฺวาเร
 จตฺวา “โก มม หตฺถโต เอวรूपํ
 นาม สุจิ มุเลน กิณฺติตุํ อิจฺฉตี”ติ
 สุจิ วณฺณเนโต เขฎฺฐกกมฺมารสฺส
 ฆรทฺวารสมิเป จตฺวา ปจฺมํ คากมาห

ใคร ๆ ไม่ฟังกล่าวว่า “พระโพธิสัตว์
 ทำได้อย่างไร” ? เพราะว่าการทำยอม
 สำเร็จได้เพราะพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย
 เป็นผู้มีความอดทนมาก. พระโพธิสัตว์นั้นเอา
 เข็มนั้นใส่ในกล่องห่อพกไปยังหมู่บ้านนั้น
 ถ้ามถึงถนนที่อยู่ของหัวหน้าช่างทอง
 เดินไปที่ถนนนั้น หยุดอยู่ที่ประตูยื่น
 พรรณนาถึงเข็ม ณ ที่ใกล้ประตูเรือน
 หัวหน้าช่างทองว่า “ใครต้องการจะซื้อ
 เข็มชนิดเห็นปานนี้จากมือของเรา ด้วย
 มูลค่าบ้าง” แล้วกล่าวคาถาที่หนึ่งว่า

๘๓. “อกกุกฺกํ อฬฺรุสํ
 ขรโรตฺตํ สุปาสิยํ
 สุขุมํ ติจิณฺคฺคฺกญฺจ
 โก สุจิ เกตุมิจฺฉตี”ติ.

๘๓. “ใครต้องการจะซื้อเข็ม อันไม่
 ขรุขระ ไม่หยาบ ชุบดีแล้ว มีรู
 เรียบร้อย ละเอียด มีปลาย
 แหลมคม”.

ตสฺสตุโก มม ผลสฺส วา
 ติลกสฺส วา โอริโน วา อภาเวน
 อกกุกฺกํ, มฏฺจตาย อฬฺรุสํ, ขเรน
 สเรน ปาสาณเนน โรตฺตตฺตา ขรโรตฺตํ,
 สฺนุทฺเรน สุวิทฺเทน ปาเสน
 สมนฺนาคตตฺตา สุปาสิยํ, สนฺนตาย
 สุขุมํ, อคฺคสฺส ติจิณฺคฺคฺกํ ติจิณฺคฺคํ
 สุจิ มม หตฺถโต มุลํ ทตฺวา โก

เนื้อความแห่งคาถานั้นว่า เข็ม
 ของเราชื่อว่า **ไม่ขรุขระ** เพราะไม่มีปุ่ม
 หรือจุด หรือรอยขีด, ชื่อว่า **ไม่หยาบ**
 เพราะเกลี้ยงเกลา, ชื่อว่า **ชุบดีแล้ว**
 เพราะขัดด้วยหินสำหรับขัดอันคม, ชื่อว่า
มีรูเรียบร้อย เพราะประกอบด้วยรูดีคือ
 เรียบร้อยดี, ชื่อว่า **ละเอียด** เพราะมี
 ความละเอียด, ชื่อว่า **มีปลายแหลมคม**

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก บทกถกนิกาย ป-ท.๑๓-๑๒

กัณฺธิตุํ อิจฺฉตีติ.

เอวณฺจ ปน วตฺวา ปุณฺปิ ตํ
วณฺเณนุโต ทฺวยํ คากฺมาห

๘๔. “สุมฺชชณฺจ สุปาสณฺจ
อนุปฺพุพฺพสุวตฺตติตํ
ฉนฉาติมํ ปฏิตฺตทฺฐํ
โก สุจฺจึ เกตฺตุมิจฺฉตี”ติ.

ตตฺถ สุมชฺชณฺจชาติ กุรุวิหฺทก-
จฺจนฺเณน สุญฺจ มชฺชิตํ. สุปาสนฺติ
สณฺเณน ปาสเวทเกน วิหฺตตฺตา
สุนฺทรปาสํ.

ฉนฉาติมฺนฺติ ยา ฉาติยมานา
อธิกรณํ อนุปวิสฺติ, อยํ
“ฉนฉาติมา”ติ วุจฺจติ. ตาทิสินฺนฺติ
อตุโก. ปฏิตฺตทฺฐนฺติ ทฺฐํ อมฺทุกํ.

ตสฺมี ขณฺเณ สากุมาริกา
ภฺตฺตปฺตฺตราสํ ปิตริ ทฺรทฺปฏิบัติ-
ปฺสฺสสมฺภนฺตํ จุลฺลสยเน นิปนฺนํ

เพราะมีปลายคมกริบ ใครต้องการให้
มูลค่า ชื้อไปจากมือเราบ้าง.

ก็แล พระโพธิสัตว์ครั้งนั้นกล่าว
อย่างนี้แล้ว เมื่อจะสรรเสริญเข้มนั้นต่อไป
อีกจึงกล่าวคาถาที่สองว่า

๘๔. “ใครต้องการจะซื้อเข้มน อันเกลี้ยง-
เกลา เจาะรูเรียบร้อย สนได้คล้อง
แข็งแกร่ง สามารถเจาะทั้งทะลุได้”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า อัน
เกลี้ยงเกลา ความว่า อันขัดดีแล้ว ด้วย
ผงพลอยทับทิม. คำว่า เจาะรูเรียบร้อย
ความว่า มีรูเรียบร้อยดี เพราะเจาะ
ด้วยเครื่องมือจะรูอันละเอียด.

คำว่า เจาะทั้งทะลุได้ ความว่า เข้มนั้น
ถูกดอกเจาะทะลุทั้งได้, เข้มนี้นั้นท่านเรียก
ว่า “เข้มนั้นเจาะทะลุทั้ง”. อธิบายว่า เข้มนั้น
เช่นนี้. คำว่า อันแข็งแกร่ง ได้แก่
อันแข็งแรง คือไม่อ่อน.

ในขณะนั้น นางกุมาริกานั้น
กำลังใช้พัดใบตาลพัดวิปิตาผู้ซึ่งบริโภคน
อาหารเข้าแล้ว นอนพักบนที่นอนเล่นเพื่อ

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตาลวณฺเฏน วิชฺชิตฺตสฺส โพรหิตตสฺส
 มธุรสทฺถํ สุตฺวา อลฺลปิณฺฑมฺเสนา^๑
 หทยํ ปทฺฐา วิย ฆฏฺฐหฺสฺเสน
 นิพฺพาปิตฺรธา วิย หุตฺวา “โก
 นุ โข เอส อติมธุเรน สทฺเทน
 กมฺมารานํ วสนคาเม สุจิตฺ วิภิกฺกเณติ,
 เกน นุ โข กมฺเมน อาคโต,
 ชานิสฺสามิ นนฺ”ติ ตาลวณฺฏํ จเปตฺวา
 เคหา นิภฺขมฺม พหิ อาลินฺทเก จตฺวา
 เตน สทฺธิ กเถสิ.

โพรหิตตฺตานํ หิ ปตฺถิตํ นาม สมฺมุตฺติ,
 โส หิ ตสฺสาเยว อตฺตาย ตํ คามํ
 อาคโต, สาเยว เตน สทฺธิ กเถนฺติ
 “มาถว สกฺลรฏฺฐวาสิโน สุจิตฺอาทิน-
 มตฺตาย อิมํ คามํ อาคจฺจนฺติ,
 ตฺวํ พาลตฺตย กมฺมารคาเม สุจิตฺ
 วิภิกฺกตฺตุมิจฺจสิ, สเจปิ ทิวสํ สุจิตฺยา
 วณฺณํ ภาสิสฺสสิ, น ตํ เต โกจิ
 หตฺถโต สุจิตฺ คณฺหิสฺสสิ, สเจ มุลฺลํ
 ลทฺฐํ อิจฺจสิ, อณฺเฏน คามํ ยาหิ”ติ
 วตฺวา เทว คธา อภาสิ

รับความอึดอัดลำบาก ได้ยินเสียง
 ไพเราะของพระโพรหิตต์ว่าเป็นประดุจดังว่า
 ถูกปาที่ดวงหทัยด้วยก้อนเนื้อสด เป็น
 ประหนึ่งว่ามีความกระวนกระวายถูก
 กระทบไปได้ด้วยน้ำหนึ่งพันหม้อ จึงคิดว่า
 “บุรุษผู้นี้เป็นใครกันหนอ มีเสียงไพเราะ
 เหลือเกิน (ร้อง) ชายเข้มในบ้านเป็นที่อยู่
 ของพวกช่างทอง, เขามาด้วยการงาน
 อะไรเล่าหนอ, เราอยากรู้จักเขา” จึงวาง
 พัดไปตาลแล้วออกไปจากเรือนยืนสนทนา
 กับพระโพรหิตต์วุนั้นที่ระเบียงข้างนอก.

เป็นความจริง ชื่อว่าสิ่งที่พระโพรหิตต์
 ปรารถนาแล้ว ย่อมสำเร็จเสมอ,
 เพราะว่า พระโพรหิตต์วุนั้นมายังบ้านนั้น
 เพื่อต้องการนางกุมาริกานั้น, นาง
 กุมาริกานั้นก็เหมือนกัน เมื่อจะสนทนา
 กับพระโพรหิตต์วุนั้น จึงกล่าวว่า “พ่อ
 มาถนพ (หนุ่มน้อย) คนทั่วทั้งแคว้น
 ย่อมเดินทางมายังบ้านนี้เพื่อต้องการ
 เครื่องใช้มีเข็มเป็นต้น, ท่านขิปรารถนา
 จะชายเข้มในบ้านช่างทอง เพราะความ
 โง่เขลา, ถึงแม้ว่าท่านจะกล่าวพรรณนา

^๑ น. ม. อลฺลมฺสปีณฺเฑ.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๘๕. “อิโตทานิ ปตายนนฺติ
 สูจิโย พลีสานิ จ
 โภยกั กมฺมารคามสุมี
 สูจึ วิกุเกตุมิจฺฉติ.

๘๖. อิโต สตุถานิ กจฺฉนฺติ
 กมฺมุนฺตา วิวิธา ปุณฺ
 โภยกั กมฺมารคามสุมี
 สูจึ วิกุเกตุมรหตี”ติ.

ตตฺถ อิโตทานิตฺติ อิมสุมี รฏฺเฐ
 อิทานิ สูจิโย จ พลีสานิ จ
 อญฺญานิ จ อุปฺกรณานิ อิมฺมหา
 กมฺมารคามมา.

ปตายนนฺติตฺติ นิภฺขมฺนฺติ, ตํ ตํ ทิสฺ
 ปตฺถรณฺตา นิภฺคจฺฉนฺติ.

เข้มนตลอดทั้งวัน, ไม่มีใครเขารับซื้อเข้มนั้น
 จากมือของท่านหรือ, ถ้าท่านต้องการ
 จะได้อาหารจริง ๆ, เข้มนท่านไปยังบ้าน
 อื่นเกิด” ดังนี้แล้ว ได้กล่าวสองคาถาว่า

๘๕. “เดี๋ยวนี้นี้เข้มนและเบ็ดทั้งหลาย ย่อม
 แพร่หลายออกไปจากบ้านช่างทอง
 นี้ทั้งนั้น ผู้นี้ใครกัน จะปรารธนา
 มาขายเข้มน ในบ้านช่างทอง.

๘๖. ศัสตราทั้งหลายก็แพร่หลายออกมา
 จากบ้านช่างทองนี้ทั้งนั้น การงาน
 มีอย่างต่าง ๆ เป็นอันมาก ย่อม
 ดำเนินไปด้วยเครื่องอุปกรณ์ ที่ได้
 มาจากบ้านช่างทองนี้ทั้งนั้น ใคร
 เล่าปรารธนา (สมควร) จะมาขาย
 เข้มนในบ้านช่างทอง”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **เดี๋ยวนี้นี้**
จากบ้านนี้ ความว่า เดี๋ยวนี้นี้ในแคว้นนี้
 เข้มน เบ็ดทั้งหลาย และเครื่องอุปกรณ์
 อื่นทั้งหลายย่อมแพร่หลายออกไปจาก
 บ้านช่างทองนี้.

คำว่า **แพร่หลายออกไป** ความว่า
 ย่อมแพร่ออกไป, คือแพร่ขยายออกไปยัง
 ที่อื่น ๆ.

โกยนุติ เอว สนฺเต โภ อัย อิมสฺมี คำว่า **ใครนี้** ความว่า เมื่อเป็นเช่นนี้
 กมฺมารคาม สุจี วิภูกิณฺตุ อิจฺฉติ. ใครนี้ปรารถนาจะมาขายเข็มในบ้าน
 ช่างทองนี้.

สตุถานีติ พาราณสียํ คจฺจนฺตานิ คำว่า **ศัสตราทั้งหลาย** ความว่า แม้
 นานปฺปการานิ สตุถานิปิ อิตฺว ศัสตราทั้งหลายมีประการต่าง ๆ ซึ่งไป
 คจฺจนฺติ. อยู่ในพระนครพาราณสี ล้วนไปจาก
 บ้านช่างทองนี้ทั้งนั้น.

วิวิทฺวา ปุณฺณติ นานปฺปการกา พหู คำว่า **มีอย่างต่าง ๆ มากมาย** ความว่า
 กมฺมนฺตาปิ สกฺลกรฺภูจฺวาสนิ อิตฺว แม้การงานมีประการต่าง ๆ คือ เป็น
 คหิตฺตอฺปรณฺเนหฺว ปวตฺตฺนฺติ. อันมากของชาวแคว้นแคว้นทั้งสิ้น ย่อม
 ดำเนินไปด้วยเครื่องอุปกรณ์ที่รับเอาไป
 จากบ้านช่างทองนี้ทั้งสิ้น.

โพธิสฺสโต ตสฺสา วจฺนํ สุตฺวา พระโพธิสัตว์ ครั้นฟังคำของนาง-
 “ภทฺเท ตฺวํ อชานฺนฺติ อฆาเณน กุมาริกานั้นแล้ว กล่าวตอบว่า “น้องหญิง
 เอวํ วทสฺสี”ติ วตฺวา เทว คาทา ผู้เจริญ เธอไม่รู้อยู่ จึงกล่าวอย่างนี้
 อภาสิ เพราะไม่รู้” แล้วได้กล่าวสองคาถาว่า

๘๗. “สุจี กมฺมารคามสฺมี
 วิภูกฺเตพฺพา ปชานฺตา
 อาจริยา ปชานฺนฺติ
 กมฺมํ สุกตฺตฺกฺกฺวํ.

๘๗. “บัณฑิตผู้รอบรู้ จะพึงขายเข็มใน
 บ้านช่างทอง อาจารย์ทั้งหลาย
 ย่อมรู้จักถึงกรรมที่บุคคลทำไว้ดีและ
 ทำไว้ชั่ว.

๘๘. อิมญฺจ เต ปิตา ภทฺเท
 สุจี ชณฺณา มยา กตํ

๘๘. น้องหญิงผู้เจริญ ถ้าบิดาของเธอ
 จะพึงรู้เข็มนี้ที่เราทำเอง และจะ

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท. ๑๓-๑๒

ตยา จ มํ นิมนเตยย
ยณฺจตุณฺณํ จเร ธนฺนํ”ติ.

เพียงยกเธอให้เรา ด้วยทรัพย์อื่น ๆ
ที่มีอยู่ในเรือน”.

ตตฺถ สุจิณฺติ วิภตฺติวิปลลาโส
กโต. อิทํ วุตฺตํ โหติ สุจิ นาม
ปชานตา ปณฺชิตฺเตน ปุริเสน
กมฺมารคามสฺมีเยว วิกฺเขตฺตพฺพา.
กึการณา ?

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า สุจิ
ท่านทำให้วิภคิตลาดเคลื่อน. มีคำอธิบาย
ที่ท่านกล่าวไว้ตั้งนี้ว่า บัณฑิตผู้รอบรู้
จะพึงขายวัตถุที่ชื่อว่าเข็มในบ้านช่างทอง
นั้นเที่ยว. ถ้ามว่า เพราะเหตุไร ?
ตอบว่า เพราะอาจารย์ย่อมรู้ชัดถึงกรรม
ที่บุคคลทำไว้ดีและที่ทำไว้ชั่ว.

อาจารย์ ปชานนฺติ กมฺมํ สุกตทุกฺกณฺนฺติ
ตสฺส ตสฺส สิปปสฺส อจฺริยา จ
ตสฺมี ตสฺมี สิปปเป สุกตทุกฺกณฺ
กมฺมํ ชานนฺติ, สุวาหํ กมฺมารกมฺมํ
อชานนฺตานํ คหปติกาณํ คามํ คนฺตฺวา
มม สุจิตฺวา สุกตทุกฺกณฺนํ กถํ
ชานาเปสฺสามิ, อิมสฺมี ปน คาม
มม พลํ ชานาเปสฺสามีติ. เอวํ
โพธิสตุโต อิมาย คาถาย อตฺตโน
พลํ วณฺณเณสิ.

คำว่า อาจารย์ทั้งหลาย ย่อมรู้ชัดถึง
กรรมที่บุคคลทำไว้ดีและที่ทำไว้ชั่ว ความว่า
อนึ่ง อาจารย์แห่งศิลปะนั้น ๆ ย่อมรู้ชัด
ถึงกรรมที่ช่างทำไว้ดีและทำไว้ชั่วในศิลปะ
นั้น ๆ, เรานั้นไปยังบ้านของคฤหบดี
ทั้งหลายผู้ไม่รู้การทำของนายช่างทอง จะ
ให้พวกเขารู้ว่าเข็มของเราทำไว้ดีและทำ
ไว้ชั่วได้อย่างไร, แต่ในบ้านนี้ เราจะ
ให้รู้กำลังของเราได้. พระโพธิสัตว์ได้
พรรณนากำลังของตนด้วยคาถานี้ ด้วย
ประการฉะนี้.

ตยา จ มํ นิมนเตยฺยาติ
ภทฺเท สเจ ตว ปิตา อิมํ มยา

คำว่า และบิดาจะเพียงยกเธอให้เรา
(ด้วยทรัพย์ที่มีอยู่ในเรือน) ความว่า

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กตํ สุจี “อภิสา วา เอสา, เอวํ วา ปากฏา”ติ ชาเนยฺย, “อิมํ เต ชีตริ ปาทปริจาริกํ ทมฺมิ, กณฺหาหิ นนฺ”ติ เอวํ ตยา จ มํ นิมนฺเตยฺย.

น้องหญิงผู้เจริญ ถ้าบิดาของเธอจะพึงรู้ เข็มนี้ที่เราทำเองว่า “เข็มนี้เป็นเช่นนี้หรือ, หรือว่าเข็มปรากฏอย่างนี้”, และบิดาของเธอจะพึงยกเธอให้เราอย่างนี้ว่า “เราจะยกธิดาคณนี้ให้เป็นบาทปริจาริกา (ให้เป็นภรรยา) ของท่าน, ท่านจงรับนางไปเถิด”.

ยถฺยจฺจตุถฺยญํ อมเร ธนฺนุติ ยถฺยจฺจตุถฺยญํ สวิญฺญาณกํ วา อวิญฺญาณกํ วา อมเร ธนํ อตฺถิ, เตเน มํ นิมนฺเตยฺย. “ยถฺยจฺจตุถฺยญํ”ติปิ ปาโจ, ยถฺยจฺ อสฺส อมเร อถฺยญํ ธนํ อตฺถิ ติ อตฺถิโก.

คำว่า อนึ่ง ททรัพย์อื่นใดมีอยู่ในเรือน ความว่า และทรัพย์อื่นใดจะเป็น สวิญญาณกทรัพย์ (ทรัพย์มีใจครอง) หรือ อวิญญาณกทรัพย์ (ทรัพย์ไม่มีใจครอง) ก็ตาม มีอยู่ในเรือน, บิดาจะพึงยกให้เรา ด้วยทรัพย์นั้น. พระบาลีว่า “ยถฺยจฺจตุถฺยญํ” ดังนี้บ้าง, คือและทรัพย์อื่นใดมีอยู่ในเรือน ของบิดานั้น.

กมฺมารเชฏฺฐโก สพฺพํ เตสํ กถํ สุตฺวา “อมฺมา”ติ ชีตริ ปกฺโกสิตฺวา “เกเน สทฺธิ สลฺลปสี”ติ ปุจฺฉิ. “ตาทฺ เอโก ปุริโส สุจี วิกฺกัณฺหาติ, เตเน สทฺธิ สลฺลเปมี”ติ. โส “ปกฺโกสาหิ นนฺ”ติ. สา กนฺตุวา

หัวหน้าช่างทองได้ยื่นถ้อยคำทั้งหมด ของพระโพธิสัตว์และธิดานั้นแล้ว จึงเรียกธิดาว่า “แม่หนู” แล้วก็ถามว่า “เจ้าสนทนากับใคร”. ลูกสาวตอบว่า “พ่อจ๋า มีชายหนุ่มคนหนึ่งกำลังขายเข็ม, ดิฉันกำลังสนทนากับเขาอยู่”. บิดา

๑ น. ม. กดา.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๓๓-๑๒

ปกโกสิ. โภธิสตุโต เกหิ ปวีสิตฺวา
กมุमारเชฏฺฐกํ วนฺหิตฺวา เอกมนฺตํ
อฏฺฐจาสิ.

อท นํ โส “กตรคามวาสีโกสิ”ติ
ปฺจุฉิ. “อสุกคามวาสีโกมฺหิ อสุก-
กมุमारสุส นาม ปุตฺโต”ติ. “กสฺมา
อิธาคโตสิ”ติ. “สุจิวิกิณฺตถายา”ติ
อาหฺร, สุจฺฉิ เต ปสฺสสามาติ. โภธิสตุโต
อตฺตโน คุณฺโณ สพฺเพสํ มชฺฌเ
ปกาสตฺตุกาโม “นฺนุ เอกกานํ
โวโลกิตฺโต สพฺเพสํ มชฺฌเ
วโวลกิตฺ-
วฺรตฺรณฺ”ติ อาห.

โส “สาธุ ตาตา”ติ สพฺเพ กมุมาเร
สนฺนิปาเตตฺวา เตหิ ปวีรุโต “อาหฺร
ตาต มยํ ปสฺสสาม เต สุจฺฉินฺ”ติ
อาห. “อาจฺริย เอกํ อธิกรณฺเญจ
อุทกปฺนุณฺเญจ กัสถาลํ อหฺรธาเปถา”ติ.
โส อหฺรธาเปสิ. โภธิสตุโต โอวฏฺฐิกิตฺโต

บอกว่า “เจ้าจงเรียกเข้ามา”. นาง
ไปเรียกแล้ว. พระโภทิสัตว์เข้าสู่เรือน
ให้หัวหน้าช่างทองแล้วยืน ณ ที่สมควร
ข้างหนึ่ง.

ต่อมา หัวหน้าช่างทองนั้นถามพระโภทิสัตว์
ว่า “ท่านอยู่บ้านไหน”. พระโภทิสัตว์
กล่าวว่า “ข้าพเจ้าอยู่บ้านโน้น
เป็นบุตรชายของนายช่างทองชื่อโน้น”.
หัวหน้าช่างทองถามว่า “ท่านมาในบ้าน
นี้ เพราะเหตุไร”. พระโภทิสัตว์กล่าว
ตอบว่า “ข้าพเจ้ามาเพื่อต้องการขาย
เข็ม”. หัวหน้าช่างทองกล่าวว่า จงเอา
มาซิ, เราจะดูเข็มของท่าน. พระโภทิสัตว์
ต้องการจะประกาศคุณความดีของตน
ท่ามกลางคนทั้งปวงจึงกล่าวว่า “การดู
ท่ามกลางคนทั้งปวง ดีกว่าการดูทีละคน
มิใช่หรือ”.

หัวหน้าช่างทองจึงกล่าวว่า “ดีละ
พ่อหนุ่ม” แล้วให้ช่างทองทั้งหมดมา
ประชุมกัน เขามีช่างทองเหล่านั้นแวดล้อม
พูดว่า “พ่อหนุ่ม จงนำมาเถิด พวกเรา
จะดูเข็มของเจ้า”. พระโภทิสัตว์จึงกล่าว
ว่า “ท่านอาจารย์ ท่านจงให้นำทั้งหมดมา

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สุจินาพิภัก วิวิธวา อทาสี.

อันหนึ่ง และภาคสำริดบรรจุน้ำเต็มมา
ภาคหนึ่ง”. หัวหน้าช่างทองนั้นให้นำ
มาแล้ว. พระโพธิสัตว์เปิดกล่องเข็มออก
มาจากพกขัด (ส่ง) ให้.

กมมารเขมฺจโก ตโต สุจิต นีหริตวา
อัย คาค สุจิตติ ปุจฺฉิ. นาย สุจิต,
สุจิตโกสโก เอสติ. โส อุปฺชาเรนฺโต
เนเวนฺตํ, น โภจฺจึ อทฺทส. โพธิสฺตโต
อาหฺราเปตฺวา นฺชน โสทกํ
อปเนตฺวา “อัย สุจิต, อัย โสทโก”ติ
มหาชนสฺส ทสฺเสตฺวา สุจิต อจฺริยสฺส
หตฺถเก โสทกํ ปาทมฺุเล จเปสิ.

หัวหน้าช่างทองหยิบเข็มมาจากกล่อง
นั้นแล้ว ถามว่า พ่อหนุ่ม นี่หรือเข็ม.
พระโพธิสัตว์กล่าวว่า นี่มิใช่เข็ม, นั่นเป็น
กลักเข็มต่างหาก. ช่างทองเมื่อพิจารณา
ใคร่ครวญก็ไม่พบส่วนสุดปลายของเข็ม
เลย. พระโพธิสัตว์จึงให้นำกลับมาแล้ว
ใช้เล็บเปิดกลักออกมาแล้วแสดงแก่มหาชน
ว่า “นี่คือตัวเข็ม, นี่กลักใส่เข็ม” แล้ว
ส่งตัวเข็มให้ในมืออาจารย์วางกลักเข็มไว้
ที่ใกล้เท้า.

ปุณฺ เตน อัย มณฺเฑ คาค สุจิตติ
วฺตุโต “อัยปิ น สุจิต สุจิตโกสโกเยวา”ติ
วตฺวา นฺชน ปฺหรนฺโต ปฏฺิปาฏฺิยา
ฉ โสทเก กมมารเขมฺจกสฺส ปาทมฺุเล
จเปตฺวา “อัย สุจิต”ติ ตสฺส หตฺถเก
จเปสิ. กมมารสฺสทฺธานิ องฺคุลิโย
โปเจสุํ, เจสุกฺุเขปา ปวตฺตยีสฺสุ.

พระโพธิสัตว์อันหัวหน้าช่างทองนั้นพูด
อีกว่า พ่อหนุ่ม นี่คงจะเป็นตัวเข็ม จึง
กล่าวว่า “แม้นี้ก็มิใช่ตัวเข็ม เป็นกลัก
ใส่เข็มต่างหาก” แล้วใช้เล็บแกะออก
วางกลักทั้งหกอันไว้ที่ใกล้เท้าหัวหน้า
ช่างทองตามลำดับ ครั้นแล้วจึงกล่าวว่า
“นี่คือตัวเข็ม” (พลาถ) วางไว้ที่มีของ
หัวหน้าช่างทองนั้น. ช่างทองทั้งพันคน
พากันปรบมือ, โบกสะบัดแผ่นผ้า(ไปมา).

วรรณคดีภาค ๒-๑๓-๑๒

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อด นั กมมารเขฎฐโก “ดาต
 อิมาย สูจิยา ก็ พลน”ติ ปุจฉิ.
 “อาจริย พลวตา ปุริเสน อธิกรณเ
 อุกุขิปาเปตฺวา อธิกรณียา เหฎฐา
 อุกุทปาฎี จปาเปตฺวา อธิกรณียา
 มชฺฌेम อิมํ สูจึ ปหฺรธา”ติ. โส
 ตถา กาทเรตฺวา อธิกรณียา มชฺฌेम
 สูจึ อคฺเค ปหฺริ.

สา อธิกรณเ วิเนวิฑฺฒิตฺวา อุกุทปิฎฺเจ
 เกสศฺกมตฺตมฺปิ อุกุทฺ วา อโธ วา
 อหุตฺวา ติริยํ ปติฎฺฐาสิ. สพฺเพ
 กมฺมารา. “อเมหฺหิ. เอตฺตํ กาลํ
 กมฺมารา. นาม เอทิสฺวา โหนฺตี”ติ
 สุตฺวาเสนปี น สุตฺปุพฺพน”ติ อญฺคฺลีย
 โปเจตฺวา เจลกฺเขปสฺหสฺสาณิ ปวตฺตยีสฺสุ.

กมฺมารเขฎฐโก ธีตฺรํ ปกฺโกสาเปตฺวา
 ตสฺมีเยว จ ปริสมชฺฌेम “อัยํ กุมาริกา
 ตฺยหฺนฺเยว อญฺฉฺฉวิกา”ติ อุกุทํ
 ปาเตตฺวา อทาสิ. โส อปรภาเค
 กมฺมารเขฎฐกสฺส. อจฺจเยน ตสฺมี คามเ
 กมฺมารเขฎฐโก อโหสิ.

ลำดับนั้น นายช่างทองจึงถาม
 พระโพธิสัตว์ว่า “พ่อหนุ่ม เข็มเล่มนี้
 จะมีความแข็งแรงทนทานอย่างไร”. พระ
 โพธิสัตว์จึงตอบว่า “ท่านอาจารย์ ท่าน
 จงให้บุรุษมีกำลังยกทั้งมา แล้ววาง
 ถาดน้ำไว้ได้ทั้ง แล้วจงตอกเข็มเล่มนี้
 ลงไปที่้ามกลางทั้ง”. หัวหน้าช่างให้ทำ
 อย่างนั้นตอกปลายเข็มลงไปที่้ามกลางทั้ง.

เข็มนั้นแทงทะลุทั้งลงไปลอยอยู่บนผิวน้ำ
 ไม่ปรากฏร่องรอยทั้งข้างบนข้างล่างแม้
 เท่าปลายผม. ช่างทองทั้งหมดต่างประมื่อ
 กล่าวกันว่า “ตลอดกาลเพียงนี้ พวกเรา
 แม้แต่เพียงไต่ย็นว่า ‘ชื่อว่าช่างทอง
 ทั้งหลาย ย่อมเป็นเหมือนอย่างนี้’ ก็ไม่
 เคยไต่ย็นเลย” แล้วโบกสะบัดผ้าทั้ง ๑,๐๐๐
 ผืนไปมา.

หัวหน้าช่างทองให้เรียกธิดามา ได้หลังน้ำ
 ยกให้ที่้ามกลางบริษัทนั้นนั่นเองว่า “นาง
 กุมาริกานี้เหมาะสมกับท่านเท่านั้น”.
 ต่อมาเมื่อหัวหน้าช่างทองล่องลับไป ท่าน
 ก็ได้เป็นหัวหน้าช่างทองสืบแทนในบ้าน
 นั้น.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สตถา อิมิ ฌมฺมเทสนํ อหริตฺวา
 สจฺจจานิ ปกาเสตฺวา ชาตกํ สโมธานสิ
 “ตทา กมฺมารเชฏฺฐกสฺส ฐิตา
 ราหุลมาตา อโหสิ, ปณฺฑิตกมฺมาร-
 ปุตฺโต ปน อหเมวา”ติ.

-พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
 เทศนານี้มาแล้ว ทรงประกาศสัจจะ
 ทั้งหลาย ทรงประมวลชาดกว่า “ธิดา
 หัวหน้าช่างทองในกาลนั้นได้กลับชาติมา
 เป็นมารดาพระราहुล, ส่วนบุตรช่างทอง
 ผู้เป็นบัณฑิตได้กลับชาติมาเป็นเรา
 ตถาคตนั่นเอง” ดังนี้.

สุจิตกวรรณนา ทุตฺติยา.

พรรณนาสุจิตก ที่ ๒ จบ.

๓. ตฤณทิลชาตก (๓๘๘)

๘๙. “นวจจกทุกเทศานิ ทิยยุติ
ปฺฤณนาย โทณิ สุวามินี จิตา
พหุโก ชโน ปาสปาณิโก
โน จ โข เม ปฏิภาติ ภูณฺชิตฺตุ.

๙๐. ตสฺสิ รมฺสิ เลณมิจฺฉสิ
อตาณฺสิ กุหิ คมิสฺสสิ
อปฺโปสฺสุโก ภูณฺช ตฤณทิล
มฺสฺตถาย โปสิยามเส.

๙๑. โอคห รหํ อกฺทุกมํ
สพฺพํ เสทมลํ ปวาหย
คณฺหาหิ นวํ วิเลปนํ
ยสฺส คนฺโธ น กทาจิ ฉิษฺชติ.

๙๒. กตโม นุ รหฺโท อกฺทุกโม
กิสฺสุ เสทมลนฺฺติ วุจฺจติ
กตมณฺจ นวํ วิเลปนํ

๓. ตฤณทิลชาตก (๓๘๘)

๘๙. “วันนี้ มารดาให้ข้าวที่เผลงใหม่ๆ
รวงข้าวก็เต็ม มารดาก็ยืนอยู่
ใกล้ ๆ รวงข้าวนั้น ไข่แต่เท่านั้น
เท่านั้น ยังมีคนเป็นอันมาก ยืนถือ
บ่วงอยู่ ฉันไม่พอใจจะบริโภครวงข้าว
นั้นเลย.

๙๐. เจ้าสะดุ้งกลัวภัย หมุนไปมา
ปรารถนาที่ซ่อนเร้น เป็นผู้ที่พึ่ง
เจ้าจะไปไหนเล่า ดูกรน้อง
ตฤณทิละ เจ้าจึงมีความขวนขวาย
น้อย บริโภคอาหารเสียเถิด เรา
ทั้งสอง มารดาเลี้ยงไว้ ก็เพื่อ
ต้องการเนื้อ.

๙๑. เจ้าจงไปยังห้วงน้ำ ที่ไม่มีเปือกตม
แล้วชำระล้างเหงื่อไคลและมลทินให้
หมดเสีย จงถือเอาเครื่องลูบไล้
อย่างใหม่ ๆ ซึ่งมีกลิ่นหอมไม่รู้จัก
จางหายในกาลไหน ๆ.

๙๒. อะไรหนอ ที่ท่านกล่าวเรียกว่า
ห้วงน้ำ ไม่มีเปือกตม อะไรเล่าที่
ท่านกล่าวว่าเป็นเหงื่อไคล และมลทิน

ทสฺส คนฺโธ น กทาจิ ฉิษฺชติ.

และอะไรเล่าที่ท่านกล่าวว่า เครื่อง
ลုပ်ไล้อย่างใหม่ ๆ ที่มีกลิ่นหอม
ไม่รู้จักจางหายในกาลไหน ๆ.

๙๓. ธมฺโม รหโธ อทุกฺทโม
ปาปํ เสทมฺลนฺติ วุจฺจติ
สีลญฺจ นวํ วิเลปนํ
ตสฺส คนฺโธ น กทาจิ ฉิษฺชติ.

๙๓. ธรรม บัณฑิตกล่าวว่า เป็น
ห้วงน้ำที่ไม่มีเปือกตม ความชั่ว
(บาปธรรม) บัณฑิตกล่าวว่า
เหนื่อโคลและมลทินและศีล บัณฑิต
กล่าวว่า เป็นเครื่องลုပ်ไล้อย่าง
ใหม่ ๆ ที่มีกลิ่นหอม ไม่รู้จัก
จางหายในกาลไหน ๆ.

๙๔. นนฺทนฺติ สรฺริรชฺชาตีโน
น จ นนฺทนฺติ สรฺริรชฺชาตีโน
ปฺนุณฺณาย ปฺนุณฺณมาลียา
รมมานาว ชนฺนติ ชีวิตนฺ”ติ.

๙๔. มนุษย์ทั้งหลาย ผู้โง่เขลาฆ่าตัวเอง
ยอมพอใจทำบาป ส่วนสัตว์ผู้รักตน
ยอมไม่พอใจทำบาป สัตว์ทั้งหลาย
รื่นเริงในเดือนมีพระจันทร์เต็มดวง
ยอมสละชีวิตได้”.

ตฺถนฺทิลชฺชาตกํ ตติยํ.

ตฺถนฺทิลชฺชาตกํ ที่ ๓.

๓. ตุมฺพิตฺตชาตกถุณฺณนา

(๓๘๘)

นวจฺจนฺททเกติ อิทํ สตุถา
เชตวนเ วิหรนฺโต เอกํ มรณํภีรฺก-
ภิกฺขุํ อารพฺภา กเถสิ.

โส กิร สาวตฺถีวาสิ กุลปฺตุโต
สาสนเ ปพฺพชิตฺวา มรณํภีรฺโก
อโหสิ. อปฺปมตฺตกมฺปิ สาขาจลนํ
ทณฺฑกปตฺนํ สกฺุณจตุปฺปทสทฺทํ วา
อณฺเ สทฺทํ ตถารูปํ สุตฺวา
มรณภยตฺตชฺชิตฺโต หุตฺวา กุจฺฉิยํ
ปวิฏฺฐสทฺธิโส วิย กมฺเปนฺโต วิจฺรติ.
ภิกฺขุ ฐมฺมสภายํ กถํ สมฺภูจาเปสฺสุ
“อาวุโส อสฺสภิกฺขุ กิร มรณํภีรฺโก
อปฺปมตฺตกมฺปิ สทฺทํ สุตฺวา วิหรนฺโต
วิจฺรติ ปลายติ, อิมสณฺจ สตุถานํ
มรณเมว ฐวํ, ชีวิตํ อฐวนฺ”ติ นนฺ
ตเทว โยนิโส มนสิกาตพฺพนฺ”ติ.
สตุถา อาคณฺตฺวา “กาย นฺตุถ ภิกฺขเว
เอตฺรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา”ติ ปุจฺฉิตฺวา
“อิมาย นามา”ติ วุตฺเต ตํ ภิกฺขุํ

๓. พรรณนาตุมฺพิตฺตชาตก

(๓๘๘)

พระศาสดาประทับอยู่ที่วัดเชตวัน-
มหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุผู้กลัวตาย
รูปหนึ่ง จึงตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า
ข้าวที่เผลงใหม่ ๆ ดังนี้ เป็นต้น.

เล่ากันมาว่า ภิกษุรูปนั้นเป็น
กุลบุตรชาวเมืองสาวัตถี บวชในพระ-
ศาสนาแล้ว เป็นผู้กลัวตาย. ภิกษุนั้น
ได้ยินกัจจิมโหวกัจจิม ท่อนไม้ตกก็ตี
เสียงนกหรือเสียงสัตว์สี่เท้าก็ตี. เสียง
อย่างอื่นที่เป็นอย่างนั้นก็ตีแม้เพียงเล็กน้อย
ก็หวาดหวั่นกลัวตาย เทียวตัวสันไป
ประหนึ่งว่า สิ่งนั้นเข้าไปอยู่ในท้อง.
ภิกษุทั้งหลายจึงสนทนากันในโรงธรรม-
สภาว่า “ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ได้ทราบ
ว่า ภิกษุรูปนั้นกลัวตาย ได้ยินเสียง
อะไรเพียงเล็กน้อยก็เทียววิ่งร้องหนีไป,
ภิกษุนั้นควรนึกถึงความตายนั้นนั่นเอง
โดยแยบคายมิใช่หรือว่า ‘ความตายของ
สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้เท่านั้น เป็นของ
เที่ยงแท้, แต่ชีวิตเป็นของไม่เที่ยงแท้’.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปุกโกสาเปตวา “สจฺจํ กิรํ ตํวํ
 ภิกขุ มรณภีรโก”ติ “อาม ภนฺเต”ติ
 เตน ปฏิญญาเต “น ภิกขเว
 อิทาเนว, ปุพฺพเปส มรณภีรโกเยวา”ติ
 วตฺวา อตีตํ อหริ.

พระศาสดาเสด็จมาตรัสถามว่า “ดูกร
 ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่งประชุม
 สนทนากันด้วยเรื่องอะไร” เมื่อภิกษุ
 ทั้งหลายกราบทูลว่า “เรื่องชื่อนี้” จึง
 รับสั่งให้เรียกภิกษุรูปนั้นมา แล้วตรัสถาม
 ว่า “ดูกรภิกษุ เขาว่าเธอเป็นคน
 กลัวตายจริงหรือ” เมื่อภิกษุรูปนั้นทูล
 รับว่า “เป็นความจริง พระเจ้าข้า”
 จึงตรัสว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่ใช่
 แต่ในบัดนี้เท่านั้น, แม้ในปางก่อน ภิกษุ
 รูปนี้ก็กลัวตายเหมือนกัน” แล้วทรงนำ
 อติตนิทานมาว่า.

อตีเต พาราณสียํ พุรหมทตเต
 รชฺชํ กาเรนฺเต โพรสิสตโต สุกรียา
 กุจฺฉิมฺหิ ปฏิสนฺธิ คณฺหิ. สุกรี
 ปริปฺนุณคพฺภา เทว โปตเก วิชายิ.
 सा एकत्वस् ते कहेतुवा एकस्मि
 आवान्हे निपञ्चि. अगका पाराणसी-
 कामतवारवासिनी महल्लिका अति
 कप्लासकखेटतो पञ्चिपुरी कप्लास्
 आहाय यन्त्रिया गुमी आगोन्नुती
 आकञ्चि. सुกรี तं सप्तं सुत्वा
 मरणायन पुत्तके चत्तेत्तुवा पलायि.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
 เสวยราชสมบัติอยู่ ณ พระนครพาราณสี
 พระโพรสิสต์ทรงถือปฏิสนธิในท้องแห่ง
 นางสุกร. นางสุกรท้องแก่ครบแล้วก็
 ตกลูกมา ๒ ตัว. วันหนึ่ง นางสุกรนั้น
 พาลูก ๒ ตัวนั้นไปนอนอยู่ที่แ่งดิน
 แห่งหนึ่ง. หญิงชราคนหนึ่งซึ่งอยู่ใกล้
 ประตุมุมบ้านเมืองพาราณสีเก็บฝ้ายเต็ม
 กระเช้าเดินไปไม่ทำเคาะพื้นดินมาจาก
 ไร่ฝ้าย. นางสุกรได้ยินเสียงนั้นแล้วกลัว
 ตาย จึงทิ้งลูกเล็กทั้ง ๒ ตัวหนีไป.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

www.dhammadownload.com

มหลลิกา สุกรโปตเก ทิสฺวา
 ปุตุตตณฺณํ ปฏิภิตฺวา ปจฺฉิยํ
 ปกฺขิปีตฺวา ฆรํ เนตฺวา เขฎฺฐจกฺขส
 มหาตฺตุนฺทิลो กนิฏฺฐสฺส จุลลตฺตุนฺทิลोติ
 นามํ กตฺวา เต ปุตุตเต วย
 โปเสสิ. เต อปรภาเค วฑฺฒิตฺวา
 ญฺลสรีรา อหฺสุ. มหลลิกา “อิม
 โน มฺulen เทหิ”ติ วุจฺจมานาปี
 “ปุตุตตา เม”ติ วตฺวา กสฺสจि น
 เทติ. อถกสฺมี ฉณกาเล ฐตฺตา
 สฺรํ ปิวฺนตา มํเส ชีเณ “กุโต
 นุ โข มํสํ ลภิสฺสามา”ติ วิมฺสนฺตา
 มหลลิกาย เคาเห สุกรานํ อตฺติภาวํ
 ญตฺวา สฺรํ^๑ กเหตฺุวา ตตฺถ ญตฺวา
 “อมฺม มฺลํ กเหตฺุวา เอกํ โน สุกรํ
 เทหิ”ติ อหฺสุ. สวา “อลํ ตาตา
 ปุตุตตา เม เอเต, ปุตุตฺตํ นาม มํสํ
 ขาทนต์ถาย กิณฺนตฺตานํ ททฺนฺตา
 นาม น อตฺถิ”ติ ปฏิกฺขิปี. ฐตฺตา
 “อมฺม มนฺุสฺसानํ สุกรวา นาม
 ปุตุตฺตา น โหนฺติ, เต เทหิ โน”ติ
 ปุณฺปุณฺนี ยาจนฺตาปี อลภิตฺวา

หญิงชราครั้นเห็นลูกหมูเข้าก็กลับได้ความ
 รู้สึก (รัก) เหมือนลูก จึงจับใส่กระเช้า
 นำไปยังเรือนแล้วตั้งชื่อตัวใหญ่ว่า มหา-
 ตฺตุนฺทิละ (เจ้าหมูใหญ่) ตั้งชื่อตัวน้องว่า
 จุลลตฺตุนฺทิละ (เจ้าหมูเล็ก) แล้วเลี้ยงลูกหมู
 ๒ ตัวนั้นไว้เหมือนลูก. ต่อมาลูกสุกรทั้ง
 ๒ เหล่านั้น เติบโตขึ้นก็มีร่างกายอ้วนพี.
 หญิงชราแม้ใคร ๆ จะพูดว่า “จงให้หมู
 ๒ ตัวเหล่านี้ให้แก่เรา ด้วยราคา” (จงขาย
 หมู ๒ ตัวนี้ให้แก่เรา) แล้วตอบเขาไปว่า
 “สุกรทั้ง๒เหล่านี้เป็นลูกของฉัน” ไม่ยอม
 (ขาย) ให้ใคร ๆ. ต่อมาในเทศกาลที่มี
 มหรสพคราวหนึ่ง พวกนักเลงพากัน
 ตีมสุราอยู่ เมื่อเนื้อหมดต่างพากันคิด
 ไตร่ตรองว่า “เราจะได้อะไรจากที่ไหน”
 ครั้นรู้ว่าในบ้านหญิงชรา มีสุกร จึงถือ
 สุราไปที่บ้านหญิงชราแล้วพูดว่า
 “คุณแม่ ท่านจงรับเอามูลค่าไว้แล้ว ให้
 สุกรแก่พวกผมหนึ่งตัวเถิด”. แต่หญิงชรา
 ปฏิเสธโดยพูดว่า “ไม่ได้ดอกพ่อคุณ สุกร
 เหล่านี้เป็นลูกของฉัน, ขึ้นชื่อว่าลูกแล้วจะ
 (ขาย) ให้คนที่ซื้อไปเพื่อประสงค์จะกินเนื้อ

^๑ ฉ. มฺลํ.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มหลลิกิ สุริ ปาเยตวา มตตกาเล
“อมม สุกรเหหิ กิ กริสฺสสิ, มุล
คเหตฺวา ปริพฺพยิ กโรหิ”ติ ตสฺสา
หตฺถเ กหาปณเ จปยิสฺส.

สา กหาปณเ คเหตฺวา “ตาทา
มหาตฺตฺถุชิลิ ทาตุ น สกโกมิ,
จุลฺลตฺตฺถุชิลิ ปน กณฺหธา”ติ อาห.
“กหิ โส”ติ. “อสุกฺสมิ คจฺเณ”ติ.
“สทฺทมสฺส เทหิ”ติ. “อาหาริ น
ปสฺสามิ”ติ. ฐตฺตา มฺลเนกั ภาตฺตปาฏี
อาหฺราเปสฺสุ. มหลลิกา ติ คเหตฺวา
ทฺวาเร จปิ ติ สุกรโทณิ ปุเรตฺวา
โทณิสฺมิเป อฏฺจาสิ. ติสฺมตฺตาปิ
ฐตฺตา ปาสหตฺถา ตตฺถเว อฏฺจิสฺส.
มหลลิกา “ตาท จุลฺลตฺตฺถุชิลิ เอหิ
เร”ติ ตสฺสฺ สทฺทมกาสิ. ติ สุตฺวา
มหาตฺตฺถุชิลิ “เอตฺตกั กาลิ มม
มาตฺรา น จุลฺลตฺตฺถุชิลิสฺส สทฺโท

ยอมนไม่มี”. พวกนักเลงแม้จะอ่อนวอน
บ่อย ๆ ว่า “ข้าแต่แม่ ธรรมดว่า
สุกรจะมาเป็นลูกคนไม่ได้, ขอท่านจง
(ขาย) ให้สุกรเหล่านั้นแก่พวกผมเถิด”.
ครั้นไม่ได้ตั้งใจ จึงให้หญิงชราตีมีสุรา
ในเวลาที่นางเมาแล้ว จึงกล่าวว่า “ข้าแต่
แม่ ท่านจะทำอะไรได้ด้วยสุกร, จงรับ
เอามูลค่าไว้ทำทุนเถิด” แล้วก็ยึดเยียด
เหรียญหาปณะใส่ในมือของหญิงชรา นั้น.

หญิงชรา นั้นก็รับหาปณะแล้วพูด
ว่า “แน่คุณ ให้สุกรซื้อมหาตฺตฺถุชิลิ
ไม่ได้นะ, แต่พวกเธอจงเอาสุกรซื้อจุล-
ลตฺถุชิลิไป”. พวกนักเลงจึงถามว่า
“สุกรจุลตฺตฺถุชิลิ นั้นอยู่ที่ไหน”. หญิงชรา
ตอบว่า “มันอยู่ที่กอไม้โน่น”. พวกนักเลง
กล่าวว่า “ท่านจงให้เสียงเรียกมันซิ”.
หญิงชราตอบว่า “ฉันไม่เห็นอาหารล่อ”.
พวกนักเลงจึงให้นำอาหารมาถาดหนึ่งด้วย
มูลค่า. หญิงชรารับอาหารนั้นไปแล้ว
เทลงเต็มรางอาหารสุกรอันวางอยู่ริมประตู
แล้วหยุดยืนอยู่ใกล้ ๆ กับรางสุกร. พวก
นักเลงแม้ประมาณ ๓๐ คน ก็ยืนถือปวง
คอยอยู่ที่นั่นเหมือนกัน. หญิงชราจึงส่งเสียง

อรรถกถาชาดก บททุกกนิทกาย ป-ท. ๑๓-๑๓

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทินฺนปฺพุโพ มณฺเฒว ปจฺมํ สทฺทหายติ, อวสุสฺ อชฺช อมฺหากํ ภยํ อุปฺปนฺนํ ภวิสฺสตี”ติ อญฺญาสิ. โส ตํ อามนฺเตตฺวา “ตาท มม มาตา ตํ ปกุโกสตี, กจฺจ ตาว ชานาหิ”ติ. โส กจฺจนา นิกฺขมิตฺวา ภตฺตโทณีสมีเป เตสํ จิตฺภาวํ ทิสฺวา “อชฺช เม มรณํ อุปฺปนฺนํ”ติ มรณภยตฺตฺชิโต นิวตฺเตตฺวา กมฺปมาโน ภาตฺตฺ สนฺตึกํ อากนฺตฺวา สณฺจาเรตฺถํ นาสกฺขิ, กมฺปมาโน ปริพฺภมิ. มหาตฺตฺตฺทิลो ตํ ทิสฺวา “ตาท ตฺวํ ปน อชฺช ปเวธสิ ปริพฺภมฺสิ, ปวิสฺนญฺจานํ โอลเกสิ, ก็ นามเตํ กโรสิ”ติ ปฺจฺฉิ. โส อตฺตนา ทิฏฺฐการณํ กถนฺโต ปจฺมํ คาถมาห

เรียกเจ้าสุกรนั้นว่า “พ่อจูลตฺตฺตฺทิละ จงมาเถิดมะ”. สุกรชื่อมหาตฺตฺตฺทิละ ได้ยินเสียงนั้นก็รู้แน่ๆว่า “ตลอดเวลา ประมาณเท่านี้ แม่ของเราไม่เคยส่งเสียง เรียกจูลตฺตฺตฺทิละเลย เรียกแต่เราเท่านั้น ก่อน, วันนี้ภัยจะเกิดขึ้นแก่เราทั้งสอง แน่แท้”. สุกรมหาตฺตฺตฺทิละนั้นจึงเรียก สุกรจูลตฺตฺตฺทิละนั้นมาว่า “ดูกรพ่อ แม่ของเราเรียกเจ้า, เจ้าจงไปรู้เรื่องก่อน”. สุกรจูลตฺตฺตฺทิละนั้นออกจากกอไม้แล้ว เห็นคนเหล่านั้นยืนอยู่ใกล้ๆกับรวงอาหาร คิดในใจว่า “ความตายเกิดแก่เราแล้ว วันนี้” จึงหวาดกลัวมรณภัย หันกลับ ตัวสั่นมายังสำนักของสุกรพี่ชาย ไม่อาจ จะทรงกายอยู่ได้, ตัวสั่นหมุนไปมา. สุกรมหาตฺตฺตฺทิละเห็นสุกรจูลตฺตฺตฺทิละนั้น เข้าจึงถามว่า “ดูกรพ่อน้องเอ๋ย ก็วันนี้ เจ้าตัวสั่นหมุนตัวไปมามองดูแต่ทางที่ตน เข้าไป, เจ้าทำอย่างนี้หมายความว่า กระไร”. สุกรจูลตฺตฺตฺทิละนั้น เมื่อจะเล่า ถึงเหตุที่ตนได้เห็นมาจึงกล่าวคาถาที่๑ ว่า

๘๘. “นวจฺฉทุกฺกาทานิ ทิยฺยติ ปุณฺณายํ โทณิ สุวามินิ จิตา

๘๘. “วันนี้ มารดาให้ข้าวที่เทลงใหม่ ๆ รวงข้าวก็เต็ม มารดาก็ยืนอยู่ใกล้ๆ

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พหุโก ชโน ปาสปาณโก
โน จ โข เม ปฏิภาติ ภูษิตุน^๑ติ.

ตตถ นวจจทุกทเททานิ ทิยยุติติ
ภาติก ปุพเพ อมหากั กุณทุกยาคุ
วา อจาภมกตติ วา ทิยยุติ, อชช
จ นวจจทุกท กั นวาการุ ทานิ^๑
ทิยยุติ. **ปุณณาย โทณิ**ติ อัย อมหากั
ภตตโทณิ สุทฐภตตสส ปุณณวา.
สุวามินิ จิตาติ อัยยาปิ โน ตสสาปิ
โทณินยา สนุติเก จิตา. **พหุโก**
ชโนติ น เกวลญจ อัยยาว อัยโยปิ
พหุโก ชโน ปาสปาณโก จิต.

โน จ โข เม ปฏิภาติติ อัย เอว
เอเตส จิตภาโวปิ อิห ภตติ ภูษิตุน
มยหึ น ปฏิภาติ น รุจจติติ อตโก.

ร่างข้านั้นใช่แต่ท่านเท่านั้น ยังมี
คนเป็นอันมากยืนถือบ่วงอยู่ ฉัน
ไม่พอใจจะบริโภคนั้นเลย”.

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า **วันนี้**
มารดาให้ข้าวที่เหลงใหม่ ๆ ความว่า
ข้าแต่พี่ เมื่อก่อนมารดาให้ข้าวยากปนรำ
บ้าง หรืออาหารปนข้าวตังบ้างแก่
พวกเรา, แต่วันนี้ เวลานี้ มารดาให้ข้าว
ที่เหลงใหม่ ๆ คือ ยังมีลักษณะอาการใหม่
อยู่. คำว่า **ร่างข้านี้ก็เต็ม** ความว่า
ร่างข้าวของเรานี้ก็เต็มไปด้วยข้าวบริสุทธิ์.
คำว่า **มารดาก็ยืนอยู่** ความว่า ทั้ง
มารดาของพวกเราที่ยืนอยู่ใกล้ ๆ ร่างข้าว
นั้น. คำว่า **ยังมีคนเป็นอันมาก** ความว่า
ใช่แต่มารดาอย่างเดียวเท่านั้น ยังมีคน
เป็นอันมากแม่อื่น ยืนถือบ่วงอยู่.

คำว่า **ฉันไม่พอใจเลย** ความว่า ฉันไม่
พอใจ คือ ไม่ชอบใจการที่คนเหล่านั้น
ถือบ่วงยืนอยู่อย่างนั้นก็ดี การที่จะกิน
ข้าวนี้ก็ดี น้องไม่ชอบใจทั้งสองอย่าง.

^๑ ฉ. ทานี.

ตํ สุตฺวา มหาสตุโต “ตาด
 จุลฺลตฺตุนฺทิล มม กิร มาตา เอตถเว
 สุกเว โปเสนฺตี นาม ยทตฺถํ
 โปเสติ, สุवासฺสา อตุโถ อชฺช มตฺตกํ
 ปตฺโต, ตฺวํ มา จินฺตยฺ”ติ วตฺวา
 มชฺฐรสฺเรน พุทฺธลึพาย ฐมฺมํ เทเสนฺโต
 เทว คากา อภาสิ

๕๐. “ตสฺสิ ภมฺสิ เลณมิจฺฉสิ
 อตาโนสิ กุหิ คมิสฺสสิ
 อปฺโปสฺสุโก ภูณฺช ตฺตุนฺทิล
 มํสตุถาย โปสิยามเส.

๕๑. โอคห รหํ อกทฺทมํ
 สพุหํ เสทมลํ ปวาหย
 กณฺหาหิ นวํ วิเลปนํ
 ยสฺส คนฺโธ น กทาจิ ฉิชฺชติ”ติ.

ตตฺถ ตสฺสิ ภมฺสิติ มรณภเยน
 อุตฺตสฺสิ, เตเนว กิลมนฺโต ภมฺสิ.

พระมหาสัวได้ฟังคำของสุกรจุล-
 ตุนทิละนั้นแล้ว จึงกล่าวว่า “ดูกร
 พ่อจุลตุนทิละ นัยว่า มารดาของเรา
 ชื่อว่าเลี้ยงสุกรไว้ที่นี้เอง เลี้ยงเพื่อความ
 มุ่งหมายอันใด, ความมุ่งหมายอันนั้น
 ของมารดาเรา วันนี้ก็ถึงที่สุด (สำเร็จ)
 แล้ว, เจ้าอย่าคิดไปเลย” เมื่อจะแสดง
 ธรรมด้วยพุทฺธลึลาโดยน้ำเสียงอันไพเราะ
 จึงกล่าว ๒ คากาว่า

๕๐. “เจ้าสะดุ้งกลัวภัย หมุนไปมา
 ประรณนาที่ซ่อนเร้น เป็นผู้ไร้ที่พึ่ง
 เจ้าจะไปไหนเล่า ดูกรน้อง
 ตุนทิละ เจ้าจึงมีความชวนชวายน้อย
 บริโภคอาหารเสียเกิด เราทั้งสอง
 มารดาเลี้ยงไว้ ก็เพื่อ
 ต้องการเนื้อ.

๕๑. เจ้าจึงไปยังห้วงน้ำ ที่ไม่มีเปือกตม
 แล้วชำระล้างเหงื่อไคล และมลทิน
 ให้หมดเสีย จึงถือเอาเครื่องลูบไล้
 ใหม่ๆ ๑ ซึ่งมีกลิ่นหอม ไม่
 รู้จักจางหายในกาลไหน ๆ”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า สะดุ้ง
 กลัวภัยหมุนไปมา ความว่า เจ้าสะดุ้ง

เลณมิจุณสีติ ปติฏัจ โอลเเกสิ.
 อตาโณสีติ ตาด ปุพเพ อมหากั
 มาตา ปฏิสรณ อโหสิ สว อชช
 ปน นิราเปกขา อมุเห ฉชุเทสิ,
 อิทานิ กุหิ คมิสฺสสิ.

โอคหาติ โอคहां. อยเมว วา ปาโจ.
 ปวาหยาติ ปวาเหหิ หาเรหิติ อตุโธ.
 น นิชฺชตีติ น นสฺสติ. อิทํ วุตตํ
 โหติ “ตาด สเจ มรณโต ตสสิ,
 อทุกุทมํ ปอกุขรณิ โอตริตฺวา. ตว
 สรีเร สพพํ เสทญจ มลญจ
 ปวาเหตฺวา นิจุสฺสุริกนฺธวิเลปนํ
 วิสิมฺปาหิ”ติ.

ตสฺส ทส ปารมิโย อวชฺชเชตฺวา
 เมตฺตาปารมิ ปุเรจาริกํ กตฺวา ปจฺม
 ปทํ อุทาทฺรณฺตสฺเสว สทฺโท สกถ์
 ทฺวาทสโยชนิกํ พาราณสี อชฺโฆตฺถ-

เพราะกลัวตาย, หมุนไปมาอย่างลำบาก
 ด้วยความกลัวตายนั้นนั่นเอง.

คำว่า **ปรารถนาที่พึง** ความว่า มองหา
 ที่พึง. คำว่า **เป็นผู้ไร้ที่พึ่ง** ความว่า
 ดูกรพี่น้องเอ๋ย เมื่อก่อนมารดาของ
 พวกเราเป็นที่พึ่งได้ แต่วันนี้ ท่านไม่
 อาลัยไยดี ทั้งเราเสียแล้ว, บัดนี้เจ้าจะ
 ไปไหนเล่า.

คำว่า **จงไป** คือ จงลงอยู่ (สู่สระ).
 อีกนัยหนึ่ง บาลีเป็น โอคहां นี้เอง.
 คำว่า **จงชำระ** ความว่า จงชำระ คือ
 จงนำออกไป. คำว่า **ไม่รู้จักจางหาย** คือ
 ไม่เสื่อมคลายไป. มีคำอธิบายที่ท่านกล่าว
 ไว้ดังนี้ว่า “ดูกรพี่น้องรัก ถ้าเจ้าสะดุ้ง
 กลัวตาย, เจ้าจงลงไปยังสระน้ำที่ไม่มี
 เปือกตมแล้วชำระล้างเหงื่อไคลและมลทิน
 ที่ตัวเจ้าให้หมดไปเสีย จึงทาของหอม
 และเครื่องลูบไล้ที่ชื่นใจยิ่งอยู่เป็นนิตย์”.

เมื่อสุกรมหาคุณกิลชาดนั้นรำพึงถึง
 พระบารมีทั้ง ๑๐ ทำเมตตาบารมีให้เป็น
 ปุเรจาริก (นำหน้า) ยกเอาบทแรก (ของ
 กาคาแรก) ขึ้นกล่าวอยู่นั่นเอง เสียงของ

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ริตวา คโคโต. สุตตสุตทกขณเยว
 ราชอุปราชาทโย อาที กตวา
 พาราณสีวาสิโน อาคมีสุ. อนาคตาปี
 เกเห จิตาว สุนีสุ. ราชปุริสา
 กจเจ ฉินฺหิตวา ภูมี สมํ กตวา
 วาลิกํ โอภิรีสุ. ชุตตทานํ สุรามโท
 ฉิซฺชิ. ปาเส ฉทฺเทตวา ฐมํ
 สุนฺมานาว อฏฺฐิสฺสุ. มหฺลลิกายปิ
 มโท ฉิซฺชิ. มหาสตุโต มหาชนสฺส
 มชฺเช จุลลตฺตุนฺทิลสฺส เทสนํ อารพฺก
 กเถสิ.

ตํ สุตฺวา จุลลตฺตุนฺทิลโล “มยฺหํ
 ภาตา เอวํ วเทติ, อมฺหากญฺจ
 วสฺส โปกฺขรณฺนิ โอตริตฺวา นฺหานํ,
 สรีโรโต เสทมฺลปวาหนํ, ปุราณํ
 วิเลปนํ หาเรตฺวา นวสุรภิกฺคฺนฺธ-

ท่านได้แผ่ชานไปทั่วพระนครพาราณสี
 อันกว้างยาวประมาณ ๑๒ โยชน์.^๑ ใน
 ขณะที่แต่ละคนได้ยिनั่นเอง ชาวเมือง
 พาราณสีทั้งหลาย นับตั้งแต่พระราชา
 และอุปราชเป็นต้นไปก็มา. แม้ชนผู้ที่ไม่
 มากก็ยีนพียงอยู่ที่บ้านนั่นเอง. เจ้าหน้าที่
 ของทางราชการได้ตัดกอไม้ทำพื้นที่ให้
 ราบเรียบแล้วเกลี่ยทรายลง. ความเมา
 สุราของพวกนักเลง ก็จางหายไป.
 ต่างทิ้งปวงยีนพียงธรรมอยู่อย่างเดียว.
 ความเมาแม้ของหญิงชรา ก็จางหาย
 เหมือนกัน. พระมหาสัตว์ได้ตรัสปรารภ
 เทศนาแก่สุกรจุลตฺตุนฺทิลละในท่ามกลาง
 มหาชน.

สุกรจุลตฺตุนฺทิลละได้ฟังสุกรมหา-
 ตฺตุนฺทิลละซึ่งกล่าวดังนั้นก็สงสัยว่า “พี่ชาย
 ของเรากล่าวอย่างนี้, แต่ในวงศ์ (ตระกูล)
 ของพวกเราไม่ว่าในกาลไร ๆ การ
 ลงอาบน้ำยังสระโปกฺขรณฺนิ, การชำระ

^๑ คงหมายถึงท้องที่ ที่อยู่ในความปกครองของพระนคร
 พาราณสี และคำว่า ๑๒ โยชน์ ก็หมายถึง ความยาว
 แต่ละด้าน (๑๒ x ๑๒) ถ้าคิดเป็นเนื้อที่เดี่ยวนี ก็
 เท่ากับ ๒๐ x ๒๐ กม. = ๔๐๐ ตารางกิโลเมตร
 เท่ากับจังหวัดเล็ก ๆ ของเราเท่านั้น.

วิเลปนคฺคทณฺณจ กิสมิณฺจิกาล
นตฺถิ, กิ นุ โข สนฺธาย ภาด
มํ เอวํ อหา”ติ. ปุจฺจนฺโต จตฺตถํ
คากฺกมาห

ล้างเหงื่อไคลและมลทินจากร่างกาย, การ
ชำระเครื่องลูบไล้เก่าออกแล้วถือเอาเครื่อง
ลูบไล้ที่มีกลิ่นหอมขึ้นใจยิ่งอย่างใหม่ ๆ
ย่อมไม่มี, พี่ชายกล่าวกับเราอย่างนี้
หมายถึงอะไรกันหนอ” เมื่อจะถาม
(พี่ชาย) จึงกล่าวคาถาที่ ๔ ว่า

๙๒. “กตโม นุ รหโท อกฺทฺทโม
กิสฺสุ เสทฺมสนฺติ วุจฺจติ
กตมณฺจ นวํ วิเลปนํ
กสฺส คนฺโธ น กทาจิ ฉิขฺชติ”ติ.

๙๒. “อะไรเล่าที่ท่านกล่าวว่า หวังน้ำ
ไม่มีเปือกตม อะไรหนอที่ท่าน
กล่าวว่า เหงื่อไคลและมลทิน และ
อะไรเล่าที่ท่านกล่าวว่า เครื่อง
ลูบไล้อย่างใหม่ ๆ ที่มีกลิ่นหอม
ไม่รู้จักจางหายในกาลไหน ๆ”.

ติ สุตฺวา มหาสฺสโต “เตนหิ
โอหิตโสโต สฺสุนาหิ”ติ พุทฺธสิพาย
ธมฺมํ เทเสนฺโต อีมา คากฺกา อภาสิ

พระมหาสัตว์ได้ฟังดังนั้น จึงกล่าว
ว่า “ถ้าเช่นนั้น เจ้าจงเงี่ยหูลงฟัง” เมื่อ
จะแสดงธรรมด้วยลีลาอย่างพระพุทธเจ้า
จึงกล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

๙๓. “ธมฺโม รหโท อกฺทฺทโม
ปาปํ เสทฺมสนฺติ วุจฺจติ
สิลณฺจ นวํ วิเลปนํ
ตสฺส คนฺโธ น กทาจิ ฉิขฺชติ.

๙๓. “ธรรม บัณฑิตกล่าวว่า เป็น
หวังน้ำที่ไม่มีเปือกตม ความชั่ว
(บาปกรรม) บัณฑิตกล่าวว่า
เหงื่อไคล และมลทิน และศีล
บัณฑิตกล่าวว่า เป็นเครื่องลูบไล้
อย่างใหม่ ๆ ที่มีกลิ่นหอม ไม่รู้จัก
จางหายในกาลไหน ๆ.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๙๔. นนฺทนฺติ สรรีรฆาติโน
 น จ นนฺทนฺติ สรรีรฆาติโน
 ปุณฺณาย ปุณฺณมาสิยา
 รมมานาว ขนฺทติ ชีวิตฺนฺ”ติ.

ตตฺถ ฆมฺโมติ ปณฺจ สีลานิ, อฏฺฐ
 สีลานิ, ทส สีลานิ ตีณิ สุจฺริตานิ,
 สดฺตติสโพธิปฏฺธิยธฺมมา, อมตฺมหา-
 นิพฺพานนฺติ สพุโพเปส ฆมฺโม นาม.

อกทฺทโมติ รากโทสโมหมานทิกฺกุจิกิเลส-
 กทฺทมานํ อภาเวน อกทฺทโม. อิมินา
 เสสธฺมโต วินิพฺฎฺเฏตฺวา นิพฺพานเมว
 ทสฺเสติ. “ยาวตา ภิกฺขเว ธฺมมา
 สงฺขตา วา อสงฺขตา วา, วิราโค
 เตสํ อคฺคฺมกฺขายติ, ยทฺธิทํ มทนิมฺมทโน
 ปิปาสวินโย อาลยสมฺมุคฺฆาโต
 วฏฺฏูปฺจเจโท ตณฺหกฺขโย วิราโค
 นิโรโธ นิพฺพานนฺติ”^๑ หิ วุตฺตํ. ตทฺทว
 ทสฺเสนฺโต “ตาด จุลฺลตฺตฺนุสฺสิล อหํ
 นิพฺพานํ ตพากํ ‘รหโท’ติ กถมิ
 ชาติชฺราพฺยาธิมรณาทีนึ หิ ตตฺถเว

๙๔. มนุषฺยํทึงหลายผู้เิงเวลา ฆ่าตัวเอง
 ย่อมพอใจทำบาป ส่วนสัตว์ผู้รักตน
 ย่อมไม่พอใจทำบาป สัตว์ทึงหลาย
 รึนเริงในเดือนมีพระจันทร์เต็มดวง
 ย่อมสละชีวิตได้”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ธรรม
 ได้แก่ คุณทึงหมดเมื่อนี้ คือ ศีล ๕, ศีล ๘,
 ศีล ๑๐ สุจฺริต ๓, โพธิปฏฺธิยธฺม ๓๗,
 อมตฺหานิพฺพาน ชื่อว่า ธรรม.

คำว่า ไม่มีเปือกตม ชื่อว่า ไม่มีเปือกตม
 เพราะไม่มีเปือกตมคือกิเลสซึ่งได้แก่ รากะ
 โทสะ โมหะ มานะและทิกฺกุจึ. ด้วยบทว่า
 ไม่มีเปือกตมนี้ พระโพธิสัตว์แสดงถึง
 นิพฺพานเท่านั้นเพราะวันธรรมที่เหลือเสีย
 (เช่น ศีล ๕ ศีล ๘ ฯลฯ). สมดังที่
 พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “ดูกรภิกฺษุ
 ทึงหลาย สังขตธรรมกัฏฐิ อสังขตธรรมกัฏฐิ
 จะมีประมาณเท่าใดก็ตาม, วิราคธรรม
 กล่าวคือธรรมเป็นที่กำจัดความมัวเมา
 ธรรมเป็นที่กำจัดความกระหาย ธรรม
 เป็นที่ถอนอาลัยได้เด็ดขาด ธรรมเป็นที่

^๑ อจ. ๒๑/๔๔ ขุ. อิติ.

นตฺถิ, สเจปิ มรณโต มุณฺจิตฺกามา,
นิพฺพานคามินีปฏิปทํ คณฺหาหิ”ติ
อุปฺนิสฺสยปจฺจยวาเสน กิร โพรฺธิสฺสโต
เอวํ กถสฺสิ.

ตัดวิภูฏะได้เด็ดขาด ธรรมเป็นที่สิ้นไป
แห่งต้นหา ธรรมเป็นที่สํารอกกิเลส
ธรรมเป็นที่ดับโดยไม่มีอะไรเหลือ คือ
พระนิพพานนี้แหละ เรากล่าวว่าเป็น
ยอดเยี่ยมกว่าสังขตธรรม และอสังขต-
ธรรมเหล่านั้น”. นัยว่า พระโพธิสัตว์
เมื่อจะแสดงพระนิพพานเท่านั้นจึงกล่าว
ด้วยความประสงค์ที่จะให้เป็นอุปนิสย
ปัจจัยดังต่อไปนี้ว่า “ดูกรพ่อจุลลตฺถุณฺฑิละ
เราเรียกสระคือพระนิพพานว่า ‘ห้วงน้ำ’
เพราะในพระนิพพานนั้นเท่านั้น ทุกข์
เป็นต้นว่า ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ
และความตายไม่มี, ถ้าเจ้าต้องการพ้นจาก
ความตาย, ก็จงรับข้อปฏิบัติที่จะให้ถึง
พระนิพพาน”.

ปาปี เสทมมฺลนฺติ ตาต จุลฺลตฺถุณฺฑิล
ปาปี เสทมมฺลสฺทิสฺสตุตา “เสทมมฺลนฺ”ติ
โปราณกปณฺฑิตฺเตหิ กถิตฺ. ตํ ปุเนตฺ
เอกวิเรน ปาปี ยทิตํ มโนปโทโส,
ทฺวิเรน ปาปี ปาปกณฺจ สิลฺลํ ปาปิกา
จ ทฺวิจฺฉิ, ติวิเรน ปาปี ตินฺนิ ทฺจจฺริตานิ,
จตฺตฺพุพฺพิเรน ปาปี จตฺตฺตาริ อคฺคิตฺคณฺหานิ,
ปณฺจวิเรน ปาปี ปณฺจ เจโตชฺชิลา,

คำว่า ความชั่ว บัณฑิตกล่าวว่า
เหงื่อไคลและมลทิน มีอธิบายดังนี้ ดูกร
พ่อจุลลตฺถุณฺฑิละ ความชั่ว นักปราชญ์
แต่ก่อนกล่าวว่า “เหงื่อไคลและมลทิน”
เพราะความชั่วมีลักษณะเช่นกับเหงื่อไคล
และมลทิน. ก็ความชั่วนี้มันมีอย่างเดียว
คือการประทุษร้ายทางใจ (การคิดร้าย),
ความชั่วมี ๒ อย่าง คือศีลชั่วและทิวี่ชั่ว,

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ธรรมดกภาษาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๑๓

ฉพุพิเชน ปาปํ ฉ อคารวรา, สตุตติเชน
 ปาปํ สตุต อสทุมมา, อฏฐวิเชน
 ปาปํ อฏฐ มิจจตุตา, นววิเชน ปาปํ
 นว อาฆาตวตฺถุณี, ทสวิเชน ปาปํ ทส
 อกฺขลคมฺมปภา, พหุวิเชน ปาปํ ราโค
 โทโส โมโหติ เอวํ เอกทฺกตฺติกาทิวเสน
 วิภตฺตทา อกฺขลลา ฐมฺมา. อิติ สพุพฺเปตํ
 ปาปํ “สรีรนิสฺสิตเสทมลสทิสฺน”ติ
 ปณฺหิตฺเทหิ กถิตํ.

มี ๓ อย่าง คือ ทุจจริต ๓, มี ๔ อย่าง คือ
 การล่ออำนาจแก่อคติ ๔, มี ๕ อย่าง คือ
 ตะปุตตริงจิต ๕, มี ๖ อย่าง คือ การไม่
 เคารพ ๖, มี ๗ อย่าง คือ อสังกรรม ๗,
 มี ๘ อย่าง คือ ทางที่ผิด ๘, มี ๙ อย่าง
 คือ เหตุก่อให้เกิดความอาฆาต ๙, มี
 ๑๐ อย่าง คือ อกุศลกรรมบถ ๑๐, มี
 หลายอย่าง คือ ราคะ โทสะ โมหะ
 สิ่งที่ชั่วช้าท่านแบ่งออกตามความประสงค์
 เช่น เป็นหมวด ๑ หมวด ๒ และหมวด
 ๓ เป็นต้น ดังกล่าวมาแล้วนี้. ความชั่ว
 ทั้งหมดดังที่กล่าวมาแล้วนี้บัณฑิตเรียกว่า
 “เป็นเสมือนเหมือไคลและมลทินที่อาศัย
 อยู่ในร่างกาย”.

สีลนฺติ ปณฺจสีลํ ทสสีลํ
 จตฺตปาริสฺสุทฺธิสีลํ. อิทํ ตาต สีลํ
 “จตฺตชาตฺติกคณฺฐวิเลปนสทิสฺน”ติ วทฺนฺติ.
 ตสฺสชาติ ตสฺส สีลสฺส คณฺโธ ติสฺสุ
 วยสฺสุ น กทาจิ ฉิขฺชติ, สกฺลโลกํ
 ปตฺตติตฺวา คจฺจติ.

คำว่า ปกฺติ ได้แก่ สีล ๕ สีล ๑๐
 ปาริสฺสุทฺธิสีล ๔. ดูกรพ่อ พระอริยเจ้า
 ทั้งหลาย ท่านกล่าวสีลนี้ว่า “เป็นเช่นกับ
 ของหอมและเครื่องลูบไล้ ซึ่งปรุงด้วยของ
 ๔ อย่าง”^๑. คำว่า นั้น หมายถึงความว่า
 กลิ่นของสีลดังกล่าวนั้น ย่อมไม่รู้จัก

^๑ น้ำหอมที่มีเครื่องปรุง ๔ อย่าง คือ ๑. หญ้าฝรั่ง
 ๒. ดอกมะลิหรือดอกพุทธรักษา ๓. ฐูปเตอร์กี
 (ตรุกษ) และ ๔. ฐูปกรีก (ยวนะ).

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จางหายในกาลไหน ๆ ในวัยทั้ง ๓, คือ
หอมตลบไปทั่วสากลโลก.

น ปุ่พคนุโร ปฏิวาตเมติ
น จนุหนํ ตครมลลิกา วา
สตณจ คนุโร ปฏิวาตเมติ
สพพา ทิสา สปุริโส ปวายติ.

กลิ่นดอกไม้ ไม่หอมทวนลม กลิ่น-
จันทร์ กฤษณา หรือดอกมะลิซ้อน
ก็ไม่หอมทวนลม ส่วนกลิ่น (หมาย-
ถึงชื่อเสียง) ของสัตบุรุษ (คนดี)
หอมทวนลมได้ คนดีย่อมหอมฟุ้งไป
ทั่วทุกทิศ.

จนุหนํ ตครํ วาปี
อุปลํ อถ วสุสิเก
เอเตสํ คนุชชาดานํ
สีลคนุโร อนุตฺโตโร
อปฺปมตฺโต อยํ คนุโร
ยุวายํ ตครจนุหนิ
โย จ สีลวตํ คนุโร
วาติ เทเวสุ อุตฺตโมติ.^๑

กลิ่นศีล หอมกว่าของหอมเหล่านี้
คือ กลิ่นจันทร์ กฤษณา อุบล
หรือดอกมะลิ ของหอมคือกฤษณา
และจันทร์นี้ หอมเพียงนิดหน่อย
ส่วนกลิ่นของผู้มีศีลทั้งหลาย หอม
ขึ้นไปถึงเทวโลก.

นฺนุทฺตํ สรวิรฺมาติโนติ ตาต
จฺลลตฺตฺนุทฺติล อีเม อณฺเฎณฺณา มนุสฺสา
“มธุรมํสํ ขาทิสฺสาม, ‘ ปุตุตทารปี
ขาทาเปสฺสามา”ติ ปาณาติปาตํ
กโรนฺตา นฺนุทฺตํ ตฺสฺสนฺติ.

คำว่า **ฆ่าตนเอง ย่อมพอใจทำบาป**
ความว่า ดูก่อนพ่อจูลตฺตฺนุทฺติละ คน
เหล่านี้ไม่มีญาณหยั่งรู้เมื่อทำปาณาติบาต
ย่อมพอใจ คือยอมยินดี หวังใจว่า “เรา
จะกินเนื้ออันอร่อย, และจะให้บุตรและ

^๑ พุ. ธ. ๒๕/๒๒ (พุทธภาษิต).

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๓-๑๔

“ปาณาติปาโต อาเสวิต ภาวิต
 พหุสีกโต นิริยส์วตฺตนิโก โหติ,
 ติริจฺจนโยนิ ๕เปฯ ปิตฺติวิสยส์วตฺตนิโก
 โหติ โย สพฺพลหุโก ปาณาติปาดสฺส
 วิปาโก, โส มนุสฺสภูตสฺส
 อปฺปายุกส์วตฺตนิโก โหติ”ติ อิมํ
 ปาณาติปาดาทินวํ น ชานนฺติ.
 อชานนฺตา

“มธฺว มณฺณติ พาลो
 ยาว ปาปํ น ปจฺจติ
 ยทา จ ปจฺจติ ปาปํ
 อถ (พาล) ทุกฺขํ นิคจฺจติ”ติ^๑

มธฺรสณฺณนิโน หุตฺวา

“จรณฺติ พาลา ทุมฺเมธา
 อมิตฺเตเนว อตฺตนา
 กโรนฺติ ปาปกํ กมฺมํ
 ยํ โหติ กฏฺฏปฺพลน”ติ

ภรรยาгинด้วย”. ไม่รู้โทษของปาณา-
 ติบาตนี้ว่า “ปาณาติบาต (การฆ่าสัตว์)
 นั้น เมื่อทำบ่อยเข้า หัดทำเข้า ทำ
 มากเข้า ย่อมพาไปสู่นรก, พาไปสู่
 กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ พาไปสู่วิสัย
 แห่งเปรต ผลของการฆ่าสัตว์อย่างเบา
 ที่สุด, เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ก็ทำให้มีอายุ
 สั้น”. เมื่อไม่รู้ ก็เข้าใจว่าความชั่วมี
 รสหวาน (ดังพระบาลีว่า)

“ตราบใจที่ความชั่ว ยังไม่ให้ผล
 คนพาลก็เข้าใจว่า ความชั่วนั้น
 เป็นสิ่งที่มีรสหวาน (คือน่าทำ)
 แต่ว่า เมื่อใด ความชั่วให้ผล เมื่อนั้น
 คนพาลก็ย่อมไม่ได้รับทุกข์”

คือไม่รู้แม้เพียงเท่านี้ (ดังพระบาลีว่า)

“คนพาลปัญญาทราวม ย่อม
 ประพฤติด้วยตนเองเสมือนเป็นศัตรู
 ย่อมทำกรรมชั่วที่มีผลเผ็ดร้อน”.

^๑ ขุ. ธ. ๒๕/๒๒ (เป็นพุทธพจน์).

เอตตกมุปี น ชานนติ.

(และพระบาลีว่า).

“น ตัม กมมํ กตํ สาธุ
ยํ กตฺวา อนฺตปฺปติ
ยสฺส อสฺสุมุโข โรทํ
วิปากํ ปฏฺิเสวตี”ติ.^๑

บุคคลทำกรรมใดแล้วย่อมเดือดร้อน
ในภายหลัง บุคคลร้องไห้หน้าตา
นองหน้า ย่อมเสวยวิบากแห่ง
กรรมใด กรรมนั้นอันบุคคลทำแล้ว
ไม่ตี”.

น จ นนุทฺตติ สรีรธาริโนติ ตาต
จุลฺลตฺตฺนทิล เย ปเนเต สรีรธาริโน
สตุตา, เต อตฺตโน มรณเ อากจฺฉนฺเต
จเปตฺวา สีมฺหิคราชหตุถาขานียอสฺสา-
ขานียชีณาสเว อวเสสา โพรสิสตุตฺ
อาที กตฺวา อภายนฺตา นาม นตฺติ.

คำว่า ส่วนสัตว์ผู้รักตน ย่อม
ไม่พอใจทำบาป ความว่า ดูกรพ่อ-
จุลลตตฺนทิละ ส่วนสัตว์ผู้รักตนเหล่านี้ใด,
สัตว์เหล่านั้น เมื่อความตายมาถึงตน
ยกเว้นแต่ราชสีห์ราชาแห่งมฤคา ช้าง-
อาชาไนย ม้าอาชาไนย และพระชีณาสพ
แล้ว ที่เหลือตั้งแต่พระโพธิสัตว์เป็นต้นไป
ที่ชื่อว่าไม่กลัวตายเป็นไม่มี (ดังพุทธภาษิต
ว่า).

สพฺเพ ตสนฺติ. ทณฺทสฺส
สพฺเพสํ ชีวิตํ ปิยํ^๒
อตฺตानํ อูปมํ กตฺวา
น หนฺเยยฺ น ฆาตเยติ.

สัตว์ทุกจำพวก ย่อมกลัวอาชญา
ชีวิตของสัตว์ทุกจำพวก ย่อมเป็นที่รัก
บุคคลพึงทำตนให้เป็นข้อ
เปรียบเทียบแล้ว ไม่พึงเบียดเบียน
เขา ไม่พึงฆ่าเขา.

^๑ พุ. ฐ. ๒๕/๒๔ (เป็นพุทธพจน์).

^๒ พุ. ฐ. ๒๕/๓๒.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๑๔

ปฺญณายาติ คุณปฺญณาย. ปฺญณ-
มาลียาติ ปฺญณจฺนุทสฺส ยุตฺตาย, มาสํ
วา ปุเรตฺวา จิตฺตาย. ตทา กิร
ปฺญณมาสีอุโปสถทิวโส โหติ.

รรมมานาว ชนฺหฺนฺติ ชีวิตฺนฺติ ตาต
จฺลฺลตฺตฺนฺทิล มา โสจฺจิ, มา ปรีเทวิ,
มรณํ นาม น ตเวยว, อวเสสํนํปี
อตฺตฺติ, เต ภายฺนฺติ, เยสํ อพฺภนฺตฺเร
สีลาทิกุณา นตฺตฺติ, มยํ ปน สีลา
จารสมฺปนฺนา ปุณฺณวํโถ, ตสฺมา
อมฺหาทิสสา สตฺตฺตา รรมมานาว ชนฺหฺนฺติ
ชีวิตฺนฺติ. ...

เอวํ มหาสตุโถ มธฺรฺสเรน
พฺพุทฺธลีฬาย ธมฺมํ เทเสสิ. มหาชนกayasa
สตฺสทฺสสงฺคฺคฺลึโปฏฺฏนา จ เจลฺกฺกฺเขปา
จ ปวตฺตฺตฺยีสฺสุ. สาธฺกฺการสทฺทปฺญฺโณ
อนตฺตฺลิกฺโข อโหสิ. พาราณสีราชา
โพธิสตุตฺตํ รชฺเชน ปุเชตฺวา มหฺลฺลิกาย
ยสํ ทตฺวา อุโปปี เต คเหตฺวา
คณฺโฑทเกน นฺหาเปตฺวา คณฺธาทีหิ

คำว่า เต็ม คือ วันที่มีพระจันทร์
เต็มดวง. คำว่า ปุณฺณมาลียา คือ
วันพระจันทร์เต็มดวง, อีกอย่างหนึ่ง
วันที่ยังเดือนให้เต็ม. นัยว่า วันนั้น เป็นวัน
อุโปสถมีพระจันทร์เต็มดวง (วันเพ็ญ).

คำว่า สัตว์ทั้งหลายรื่นรมย์ย่อมสละชีวิต
ได้ ความว่า ดูกรพ่อจลฺลตฺตฺนฺทิล เจ้า
อย่าเสียใจ, อย่าบ่นเลย, แท้ที่จริง
ความตายไม่ได้มีแก่เจ้าเท่านั้น, สัตว์
ทั้งหลายแม้ที่เหลือก็มีความตาย, สัตว์
ทั้งหลายที่ไม่มีคุณเป็นต้นว่าศีลอยู่ในจิตใจ
เหล่านั้น ก็ย่อมกลัวตาย, ส่วนพวกเรา
เป็นผู้มีศีลและความประพฤติที่ดีพร้อม
เป็นสัตว์มีบุญ, ฉะนั้น สัตว์อย่างเรา
จึงรื่นรมย์สละชีวิตได้.

พระมหาสัตว์ได้แสดงธรรมโดย
ลีลาอย่างพระพุทฺธเจ้าด้วยเสียงอันไพเราะ
ด้วยประการอย่างนี้. หมู่ชนเป็นอันมาก
ได้ปรบมือให้เป็นจำนวนแสนและชูแผ่นผ้า
ให้ปลิวไสวขึ้น. ท้องทุ่งเต็มไปด้วยเสียง
สาธฺกฺการ. พระเจ้าพาราณสีทรงบูชา
พระโพธิสัตว์ด้วยราชสมบัติพระราชทาน
ยศแก่หญิงชรา แล้วพาสุกรแม่ทั้งสอง

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิไลมาเปตวา คีวาสุ มณิรตนานิ
 ปิลินธราเปตวา นคร เนตวา ปุตตมจนาเน
 จเปตวา มหนุเตน ปรีวาเรน ปฏิชคฺคิ.
 โภทิสตุโต รณุโย จ ปรีชนสฺส จ
 ปณฺจ สีลานิ อทาสี. สพฺเพ
 พาราณสีวาสิโน จ กาสีกรมฺพวาสิโน
 จ ปณฺจ สีลานิ รกฺษีสุ. มหาสตุโตปิ
 เนสํ ปกฺขทิวเสสุ ธมฺมํ เทเสสิ,
 วินิจฺฉเย นิสีทิตฺวา อฏฺฏเฐ ตีเรสิ.
 ตสฺมี ธรรมานเ กุฏฺฏกา นาม นาเสสุ.
 อปรภาเค ราชา กาลมกาสี.
 มหาสตุโตปิ ตสฺส สรีรปริหาริ
 การถฺวา วินิจฺฉยโปตฺถกํ ลิกฺขยาเปตฺวา
 “อิมํ โปตฺถกํ โอลิเกนฺตฺวา อฏฺฏ
 ตีเรยฺยาถา”ติ วตฺวา มหาชนสฺส ธมฺมํ
 เทเสตฺวา อปฺปมาเทน โอบาทิตฺวา
 สพฺเพสํ โรทนฺตฺวานํ ปรีเทวนฺตฺวานญฺเจว
 สทฺธิ จุลลตฺตุนฺทิลเน อรณฺญํ ปาวีสิ.
 ตทา โภทิสตฺตสฺส โอบาทิ สฏฺฐี
 วสฺสสทฺสฺसानิ ปวตฺติ.

นั้นไป รับสั่งให้อาบน้ำด้วยน้ำหอม ให้
 ลูบไล้ด้วยของหอมเป็นต้น ให้ประดับ
 แก้วมณีที่คอ แล้วนำไปยังพระนคร
 สถาปนาไว้ในฐานะเป็นพระราชโอรสให้
 บริวารไว้ คอยปรนนิบัติเป็นอันมาก.
 พระโพธิสัตว์ได้ถวายศีล ๕ แก่พระราช
 และให้แก่บริวารชน. ชาวพระนคร
 พาราณสีและชาวกาลิรัฐทั้งหมดได้
 รักษาศีล ๕. ส่วนพระมหาสัตว์ได้แสดง
 ธรรมแก่คนเหล่านั้นในวันครบปีกษ (๑๔-
 ๑๕ ค่ำ), และนั่งพิจารณาคติที่ศาลด้วย.
 เมื่อพระมหาสัตว์นั้นยังมีชีวิตอยู่ ขึ้นชื่อว่า
 คนโกงไม่มี. ต่อมาพระราชาก็เสด็จ
 สวรรคต. พระมหาสัตว์รับสั่งให้จัดการ
 ปลงพระศพพระองค์ แล้วรับสั่งให้เขียน
 กัมภีร์วินิจฉัยคดีขึ้นตรัสสั่งว่า “ท่าน
 ทั้งหลายพึงดูกัมภีร์นี้พิจารณาพิพากษา
 คดีเถิด” แล้วก็แสดงธรรมแก่มหาชน
 กล่าวแนะนำด้วยอัปมาทธรรม (ความ
 ไม่ประมาท) แล้วเข้าป่าไป พร้อมกับ
 สุกกรจุลลตฺตุนฺทิละ ทั้ง ๆ ที่ทุกคนร้องให้
 อาลัยถึงอยู่นั่นเอง. โอบาทของพระโพธิสัตว์
 ในครั้งนั้นคงอยู่ได้ถึง ๖๐,๐๐๐ ปี.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สตถา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อหริตฺวา
 สจฺจจานิ ปกาเสตฺวา ชาตํ
 สโมธานสิ, สจฺจปรีโยसानเ โส
 มรณเวิรุโก ภิกฺขุ โสตาปตฺติผล
 ปติฏฺฐหิ. “ตทา ราชา อานนฺโท
 อโหสิ, จุลลตฺถุณฺฑิลो มรณเวิรุโก ภิกฺขุ,
 ปรีสา พุทฺธปรีสา, มหาตฺถุณฺฑิลो ปน
 อหเมวา”ติ.

ตฺถุณฺฑิลชาตกวางฺณณนา ตติยา.

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
 เทศนาเข้ามาแล้ว ทรงประกาศสัจจะ
 แล้วประชุมชาดก, เวลาจบสัจจะ ภิกษุ
 ผู้กัณฑ์ตายรูปนั้นดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล.
 “พระราชาในครั้งนั้น คืออานนท์, สุกร
 ชื่อจุลลตถุณฑิละ คือภิกษุผู้กัณฑ์ตาย,
 กลุ่มชน คือเหล่าพุทธบริษัท, ส่วนสุกร
 ชื่อมหาตถุณฑิละ คือตัวเราเอง”.

พรวรณนาตฺถุณฺฑิลชาดก ที่ ๓ จบ.

๔. สุวรรณกุกกฏชาตก

(๓๘๕)

๓๕. “สิงคีมิโค อายตจกฺขุเนตฺโต
อฏฺฐิตฺตจ วาริสโย อโลโม
เตนาภิภูโต กปณํ รุทามิ
หเร สขา กิสฺส นุ มํ ชหาสิ.
๓๖. โส อสฺสสนฺโต มหตา ผณน
ภฺขงฺคโม กกฺกฏกฺขณฺตฺโต
สขา สขารํ ปริตยามาโน
ภฺขงฺคมํ กกฺกฏโก อคฺคฺเหลสิ.
๓๗. น วายสํ โน ปน สปุปรารชํ
ฆาสตฺติโก กกฺกฏโก อเทยฺย
ปุจฺฉามิ ตํ อายตจกฺขุเนตฺต
อด กิสฺส เหตุมฺห อฺโก คหิตา.
๓๘. อยํ ปุริโส มม อตฺตกาโม
โย มํ คเหตุวา อุกาย เนติ
ตสฺมี มเต ทุภฺขมนปฺปกํ เม
อหญฺจ เอโส จ อฺโก น โหม.

๕. สุวรรณกักกฏชาตก

(๓๘๕)

๓๕. “ปุมิํกํมฺจฺเขาแห่งมฺกค มีตาโปน
มิกระดุกเป็นหน้ อาศัยอยู่ในน้ำ
ไม่มีขน เราถูกปุนั้นหนีบเอา
ร้องให้อยู่เหมือนคนกำพร้าว ดูกร
สหายผู้เจริญ เพราะเหตุไรหนอ
ท่านจึงละทิ้งเราไปเสีย.
๓๖. ภูเห่านั้น เมื่อจะปล่อบกาให้เบาใจ
จึงแผ่พังพานใหญ่ เลื้อยไปใกล้ปู
จะช่วยเหลือสหายของตนไว้ ปูจึง
เอาก้ามอีกข้างหนึ่งหนีบคอไว้.
๓๗. กิปูเป็นสัตว์มีความต้องการอาหาร
แต่ไม่กินกา ไม่กินงู ดูกรท่าน
ผู้มีตาโปน เราขอถามท่าน เพราะ
เหตุไร ท่านจึงหนีบเราทั้งสองไว้.
๓๘. บุรุษนี้เฒ่าปรารถนาประโยชน์แก่เรา
จับเราไปปล่อยในน้ำ บุรุษนั้น
เมื่อเขาตายแล้ว ความทุกข์ก็จะพึง
มีแก่เรามีใช้น้อย เรากับบุรุษนั้น
เป็นคนคนเดียวกัน (จะไม่แยกกัน
เป็นสองคน).

๙๙. มมณฺจ ทิสฺวาน ปวทุตฺตกายํ
สพฺโพ ชโน หีสิตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
สาทุณฺจ ฏฺฐณฺจ มฺหุณฺจ มํสํ
กาทกปิ มํ ทิสฺวาน วิเหจฺยเยยฺยํ.

๙๙. หนึ่ง .ชนทั้งปวงได้เห็นเราผู้มีร่างกายอันเจริญขึ้น ก็ปรารถนาจะเบียดเบียนเราผู้มีเนื้อดีและอ่อนนุ่ม แม้กาทั้งหลาย เห็นเราแล้วก็พึงเบียดเบียนเรา.

๑๐๐. สเจ ตสฺส เหตุํห อุกฺโก คหิตา
อุฏฺฐจาทฺตุ โปโส วิสฺมาวามิ
มมณฺจ กาทกณฺจ ปมฺณฺจ ชิปปิ
ปุเร วิสํ กาทฺตฺตฺตฺตฺตฺต มจฺจํ.

๑๐๐. ถ้าท่านหนีเราทั้งสองไว้ เพราะเหตุแห่งบุรุษนั้น ก็ขอให้บุรุษนั้นจงลุกขึ้นเถิด เราจะดูตพิษออกเสียให้หมด ขอท่านจงรีบปล่อยเราและกาโดยเร็วเถิด ก่อนที่พิษจะเล่นเข้าไปสู่บุรุษนั้น รุนแรง ทำให้ตายเสีย.

๑๐๑. สปปิ ปโมกฺขามิ น ตาว กาทํ
ปฏฺิพฺพุทฺทโก โหติ หิ ตาว กาทโก
ปุริสณฺจ ทิสฺวาน สฺขี อโรคํ
กาทํ ปโมกฺขามิ ยถเว สปปิ

๑๐๑. เราจะปล่อยไป แต่กาเรายังไม่ปล่อยก่อน เพราะว่า เราจะเอากาไว้เป็นตัวประกันก่อน เราเห็นบุรุษมีความสุขปราศจากโรคแล้ว จึงจะปล่อยกาไปเหมือนกับปล่อยงู.

๑๐๒. กาทโก ตทา เทวตฺตโต อโหสิ
วารณํ ปน กณฺหสฺสโป อโหสิ
อานนฺทฺททฺท กทฺทกฺโก อโหสิ
อหํ ตทา พฺราหฺมณโณ โหมิ
สฺตถา”ติ.

๑๐๒. เทวทัตได้เกิดเป็นกาในครั้งนั้น ส่วนข้างเกิดเป็นงูเห่า อานนทผู้เจริญ ได้เกิดเป็นปู เราผู้เป็นศาสดา ในครั้งนั้น เกิดเป็นพราหมณ์”.

สุวณฺณกทฺทกฺกชาตกํ จตฺตฺตฺต.

สุวณฺณกทฺทกฺกชาตกํ ที่ ๔.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๔. สุวัณณกัถกกฎกษัตติ

(๓๘๕)

สิงคีมิโคติ อิทํ สตุถา เวพฺพเน
วิหรนฺโต อานนฺทตฺเถรสฺส อตฺตโน
อตฺตยาจ ชีวิทปริจฺจาคํ อารพฺภ กเถสิ.
วตฺถุํ ยาว ธนฺคฺคหปฺปโยชนา
กณฺฑทฺทาลชาตเก^๑ ธนปาลวิสฺสชฺชนํ
จุลฺลหังสชาตเก^๒ กเถติ.

ตทา หิ ภิกฺขุ ธมฺมสภายํ กถํ
สมฺภูจาเปสฺสุ “อาวุโส ธมฺมภณฺฑาทาจาริก-
อานนฺทตฺเถโร เสขปฺปฏิสมฺภิทปฺปตฺโต
หุตฺวา ธนปาลเก อากจฺจนฺเต
สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ชีวิทํ ปริจฺจซี”ติ.

สตุถา อากนฺตฺวา “กาย นฺตฺถ
ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สันฺนิสิฺนฺนา”ติ

๔. พรรณนาสุวัณณกัถกกฎกษัตติ

(๓๘๕)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเวฬุวันมหาวิหาร ทรงปรารภการ
สละชีวิตเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ของ
พระอานนทเถระ ตรัสพระธรรมเทศนา
นี้ว่า มีกัมมดูเขาแห่งมฤค เป็นต้น. เรื่อง
ตั้งแต่แต่งประกอบนายขมมังธนูได้กล่าวไว้
แล้วในกัถกทาลชาตเก^๑ เรื่องการปล่อย
ช้างธนบาลได้กล่าวไว้แล้วในจุลลหังส-
ชาตเก^๒.

ก็ในกาลนั้น พวกภิกษุทั้งหลายสนทนากันใน
ธรรมสภาว่า “ดูก่อนผู้มีอายุทั้งหลาย
พระอานนทเถระผู้เป็นเรือนคลังแห่งพระ
ธรรม เป็นผู้บรรลุปฏิสัมภิทาแต่ยังเป็น
พระเสขะ เมื่อช้างธนบาลวิ่งปรีเข้ามา
ได้สละชีวิตแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว”.

พระศาสดาเสด็จมา ตรัสถามว่า “ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่งสนทนา

^๑ พุ. ฐ. ๒๘/๒๑๒ (จันทกุมารชาตกั ทิสฺสติ).

^๒ พุ. ฐ. ๒๘/๖๘.

^๑ เรื่องที่ ๕๔๔ ภาค ๑๐.

^๒ เรื่องที่ ๕๑๑ ภาค ๘.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๓-๑๔

ปุจฉิตวา “อิมาย นามา”ติ วุตเต
“น ภิกขเว อิทาเนว, ปุพฺเพปิ
อานนฺโท มยฺหิ ชีวิตํ ปริจฺจุชฺชเยวา”ติ
วตฺวา อตฺตํ อหริ.

อติเต ราชคหสฺส ปุพฺพุตฺตรปฺสเส^๑
หลินฺทียเ นาม พุราหุมนคาโม อโหสิ.
ตทา โพรสิตฺโต ตสฺมี คามะ
กสกพุราหุมนกฺเล นิพฺพตฺติตฺตวา
วยฺปฺปโต กุฏุมฺพํ สนฺจเปตฺวา ตสฺส
คามสฺส ปุพฺพุตฺตราย ทิสาย เอกสฺมี
มคฺชกฺเขตเต กรีสสหสฺสมตฺตํ กสิ
การาเปสิ.

โส เอกทิวสํ มนุสฺเสหิ สทฺธิ เขตฺตํ
คนฺตฺวา กมฺมการเก “กสเถ”ติ
อาณาเปตฺวา มุขโรวนตฺถาย เขตฺตโกฏิยํ
มหนฺตํ โสพฺภํ อุปลงฺกมิ. ตสฺมี โข
ปน โสพฺภเ เอโก สฺวณฺณวณฺโณ
กฏกฺกโก ปฏิวสติ อภิรุโป ปาสาทิกो.
โพรสิตฺโต ทนฺตกฺกุจฺจํ ขาทิตฺวา ตํ
โสพฺภํ โอตริ.

^๑ ฉ. ม. ปุพฺพปฺสเส.

กันด้วยเรื่องอะไร” เมื่อภิกษุเหล่านั้น
กราบทูลว่า “ด้วยเรื่องชื่อนี้” จึงตรัสว่า
“ดูกรภิกษุทั้งหลายมิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น,
ถึงในปางก่อน อานนท กิเลสชีวิตเพื่อ
เราเหมือนกัน” แล้วทรงนำอดีตนิทาน
มาว่า.

ในอดีตกาล ได้มีบ้านพราหมณ์ชื่อ
หลินทียะอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
ของกรุงราชคฤห์. ในกาลนั้น พระโพธิ-
สัตว์บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ชวานาใน
บ้านนั้น เจริญวัยแล้ว ได้รวบรวมทรัพย์
ไว้ ให้ไถที่ประมาณพันกรีส ในนาเขต
มคธแห่งหนึ่งทางด้านทิศตะวันออกเฉียง-
เหนือแห่งบ้านนั้น.

วันหนึ่ง พระโพธิสัตว์นั้น ไปยังนากับ
พวกมนุษย์แล้วใช้พวกกรรมกรว่า “พวก
ท่านจงไถ” แล้วไปยังบึงใหญ่ชายเขตนานา
เพื่อล้างหน้า. ก็ในบึงนั้นปุตว์หนึ่งสีเหมือน
ทอง รูปงาม น่าเลื่อมใส อาศัยอยู่.
พระโพธิสัตว์เคียวไม้ชำระพื้น แล้วก็ลงสู่
บึงนั้น.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตสฺส มุขโธวณกาเล กกุกกุโก
 โโพธิสตุตสฺส สนฺตีกิ อากมาสิ. อถ
 นํ โส อุกฺขิปิตฺวา อตุตโน
 อตุตฺตริสาฎกนฺตเร นิปฺชฺชาเปตฺวา
 คเหตุวา เขตเต กตฺตพุกิจฺจํ กตฺวา
 กจฺฉนฺโต ตตฺถเว นํ โสพฺพเม
 ปกฺขิปิตฺวา เคหํ อคมาสิ.

ในเวลาที่พระโพธิสัตว์นั้นกำลังล้างหน้า
 ปูทองได้คลานมายังสำนักพระโพธิสัตว์.
 ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์นั้นจึงจับ
 ประคองปูนั้นขึ้นแล้วให้นอนในระหว่าง
 ผ้าสาฎกสำหรับห่มของตน นำมันไป
 ทำกิจที่ควรทำในนาแล้ว เมื่อกลับมา ก็ไป
 ปลอมมันลงในบึงในที่เดิมที่นั่นนั่นเองแล้ว
 ได้ไปเรือน.

ตโต ปฏฺจาย เขตฺตํ อากจฺฉนฺโต
 ปจฺฉมํ ตํ โสพฺพํ กนฺตฺวา กกุกกุโก
 อตุตฺตริสาฎกนฺตเร นิปฺชฺชาเปตฺวา
 ปจฺฉนา กมฺมมฺหุตํ วิจาเรติ. อิติ เนสํ
 อณฺณมณฺณํ วิสุสาโส ทพฺุโห อโหสิ.

จำเดิมแต่นั้นมา พระโพธิสัตว์เมื่อจะมา
 ยังนา จึงตรงไปยังบึงนั้นก่อน จับปูให้
 นอนในระหว่างผ้าสาฎกสำหรับห่ม แล้ว
 จัดแจงการงานในภายหลัง. พระโพธิสัตว์
 และปูได้มีความคุ้นเคยซึ่งกันและกันอย่าง
 แนบแน่นด้วยประการฉะนี้.

โพธิสตุโต นิพฺพทํ เขตฺตํ
 อากจฺฉติ. อุกฺขิสฺสุ จ ปนฺสฺส ปญฺจ
 ปสาทานิ ตินฺนิ มนฺุชฺชลา
 สุวิสุทฺธานิ หุตฺวา ปญฺญาณฺติ.
 อถสฺส เขตฺตสฺส โกฏฺยํ เอกสฺมี ตาเล
 กากฺกุลาเว. กากิ ตสฺส อุกฺขินิ
 ทิสฺวา ขาทิตุกามา หุตฺวา กากิ
 อาห “สามิ โทหโห เม
 อฺุปฺนโน”ติ. “กิ โทหโห นามา”ติ.

พระโพธิสัตว์จะเดินมาสู่นาเนื่อง-
 นิตย์. ก็แลในดวงตาของพระโพธิสัตว์นั้น
 ประสาททั้ง ๕ ปรากฏเป็นแววดา ๓ แว
 บริสุทธิ์ผ่องใส. ครั้นนั้น ที่ปลายนาของ
 พระโพธิสัตว์นั้นมีนางกา (ตัวหนึ่ง) ที่
 รังกาบนต้นตาลต้นหนึ่ง เห็นนัยน์ตาของ
 พระโพธิสัตว์นั้นแล้ว ปรารภนาจะจิกกิน
 จึงกล่าวกับกาสามีว่า “ข้าแต่ นาย
 จิตฉันเกิดอาการแพ้ออกแล้ว”. กาทัวผู้จึง

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

“เอตสฺส พฺราหฺมณฺสฺส อกฺขิณิ
 ขาทิตุกามมุหิ”ติ. “ทุทโทหโ โท
 อุปฺปนฺโน, โโก เอตานิ อหริตุ
 สุกฺขิสฺสตี”ติ. “ตุํ น สุกฺโกสี”ติ.
 “อาม น สุกฺโกมี”ติ “อเหมตํ ชานามิ,
 โย ปเนส ตาลสฺส อวิฑูเร วมฺมิโก
 เอตถ กณฺหสฺสไป วสตี, ตํ อุปฺภูจาทิ,
 โส เอตํ ทํลิตฺวา มาเรสฺสตี, อถสฺส
 อกฺขิณิ อุปฺปาทฺตฺวา ตฺวํ อหริสฺสตี”ติ.
 โส “สาธุ”ติ สมฺปฺปฏิจฺฉิตฺวา ตโต
 ปฏฺจาย กณฺหสฺสปี อุปฺภูจทิจิ.

ถามว่า “ชื่อว่าอาการแพ้ท้องอะไรกัน”.
 นางกาตอบว่า “ดิฉันปรารถนาจะได้
 จิกกินนัยน์ตาของพราหมณ์”. กาดำผู้
 กล่าววว่า “อาการแพ้ท้องชั่วร้ายเกิดขึ้น
 แก่เธอแล้ว, ใครจะอาจนำดวงตาเหล่านี้
 มาให้ได้”. นางกาถามว่า “ท่านไม่อาจ
 หรือ”. กาสามีตอบว่า “เออ เราไม่
 อาจ”. นางกาจึง กล่าววว่า “ดิฉันรู้
 เหตุนั้น, ก็ในที่ไม่ไกลกับต้นตาล มี
 จอมปลวกอยู่แห่งหนึ่ง ภูเห่าตัวหนึ่งอยู่
 อาศัยที่จอมปลวกนี้, ท่านจงปฏิบัติบำรุง
 มันไว้, มันจะกัดพราหมณ์นั้นให้ตาย,
 ที่นั้น ท่านจะควักเอาดวงตาของพราหมณ์
 นั้นมาได้”. กาสามีนั้นรับว่า “ดี”
 จำเดิมแต่นั้นมา ก็ปฏิบัติบำรุงภูเห่า.

โพธิสฺสตุเตนํปิ วาปีตสฺสสุสานิ
 คพฺทุกฺคณฺดกาเล กกฺกฏฺโก มหา อโหสิ.

ในเวลาที่ข้าวอันพระโพธิสัตว์หว่านไว้
 ตั้งท้อง ปุทองก็ได้โตขึ้น.

อถกทิวสํ สฺสไป กากมาห “สมฺม
 ตฺวํ กิการณา นิพฺพุทฺธิ มํ
 อุปฺภูจฺหสิ, ก็ เต กโรมี”ติ. “สามี
 ตุมฺหากํ ทาสฺยา เอตสฺส เขตฺต-
 สามิกสฺส อกฺขิสฺส โทหโ โท อุปฺปชฺชติ,
 สฺวาทํ ‘ตุมฺหากํ อานุกาเวเน ตสฺส

ภายหลัง ณ วันหนึ่ง ภูเห่ากล่าวกับกา
 ว่า “ดูก่อนสหาย เพราะเหตุไร ท่านจึง
 ปฏิบัติบำรุงเราประจำ, เราจะทำอะไร
 ให้แก่ท่านได้”. กาดตอบว่า “ข้าแต่นาย
 นางทาสีของท่านเกิดอาการแพ้ท้อง
 ปรารถนาจะกินดวงตาของเจ้าของนา

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุกษิณี ลภิสสามี”ติ ตุมเห
 อุปฏฐาหามิ”ติ. สปุโป “โหตุ, นยิทํ
 ครุกํ, ลภิสสสี”ติ ตํ อสฺสาเสตฺวา
 ปุณทิวเส พฺราหฺมณฺสฺส อากฺมณฺมคฺเค
 เกทารมรียาทํ นิสฺสาย ติณฺเห
 ปฏิจฺจนฺโณ หุตฺวา ตสฺสาคฺมณํ
 ไอโลเกนฺโตะ นิปชฺชติ.

โพธิสฺสโต อากจฺจนฺโต ปรมํ
 โสพภํ โอตริตฺวา มุขํ ฐิวิตฺวา
 สินฺเหํ ปุจฺจุปฺภูจาเปตฺวา สุวณฺณกฏฺฐกํ
 อาลิสฺสิตฺวา อุตฺตริสาฎฺฐกนฺตฺเร
 นิปชฺชาเปตฺวา เขตฺตํ ปาวิสฺสิ. สปุโป
 ตํ อากจฺจนฺตํ ทิสฺวาว เวเคน
 ปกฺขนฺทิตฺวา ปิณฺฑทิกมฺเส ทฺลิตฺวา
 ตตฺถเว ปาเตตฺวา วมฺมิกํ สนฺธาย
 ปลายิ.

โพธิสฺสตฺตสฺส ปตฺนญฺจ กฏฺฐกฏฺฐสฺส
 สาฎฺฐกนฺตฺริโต ลฺงฆนญฺจ, กากสฺส
 อากนฺตฺวา โพธิสฺสตฺตสฺส อูเร
 นิสฺยนญฺจ อชฺจุฉาอฺปริมํ อโหสิ.

คนนี้, เรานั้นปฏิบัติบำรุงท่าน ด้วยหวัง
 ว่า ‘จะได้ดวงตาทั้งสองของพราหมณ์นั้น
 ด้วยยานุภาพของท่าน’. งูเห่าปลอบใจกา
 นั้นว่า “เอาเถอะ, เรื่องนี้ไม่ยาก, ท่าน
 จะได้” วันรุ่งขึ้นจึงอาศัยคันทนาชอนตัวอยู่
 ตามกองหญ้า ที่หนทางเดินมาของ
 พราหมณ์ นอนคอยดูการมาของพราหมณ์
 นั้น.

พระโพธิสัตว์กำลังเดินทางมา ขึ้น-
 แรกก็ลงไปบึงล้างหน้าแล้วแสดงความรัก
 จับปูทองขึ้นมาให้นอนในระหว่างผ้าสาฎก
 สำหรับห่มแล้วเข้าไปยังนา. งูเห่าเห็น
 พระโพธิสัตว์กำลังเดินมาเข้า จึงเลื้อย
 ปราดไปโดยเร็วกัดเนื้อปลีแข็ง ให้ล้มลง
 ในที่นั้นนั่นเอง แล้วหนีตรงไปยัง
 จอมปลวก.

การล้มลงของพระโพธิสัตว์ การออกจาก
 ระหว่างผ้าสาฎกของปู และการมาแผ่ง
 อยู่ที่อกพระโพธิสัตว์ของกา ได้มีพร้อม
 ไม่ก่อนไม่หลังกัน.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กาโก นิลียิตวา อภฺขินี ตฺนุเทชน
 ปาสาเรสิ.^๑ กกฺกฏโก “อิมํ กากํ
 นิสฺสาย มม สหายสฺส ภยํ
 อูปฺปนฺนํ, เอตสฺมี คหิตะ สบฺโป
 อากจฺฉิสฺสตี”ติ สณฺฑาเสน คณฺหฺนโต
 วีย กากสฺส^๒ คีวายํ อเพน ทพฺพหํ
 คเหตุวา กิลเมตฺวา โถกํ สิถิลมกาสิ.

กาโก “กิสฺส มํ สมฺม
 ฉนฺฑเหตุวา ปลายสิ, เอโส มํ
 กกฺกฏโก ภียโย วิหะเจสิ, ยาว น
 มรามิ, ตาวเทว เอหิ”ติ สบฺโป
 ปกฺโกสนฺนโต ปจฺมํ คถมาห

๔๕. “สิงฺคีมิโค อายตจฺกขุเนตฺโต
 อฏฺฐจิตฺตใจ วาริสโย อโลโม
 เตนาภิกฺขุโต กปณฺโณ รุทามิ
 หเร สขา กิสฺส นฺทุ มํ ชหาสิ”ติ.

ตตฺถ สิงฺคีมิโคติ สงฺคีสุวณฺณ-
 วณฺณตยา วา อพฺสฺสงฺขาตานิ วา

กาแฝงตัวมายืนคอยจะจิกดวงตาด้วย
 จะงอยปาก. ปุ่ทองคำคิดว่า “ภัยจะเกิดขึ้น
 แก่สหายของเราเพราะอาศัยกาณี, เมื่อ
 เราจับกาณีไว้ ภูก็จะเลื้อยมา” แล้ว
 ใช้ก้ามหนีบคอกาไว้แน่น รวากะหนีบ
 ไว้ด้วยคีม ทำให้ลำบากแล้วคลายก้าม
 ให้หย่อนหน่อยหนึ่ง.

กาโอดครวญว่า “สหาย เพราะ
 เหตุไรเล่า ท่านจึงละทิ้งเราหนีไปเสีย,
 ปุ่นี้เบียดเบียนเรายิ่งนัก, ท่านจงมาช่วย
 เราตราบเท่าที่เราจะไม่ตายด้วยเถิด” เมื่อ
 จะร้องเรียกหาภู จึงกล่าวคาถาที่ ๑ ว่า

๔๕. “ปุมิ ก้ามจุกเขาแห่งมฤค มีตาโปน
 มีกระดูกเป็นหนัง อาศัยอยู่ในน้ำ
 ไม่มีขน เราถูกปุ่หนีบเอา
 ร้องให้อยู่ เหมือนคนกำพร้า
 ดูกรสหายผู้เจริญ เพราะเหตุไร
 หนอท่านจึงละทิ้งเราไปเสีย”.

ในคำเหล่านั้น ปุ่ ท่านกล่าวว่า
 มีก้ามจุกเขาแห่งมฤค เพราะความที่มันมี

^๑ ฉ. ม. ปหริ.

^๒ ฉ. ม. กากิ.

สิงคาน์ อุตติตาย กกุกฏโก วุตโต.
อายตจกขุเนตุโตติ ที่เมหิ จกขุ-
สงฺขาเตหิ เนตเตหิ สมนฺนาคโต.
อฏฺฐิเมว ตโจ อสฺสชาติ อฏฺฐิตฺตโจ.
หเร สขาติ อาลปนเมตฺ. อมฺโห
สหายาติ อตุโถ.

สีเหมือนทองสิงคิ หรือเพราะความที่มันมี
เขา กล่าวคือก้าม. คำว่า **มีตาไปน**
ความว่า ประกอบด้วยนัยน์ตาทั้งหลาย
กล่าวคือจักขุยาว. กระจกุนั้นเองเป็นหนัง
ของปูนั้น เหตุนั้น ปูนั้นจึงชื่อว่า **มีกระจก**
เป็นหนัง. คำว่า **หเร สขา** นั้นเป็น
อาลปนนะ. อธิบายว่า ดูกรสหายผู้เจริญ
เอ๋ย.

สบุโป ตํ สุตฺวา มหฺนตฺ ฃณฺ
กตฺวา กากํ อสฺสาเสนฺโต อคมาสิ.

งูเห่าได้ฟังคำนั้นแล้วก็แผ่พังพาน
ใหญ่ เลื้อยไปปลอบใจกา.

สตฺถา ตมตฺถํ ที่เปฺนฺโต
อภิสมฺพุทฺโธ หุตฺวา ทฺติยํ คาถมาห

พระศาสดาผู้ทรงเป็นพระอภิสัม-
พุทฺธะ เมื่อจะทรงแสดงเนื้อความนั้น
จึงตรัสคาถาที่ ๒ ว่า

๙๖. “โส อสฺสสนฺโต มหฺตา ฃณฺน
ภฺขงฺคโม กกุกฏกฺขณฺปตฺโต
สขา สขารํ ปรีตายนฺโน
ภฺขงฺคมํ กกุกฏโก อคฺคเหสี”ติ.

๙๖. “งูเห่านั้น เมื่อจะปลอบกาให้เบาใจ
จึงแผ่พังพานใหญ่ เลื้อยไปใกล้ปู
จะช่วยเหลือสหายของตนไว้ ปูจึง
เอาก้ามอีกข้างหนึ่งหนีบคอไว้”.

ตตฺถ กกุกฏกฺขณฺปตฺโตติ กกุกฏกฺส
สนฺติกํ ปตฺโต. สขา สขารนฺติ สหาโย
สหายํ. “สขารนฺ”ติปิ ปาโจ, อตฺตโน
สหายนฺติ อตุโถ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **จึง**
เลื้อยไปใกล้ปู ความว่า จึงเลื้อยไป
ยังที่ใกล้ปู. คำว่า **สขา สขาร** คือ
สหายจะช่วยเหลือสหาย (ของตน) ไว้.

๙ น. ม. สก สขารนฺติปิ.

๕. อรรถกถาชาดก กุฑกนิทกาย ป-ท. ๑๓-๑๔

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พระบาลีว่า “สกขาร” ดังนี้ก็มี, อธิบายว่า สหายของตน.

ปริตยาสมาโนติ รกขมาโน. อคฺคเหสีติ
หุติเยน อเพน คีวายํ ทพฺพหิ คเหสี.

บทว่า จะช่วยต้านทาน คือ จะช่วยเหลืออยู่. คำว่า หนีบ ความว่า ได้ใช้กำมทั้งสอง (กำมอีกข้างหนึ่ง) หนีบคอไว้แน่น.

อต นํ กิลเมตฺวา โถกํ
สิถิลมกาสิ. อต สปุโป “กฏกฏโก
นาม เนว กากมฺสํ ขาทติ, น
สปุปมฺสํ, อต เกน นุ โข การณน
อโย อเมห คณฺหตี”ติ จินฺเตตฺวา ตํ
ปุจฺจนฺโต ตติยํ คากมาห

ครั้งนั้นปุทำให้กานั้นลำบากแล้ว คลายกำมให้หย่อนหน่อยหนึ่ง. ที่นั้น งูเห่าคิดว่า “ธรรมดาว่าปุยอมไม่กิน เนื้อก่าและไม่กินเนื้องู, เมื่อเป็นเช่นนั้น ด้วยเหตุอะไรหนอ ปุนี้จึงหนีบเราทั้งสองไว้” เมื่อจะถามปุนั้นจึงกล่าวคาถาที่ ๓ ว่า

๙๗. “น วายสํ โน ปน สปุปราชํ
ฆาสตฺติโก กฏกฏโก อเทยฺย
ปุจฺจามิ ตํ อายตจกฺขุเนตฺต
อต กิสฺส เหตุมุห อุก
คหิตา”ติ.

๙๗. “ก็ ปุเป็นสัตว์มีความต้องการอาหาร แต่ไม่กินก่าไม่กินงู ดูกร ท่านผู้มีตาไปน เราขอถามท่าน เพราะเหตุไร ท่านจึงหนีบเราทั้งสองไว้”.

ตตฺถ ฆาสตฺติโกติ อํหารตฺติโก
หุตฺวา. อเทยฺยาติ อาทึเยยฺย, น^๑
โกชนน โยเชตฺวา คณฺหีติ อตฺโก.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เป็น สัตว์มีความต้องการอาหาร ความว่า เป็นสัตว์ผู้มีความต้องการอาหาร. คำว่า

^๑ น. การน โยเชตฺวา น คณฺหีติ อตฺโก.

ตํ สุตฺวา กกุฏโก คหณการณํ
กณฺโฑ เทว คาคา อภาสิ

๓๘. “อัยํ ปุริโส มม อตฺตกาโม
โย มํ คเหตุวา อุกาย เนติ
ตสฺมี มเต ทุขมณปฺปกํ เม
อหญฺจ เอโส จ อฺโก น โหมิ.

๓๙. มมหญฺจ ทิสฺวาน ปวตฺตกาเย
สพฺโพ ชโน หีสิตฺตฺวามิจฺเจ
สาหญฺจ ญฺลหญฺจ มุหญฺจ มํสํ
กาภาปี มํ ทิสฺวาน วิหญฺเยยฺยุณฺ”ติ.

ตตฺถ อยฺนฺติ โพรสิตฺตํ นิทฺทิสฺติ.
อตฺตกาโมติ หิตกาโม.

อุกกาย เนติติ โย มํ สมฺปิยาเยมาโน
อฺตฺตริสาฎฺเณน คเหตุวาน อุกาย เนติ
อตฺตโน วสนกสิพฺภํ ปาเปติ.

ฟังกิน คือ ฟังรับ, อธิบายว่า ไม่ใช่เอา
โดยประกอบเป็นอาหาร.

ปูฟังค่านั้นแล้ว เมื่อจะบอกเหตุ
แห่งการหนีบไว้ จึงได้กล่าวสองคาถาว่า

๓๘. “บุรุษนี้ใด ประรณนาประโยชน์แก่
เรา จับเราไปปล่อยในน้ำ บุรุษนั้น
เมื่อเขาตายแล้ว ความทุกข์ก็จะพึงมี
แก่เรามีใช้น้อย เรากับบุรุษนั้น
เป็นคนคนเดียวกัน (จะไม่แยกกัน
เป็นสองคน).

๓๙. หนึ่ง ชนทั้งปวงได้เห็นเราผู้มีร่าง-
กายอันเจริญขึ้น ก็ประรณนาจะ
เบียดเบียนเราผู้มีเนื้อดี และอ่อนนุ่ม
แม้กาทั้งหลายเห็นเราแล้ว ก็พึง
เบียดเบียนเรา”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า นี้
อ้างถึงพระโพธิสัตว์. คำว่า **ประรณนา
ประโยชน์** คือ ประรณนาประโยชน์เกื้อกูล.

คำว่า **ไปปล่อยไว้ในน้ำ** ความว่า บุรุษใด
รักใคร่เราจึงเอาผ้าสาฎกห่อเราไปปล่อย
ลงในน้ำ คือให้ถึงบึงที่อยู่ของตน.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตสฺมี มเตติ สเจ โส อิมสฺมี จาเน
มริสฺสติ, เอตสฺมี มเต มม
กายิกเจตสิกํ มหฺนตํ ทุกฺขํ ภวิสฺสตีติ
ทีเปติ.

อุโภ น โหมาติ เทวปี ชนา น
ภวิสฺสาม. มมณฺจ ทิสฺวาติ คากาย
อยมตฺโถ อิทฺถจ อปรปี การณฺ,
อิมสฺมี มเต อนาถํ นิปฺปจฺยํ มํ
ปวทุตฺติกายํ ทิสฺวา สพุโพ ชโน
“อิมสฺส กุกฺกฏกฺสฺส สาทุณฺจ ฏุลณฺจ
มุทุณฺจ มํสนฺ”ติ มํ มาเรตุํ อิจฺเจยฺย,
น เกวลณฺจ ชโน, ตีรจฺฉานภฺตฺตา
กากาปี มํ ทิสฺวา วิเหเจยฺย
มาเรยฺย.

ตํ สุตฺวา สปิโป จินฺตสิ
“เอเกนุปาเยน อิมํ วณฺเจตฺวา
กากณฺจ อตฺตทานณฺจ โมเจสฺสามิ”ติ.
อถ นํ วณฺเจตฺกาโม ฉณฺจํ คากมาห

๑๐๐. “สเจ ตสฺส เหตุมฺห อุโภ คหิตา
อฺภูจาทฺตุ โปโส วิสมาวมามิ
มมณฺจ คากณฺจ ปมฺณจ ขิปฺปิ
ปุเร วิสํ คาทฺพหฺมเปติ มจฺจนฺ”ติ.

คำว่า **เมื่อบุรุษนั้นตายไป** ภูแสดงว่า
ถ้าบุรุษนั้นจะตายในที่นี้ไซ้, เมื่อบุรุษ
นั้นตายแล้วความทุกข์อันเป็นไปทางกาย
ทางจิตก็จักมีแก่เราอย่างใหญ่หลวง.

คำว่า (เรากับบุรุษนั้น) **จะไม่เป็นสองคน**
ความว่า เราจะไม่แยกกันเป็นสองคน.
เมื่อความในคากาว่า เห็นเรา ดังนี้ อหนึ่ง
มีเหตุต่อไปอีกข้อหนึ่ง, เมื่อบุรุษนี้ตายแล้ว
ชนทั้งปวงเห็นเรา ไม่มีที่พึ่ง ไม่มีปัจจัย
มีร่างกายเติบโต ก็ยากจะฆ่าเราให้ตาย
ด้วยคิดว่า “เราจะกินเนื้อที่อร่อย เนื้ออ่อน
เนื้อนุ่มของปูนี้”, ไม่ใช่แต่ชนอย่างเดียว
เท่านั้น, แม้ฝูงกาซึ่งเป็นสัตว์ดิรัจฉาน
เห็นเราแล้วก็จะพึ่งเบียดเบียน คือ พึ่งฆ่า
เราให้ตาย.

ภูเห่าฟังคำนั้นแล้วคิดว่า “เราก
จะลงปูนี้ให้ปล่อยกาและตนด้วยอุบายสัก
อย่างหนึ่ง”. ครั้งนั้น ภูเห่าปรารถนา
จะลงปูนั้นจึงกล่าวคากาที่ ๖ ว่า

๑๐๐. “ถ้าท่านหนีบเราทั้งสองไว้ เพราะ
เหตุแห่งบุรุษนั้น ก็ขอให้บุรุษนั้น
จงลุกขึ้นเถิด เราจะคูดพิษออกเสีย
ให้หมด ขอท่านจงรีบปล่อยเราและ

กาโดยเร็วเกิด ก่อนที่พิษจะแล่น
เข้าไปสู่บุรุษนั้น รุนแรง ทำให้
ตายเสีย”.

ตตถ สเจ ตสฺส เหตุติ สเจ
เอตสฺส การณา. อฏฺฐาตุติ นิพฺพิโส
โหตุ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า สเจ
ตสฺส เหตุ ความว่า ถ้าท่านหนีบเรา
ไว้ เพราะเหตุแห่งบุรุษนั้นไซ้. คำว่า
จงลุกขึ้นเถิด คือ จงหมดพิษ.

วิสมาวมามีติ อหฺมสฺส วิสํ อากกฺขณามิ,
ปฺนุ นิพฺพิสนฺตํ^๑ กโรมีติ.

คำว่า เราจะดูตพิษออก ความว่า เรา
จะดูตพิษของบุรุษนั้นออก, กระทำเขา
ให้หมดพิษ.

ปุเร วิสํ คาพฺพหฺมุเปติ มจฺจนฺติ อิมฺมฺหิ
มจฺจํ มยา อนาวมียมานํ วิสํ คาพฺพหํ
พลวํ หุตฺวา อุกฺกเจยฺย, ตํ ยาว
น อุกฺกจฺจติ, ตาวเทว อเมห เทวปี
ชนเ มุญฺจาติ.

คำว่า ก่อนที่พิษจะแล่นเข้าไปสู่บุรุษนั้น
รุนแรง ความว่า ก็พิษมีกำลังรุนแรงอัน
เราไม่ดูตออกแล้วจะพึงแล่นไปสู่บุรุษนี้,
ขอท่านจงปล่อยเราแม้ทั้งสองคนก่อนที่
พิษจะแล่นไปสู่บุรุษนั้น.

ตํ สุตฺวา กกฺกฏโก จินฺตสิ
“อัยฺย เอเกนฺอุปายเณ มํ เทวปี ชน
วิสุตฺตชฺชาเปตฺวา ปลายิตฺตกาโม, มยฺหํ
อุปายโกสฺสลฺลํ น ชานาติ, อหํ อิทานิ
ยถา สปฺไป สณฺจจิริตุํ สกฺโกติ, เอวํ

ปุฟังคำนั้นแล้วคิดว่า “งูเหล่านี้
ปรารถนาจะให้เราปล่อยทั้งสองคนแล้ว
หนีไปด้วยอุบายอย่างหนึ่ง, มันยังไม่รู้
ความฉลาดในอุบายของเรา, บัดนี้ เราจะ
คลายกำมให้หย่อนจนงูสามารถเคลื่อนไหว

^๑ จ. ม. นิพพิสํ น.

อหัง สิถิลัง กริสฺสามิ, กากัง ปน ไปมาได้, แต่เราจะยังไม่ปล่อยกา” ครั้น
 เหนว วิสฺสชฺชิสฺสามิ”ติ เอวํ จินฺเตตฺวา คิดอย่างนี้แล้ว จึงกล่าวคาถาที่ ๗ ว่า
 สตฺตมํ คากมฺหา

๑๐๑. “สปปุํ ปโมกฺขามิ น ตาว กากัง
 ปฏิพฺพทโก โหติ หิ ตาว กากโก
 ปุริสญจ ทิสฺวาน สุขี อโรคํ
 กากัง ปโมกฺขามิ ยเถว
 สปปนฺ”ติ.

๑๐๑. “เราจะปล่อยงูไป แต่กาเรายังไม่
 ปล่อยก่อน เพราะว่า เราจะเอา
 กาไว้เป็นตัวประกันก่อน เราเห็น
 บุรุษมีความสุข ปราศจากโรคแล้ว
 จึงจะปล่อยกาไปเหมือนกับปล่อยงู”.

ตตฺถ ปฏิพฺพทโกติ ปาฏิโมโค.
 ยเถว สปปนฺติ ยถา ภานฺตํ สปปุํ
 มุญฺจามิ, ตถา กากํปิ ปโมกฺขามิ,
 เกวลํ ตวํ อิมสฺส พุราหฺมณสฺส
 สรีโรโต สีนํ วิสํ อวามาหิติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **เอาไว้**
เป็นตัวประกัน ความว่า เป็นผู้รับรอง.
 คำว่า **เหมือนงู** คือ เราจะปล่อยกาไป
 เหมือนกับปล่อยงู, ท่านจงดูพิษออกจาก
 สรีระของพราหมณ์นี้โดยเร็วเพียงอย่าง-
 เดียวเท่านั้น.

เอวญจ ปน วตฺวา ตสฺส
 มุขสญฺจรณตฺถํ^๑ อหัง สิถิลมกาสิ.
 สปปุํ วิสํ อวามิตฺวา มหาสตฺตสฺส
 สรีโร นิพฺพิสํ อกาสิ. โส นิทฺทุกฺโข
 อฏฺฐาย ปกิตฺวาณฺเณเนว อฏฺฐาสิ.
 กกุกฺกุโก “สเจ อิเม เทวปิ ขนา
 อโรคา ภวิสฺสนฺติ, มยฺหํ สหายสฺส

ก็แล ปุครั้นกล่าวอย่างนี้แล้วได้ทำ
 ก้ามให้หย่อน เพื่อจะให้งูเลื้อยไปข้างหน้า
 พระโพธิสัตว์นั้น. งูก็ดูพิษออก ได้ทำ
 สรีระของพระมหาสัตว์ให้ปราศจากพิษ
 แล้ว. พระมหาสัตว์นั้น ไม่มีทุกข์จึง
 ลุกขึ้นยืนได้อย่างคนปกติทั่วไป. ปุคิจว่า
 “ถ้าสัตว์แม่ทั้งสองนี้ปราศจากโรครอด

^๑ ฉ. ม. สุขสญจารณตถํ.

วุฑฺฒิ นาม น ภวิสฺสติ, วินาสฺสสุสามิ
เต”ติ จินฺเตตฺตวา กตฺตตริกาย อุปลมฺภลล^๑
วีย อเพหิ อุภินฺนปิ สีสํ กปฺเปตฺตวา
ชีวิทกฺขยํ ปาเปสิ.

ไปได้, ขึ้นชื่อว่าความเจริญก็จักไม่มี แก่
สหายของเรา, เราจะให้มันพินาศไปเสีย”
แล้วหนีบหัวสัตว์ทั้งสองด้วยก้ามทั้งสอง
ให้ถึงความสิ้นชีวิตไปแล้ว รวากะว่าตัด
ก้านบัวด้วยตะไกร.

กาภิปี ตมฺหา จานา ปลาโย.
โพธิสฺสโต สบฺปสฺส สรีรํ ทณฺฑกณ
เวจิตฺตวา วมฺมิกํ ขิปี, สุวณฺณกฏกฺกํ
โสพฺพเภา วิสฺสขฺเขตฺตวา นหาตฺตวา
หลินฺทียคามาเมว คโต. ตโต ปฏฺจายปิสฺส
กฏกฺกณ สทฺธิ อธิกตโร วิสฺสาโส
อโหสิ.

ฝ่ายนางกาได้หนีไปจากที่นั้น. พระ-
โพธิสัตว์พัวร่างงูด้วยไม้ ขวางไปยัง
จอมปลวก, ปล่อยปูทองลงในบึง
อาบน้ำแล้ว ไปสู่หลินทียคาม. จำเดิม
แต่นั้น ความคุ่นเคยระหว่างพระโพธิสัตว์
กับปูก็แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น.

สตฺถา อิมํ ธมฺมเทสนํ อahrtิตฺตวา
สจฺจจานิ ปกาเสตฺตวา ชาตกํ
สโมธานนโต โอสานคาถมาห

พระศาสดาครั้นทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว เมื่อจะทรงประกาศ
สัจจะทั้งหลายแล้วประชุมชาดก จึงตรัส
พระคาถาสุดท้ายว่า

๑๐๒. “กาโก ตทา เทวตฺตโต อโหสิ
วารโณ ปน กณฺหสฺสโป อโหสิ
อานนฺททโร กฏกฺกโก อโหสิ
อหํ ตทา พุราหฺมโณ โหมิ
สตฺถา”ติ.

๑๐๒. “เทวทัตในครั้งนั้น ได้เกิดเป็นกา
ส่วนช้างได้เกิดเป็นงูเห่า อานนท์
ผู้เจริญได้เกิดเป็นปู เราผู้ศาสดา
ในครั้งนั้นได้เกิดเป็นพราหมณ์”.

^๑ อ. ม. อุปปลมภลล.

สจฺจปรีโยसानเ พหุ โสตาปนฺนาทโย เวลาจบสัจจะ ชนเป็นอันมากได้บรรลุ
 อเหตุ. กากิ ปน คากาย น โสตาบันเป็นต้น. ส่วนนางกาซึ่งมิได้
 วุตฺตา, สา จิญฺจมาณวิกา อโหสีติ. กล่าวไว้ในคากาได้เป็นนางจิญฺจมาณ-
 วิกาแล.

สุวณฺณกุกกุฏกษัตตกวนฺณนา จตุตฺตา. พรรณนาสุวณฺณกักกุฏกษัตตก ที่ ๔
 จบ.

๕. มยุหกสกุณชาตก (๓๕๐)

๑๐๓. “สกุโณ มยุหโก นาม
 คิริसानุทริจโร
 ปกุกั ปิปุผลิมารุห
 มยุหิ มยุหนุติ กนุทติ.

๑๐๔. ตสุเสวี วิลปนตสุส
 ทิวสงฺฆมา สมากตา
 ภุตวาน ปิปุผลี ยนฺติ
 วิลปนเตว^๑ โส ทิว.

๑๐๕. เอวเมว อิธกจฺโจ
 สงฺฆริตฺวา พหุ ธนั
 เนาตฺตโน น ญาตีนั
 ยโตธี ปฏิปชฺชติ.

๑๐๖. น โส อจฺฉาหนั ภตฺตํ
 น มานั น วิลปนั
 นानุโกติ สกึ กิณฺจ
 น สงฺกณฺหาติ ญาตเก.

^๑ ฉ. วิลปนเตว.

๕. มัยหกสกุณชาตก (๓๕๐)

๑๐๓. “นกชื่อว่ามัยหกะ เทียวไปตาม
 ไหล่เขาและซอกเขา บินขึ้นสู่ต้น-
 เลียบที่มีผลสุกแล้วร้องว่า ของเรา
 ของเรา”.

๑๐๔. เมื่อนกมัยหกะนั้น รำพันบ่นเพื่อ
 (ร้องว่าของเรา ฯลฯ) อยู่อย่างนั้น
 หมู่นกทั้งหลายก็พากันบินมาจิกกิน
 ผลไม้เลียบแล้วก็พากันบินไปต้นอื่น
 ส่วนนกมัยหกะนั้น ก็ยังบ่นเพื่ออยู่
 นั่นเอง.

๑๐๕. บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้น
 เหมือนกัน รวบรวมทรัพย์ไว้ได้
 เป็นอันมาก ตนเองก็ไม่ได้ใช้สอย
 ทั้งไม่แบ่งปันให้แก่ญาติทั้งหลาย
 ตามส่วน (ด้วย).

๑๐๖. บุคคลนั้น ย่อมไม่ใช้เป็นค่า
 เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ดอกไม้และ
 เครื่องลูบไล้อะไร ๆ สักครั้งเดียวเลย
 ไม่สงเคราะห์ญาติทั้งหลาย.

๑๐๗. ตสเสว วิลปนตสส
 มยหํ มยหุติ รกขโต
 ราชาโน อถวา โจรา
 ทายาทา เย จ อปฺปยา
 ธนมาทาย คจฺจนฺติ
 วิลปเตว โส นโร.

๑๐๘. ธีโร โภเค อธิคมม
 สงฺกณฺหาติ จ ฌาตเก
 เตน โส กิตฺติ ปฺปโปติ
 เปจฺจ สกฺเค ปโมทตี”ติ.

มยฺหสฺสกุณฺชาตกํ ปญฺจมี.

๑๐๗. เมื่อบุคคลนั้นเฝ้าบนเพื่ออยู่อย่างนี้ว่า
 ของเราของเรา พระราชาทั้งหลาย
 หรือพวกโจร หรือพวกทายาทที่
 ไม่เป็นที่รักกัน ย่อมมาถือเอาทรัพย์
 ไป บุคคลนั้นก็รำพันเพื่ออยู่นั่นเอง.

๑๐๘. นักปราชญ์ได้อาศัยทรัพย์สมบัติแล้ว
 สงเคราะห์ญาติทั้งหลาย เขาย่อม
 ได้เกียรติคุณ เพราะการสงเคราะห์
 นั้น ละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิง
 ในสวรรค์”.

มยฺหสฺสกุณฺชาตก ที่ ๕.

๕. มยุหกสกุลชาดก^๑

(๓๕๐)

สกุโณ มยุหโก นามาติ อิทำ
สตุถา เขตวเน วิหรนุโต อากนตุกเสฏฐี
อารพุก กเถสิ.

สาวตติย์ หิ อากนตุกเสฏฐี
นาม อทุโธ อโหสิ มหุทโน. โส
เนว อตุตนา โภเค ภูณชิ, น ปเรส
อทาสี. นานคฺครเส ปณิตโกชน
อุปนีเต ตํ น ภูณชิ, พิลงคฺคหุติย
กณชกเมว ภูณชิ.

ฐูปิตวาสิเตสุ กาสิกวตฺถเสสุ อุปนีเตสุ
ตานี หาเรตุวา ภูลคฺคกสาฎก^๒
นิวาเสติ, อาชานียตุเต มณิกนก-
วิจิตฺตรเถ อุปนีเต ตปี หราเปตุวา
กฏจรรถเคน^๓ คจฺจติ, สุวณฺณจฺจตุเต

๕. พรรณนามัยหกสกุลชาดก

(๓๕๐)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภ
อากนตุกเศรชฐี ตรัสพระธรรมเทศนา
ว่า **นกชื้อมัยหกะ** ดังนี้เป็นต้น.

ความย่อว่า ในกรุงสาวัตถี ได้มี
บุรุษชื่อว่าอากนตุกเศรชฐี (คนหนึ่ง)
เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก. เศรชฐีนั้น
มิได้บริโภคนกชื้อทั้งหลายด้วยตนเอง, ทั้ง
ไม่ได้ให้แก่คนอื่น. เมื่อนำนกชื้อที่
ประณีตมีรสเลิศต่าง ๆ เข้าไปให้ ก็มีได้
บริโภคนกชื้อนั้น, บริโภคแต่ข้าวปลาย
เก็ียนมีน้ำส้มฝักดองเป็นกับเท่านั้น.

เมื่อนำเอาผ้ากาสิกพัสดร์ที่อบด้วย
เครื่องหอมเข้าไปให้ก็ให้นำผ้าเหล่านั้น
กลับไป นุ่งแต่ผ้าสาฎกเนื้อหยาบ, เมื่อ
เขานำรถอันวิจิตรประดับด้วยแก้วมณีและ
ทองเทียมด้วยม้าอาชาไนยเข้าไปให้ ก็ให้

^๑ ฉ. มยุหกชาดก.

^๒ ฉ. ม. ภูลคฺคกสาฎก.

^๓ ฉ. ม. กตฺจรรถเคน.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีภาษาไทย ชุดภาษาไทย ม-พ.๑๓-๑๕

ชาரியมาเนตฺ ํ อปเนตฺวา ปรณฺณจ-
จตุเตน ชาரியมาเนน. โส ยาวชีว
ทานาทีสุ ปุณฺณเวสุ เอกปี อกฺตฺวา
กาลํ กตฺวา โรรฺวานิรเย นิพฺพตฺติ.

ตสฺส อปุตฺตกํ สุปเตยฺยํ ราชกุเล
สตุตฺติ ทิวเสหิ ปเวเสสิ. ตสฺมี
ปเวสิเต ราชชา กุตฺตปาดราโส
เชตวนํ คนฺตฺวา สตุตฺตารํ วนฺทิตฺวา
นิสินฺโน “กํ มหาราช พุทฺธบุปฺปจฺฉานํ
น กโรสี”ติ วุตฺเต “ภนฺเต สวตฺตึยํ
อาคณฺตฺกเสฏฺฐี นาม กาลํ กริ ตสฺส
อสุสามิกธเน อุมหากํ ฆเร อาริย-
มาเนเยว สตุตฺ ทิวสา คตา, โส
ปนฺน เอตฺตกํ ฐนํ ลภิตฺวาปิ เนา
อตฺตนา ปรีกฺขณฺชิ, น ปเรสํ อทาสิ,
รทฺขสปรึคฺคหิตโปกฺขรณฺี วิยสุส ฐนํ
อโหสิ, โส เอกทิวสมฺปิ ปณฺีต-
โกชนาทีนํ รสํ อนนฺุภวิตฺวาว มรณฺมุขํ
ปรีกฺขโ, เหวํ มจฺจวี อปฺปณฺสตุโต
กํ กตฺวา เอตฺตกํ ฐนํ ปฏฺิลภิ, เกน
จสฺส โภเคสุ จิตฺตํ น รมี”ติ สตุตฺตารํ

นำรณนั้นกลับไปเสียเดินทางไปด้วยรถไม้,
เมื่อเขาก็นั่งฉัตรทองให้ก็นำฉัตรนั้นไป
เสีย ก็นั่งแต่ฉัตรไปไม่ได้เดินทางไป. บรรดา
บุญมีทานเป็นต้น เศรษฐีนั้นมิได้กระทำ
สักอย่างหนึ่งจนตลอดชีวิต ครั้นตายไป
แล้วก็บังเกิดในโรรวนรก.

ทรัพย์สมบัติซึ่งหาบุญได้ของเขา (ถูก)
ราชบุรุษชนเข้าไปในราชตระกูลถึงเจ็ด
วัน. เมื่อราชบุรุษชนทรัพย์สมบัตินั้น
เข้าไปแล้ว พระราชาเสวยพระกระยาหาร
เข้าเสร็จแล้วจึงเสด็จไปยังพระเชตวัน
มหาวิหาร ถวายบังคมพระศาสดาแล้ว
ประทับนั่ง เมื่อพระศาสดาตรัสถามว่า
“มหาบพิตร พระองค์ไม่ทำพุทฺธบุปฺปจฺฉาน
ดอกหรือ” จึงทูลถามพระศาสดาว่า
“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษผู้มีชื่อว่า
อาคณฺตฺกเศรษฐีในเมืองสาวัตถี ทำกาละ
แล้ว เมื่อทรัพย์ซึ่งหาเจ้าของมิได้ของเขา
หม่อมฉันให้พวกราชบุรุษนำมาไว้ใน
ราชมณเฑียรล่วงเวลาไปได้ถึงเจ็ดวัน, ก็
อาคณฺตฺกเศรษฐีนั้น แม้ได้ทรัพย์ถึงเพียงนี้
แล้ว ก็มิได้บริโภคด้วยตนเองเลย, ทั้ง
ไม่ได้ให้แก่คนอื่นด้วย, ทรัพย์ของเขา

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปุจฉิ.

จึงได้เป็นเหมือนสรวะโปกขรณที่ผีเสื้อน้ำ
หวงแหน, เขาไม่ได้บริโภคสโภชนะอัน
ประณีตเป็นต้นแม้สักวันหนึ่งเลย แล้วก็
เข้าไปสู่ทางแห่งความตาย, สัตว์ผู้ไม่มีบุญ
เป็นผู้มีความตระหนี่อย่างนี้ ทำกรรม
อะไรไว้จึงได้ทรัพย์ถึงเพียงนี้, และเพราะ
อะไร จิตของเขาไม่ยินดีในโภคทรัพย์
ทั้งหลาย”.

สตถา “มหาราช ธนลาโภ จ,
ธน์ ลทุธา อปริภุณฺชนกาโว จ
เตเนว กโต”ติ วตฺวา เตน ยาจิโต
อตีตํ อหาริ

พระศาสดาตรัสว่า “มหาบพิตร
การได้ทรัพย์, และการไม่ใช้สอยทรัพย์
ที่ตนได้แล้ว อันเศรษฐีนั้นกระทำความ
ทั้งนั้น” อันพระราชาทูลอาราธนาแล้ว
จึงทรงนำอดีตนิทานมาว่า

อดีตเต พาราณสียํ พุรหุมทตเต
รชฺชํ กาเรนฺเต พาราณสีเสฏฺฐิ
อสทฺุโธ อโหสิ มจฺฉริ, น กสฺสุจิ
กิญฺจิ เทติ น กิญฺจิ สงฺกณฺหาคิ.
โส เอกทิวสํ ราชูปฺภุจันํ คจฺฉนฺโต
ตครสิขิ นาม ปจฺเจกพุทฺธํ ปิณฺฑทาย
จรณฺตํ ทิสฺวา วนฺทิตฺวา “ลทุธา
ภนฺเต ภิกฺขา”ติ ปุจฺฉิตฺวา “นฺน
อนุจรามิ มหาเสฏฺฐิ”ติ วุตเต ปุริสํ
อาณาเปสิ “คจฺฉ อิมํ อมฺหากิ ชฺว

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
ครองราชสมบัติ ณ พระนครพาราณสี
เศรษฐีชาวเมืองพาราณสี (คนหนึ่ง)
เป็นคนไม่มีศรัทธา มีความตระหนี่,
เศรษฐีนั้นไม่ได้ให้อะไร ๆ แก่ใคร ๆ
ไม่สงเคราะห์ใคร ๆ เลย. วันหนึ่ง เขา
เดินทางไปเฝ้าพระราชธา เห็นพระปัจเจก-
พุทธเจ้านามว่าตครสิขิ กำลังเที่ยว
บิณฑบาตอยู่ ใหว่(ท่าน)แล้ว ทามว่า
“ได้ภิกขาบ้างไหมพระคุณเจ้า” เมื่อ

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เนตฺวา มม ปลฺลงเก นิสฺสีทาเปตฺวา
อมฺหากํ ปฏิยตฺตภตฺตสฺส ปตฺตํ
ปุเรตฺวา ทาเปหิ”ติ.

ท่านตอบว่า “มหาเศรษฐี อาตมมายัง
เที่ยวโปรดไปตามลำดับอยู่มิใช่หรือ” จึง
สั่งบุรุษคนหนึ่งว่า “เจ้าจงไปนำพระ
ปัจเจกพุทธเจ้านี้ไปยังเรือนของเราให้ท่าน
นั่งบนบัลลังก์ของเราแล้วให้บรรจุมัดตา-
หารที่เขาจัดแจงไว้เพื่อเราให้เต็มบาตร
ถวายท่านเถิด”.

โส ปจฺเจกพุทฺธํ ฆรํ เนตฺวา
นิสฺสีทาเปตฺวา เสฏฺฐิจริยา ย อาจิกฺขิ.
สา นานคฺครสมตฺตสฺส ปตฺตํ
ปุเรตฺวา ตสฺส อทาสิ.

บุรุษนั้นจึงนำพระปัจเจกพุทธเจ้าไปยัง
เรือน ให้ท่านนั่งแล้วจึงบอกแก่ภรรยา-
เศรษฐี. ภรรยาเศรษฐีจึงบรรจุมัดตา
ให้เต็มด้วยมัดตาหารมีรสเลิศต่าง ๆ
แล้วได้ถวายแก่พระปัจเจกพุทธเจ้านั้น.

โส ภตฺตํ คเหตฺวา เสฏฺฐินิวเสนา
นิกฺขมิตฺวา อนฺตรวិถิยํ ปฏิปชฺชิ.
เสฏฺฐี ราชกุลา ปจฺจาจจฺฉนฺโต ตํ
ทิสฺวา วนฺทิตฺวา “ลทฺธํ ฆนฺเต
ภตฺตนฺ”ติ ปุจฺฉติ “ลทฺธํ มหาเสฏฺฐี”ติ.

พระปัจเจกพุทธเจ้านั้น รับประทานแล้ว
ออกจากนิเวศน์ของเศรษฐี ดำเนินไป
ระหว่างถนน. เศรษฐีกลับมาจากราช-
ตระกูลพบท่านเข้าจึงไหว้แล้วถามว่า
“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านได้มัดตาหาร
แล้วหรือ” ท่านตอบว่า “ได้แล้ว
ท่านมหาเศรษฐี”.

โส ปตฺตํ โอลเเกตฺวา จิตฺตํ ปสาเทตฺตุ
นาสกุขิ, “อิมํ เม ภตฺตํ ทาสา
วา กมฺมกราวา วา ภูณฺชิตฺวา ทุกฺกรปี

เศรษฐีนั้นมองดูบาตรแล้วไม่อาจจะให้จิต
เสื่อมใส่ได้, คิดในใจว่า “ทาส หรือ
กรรมกรบริโภคอาหารนี้ของเราแล้ว พึง

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กมมัม กเรยฺยํ, อโห วต เม ชานี”ติ
อปรเจตน์ ปริปุณฺณํ กาคูํ นาสกฺขิ.
ทานํ นาม ติสฺสโร เจตนา ปริปุณฺณํ
กาคูํ สกฺโกนฺตสฺเสว มหปฺผลํ โหติ.

ทำกรงานแม่ที่ทำได้ยากให้ได้บ้าง, โอ
เราเสียของไปแล้ว” ดังนี้ ไม่อาจจะทำ
อปรเจตนา (เจตนาต่อไป) ให้บริบูรณ์ได้.
ธรรมดาว่าทาน ย่อมจะมีผลมาก แก่
บุคคลผู้สามารถทำเจตนาทั้งสามให้
บริบูรณ์เท่านั้นได้ (ดังที่ปราชญ์ทั้งหลาย
กล่าวไว้ว่า).

ปุพฺพเว ทานา สุมนา ภวาม
ททปิ เว อตฺตมฺนา ภวาม
ทตฺวาปิ เว นานฺตฺปฺปาม ปจฺฉา
ตสฺมา หิ อมฺหํ ทหราน
มียฺยเร.^๑

พวกเราก่อนให้ก็มีใจดี เมื่อกำลังให้
ก็มีใจเบื่กบาน ครั้นให้แล้วก็ไม่
เดือดร้อนภายหลัง เพราะเหตุนั้น
แล คนหนุ่มทั้งหลาย ของพวกเรา
จึงไม่ตาย.

ปุพฺพเว ทานา สุมนो
ททํ จิตฺตํ ปสาทเย
ทตฺวา อตฺตมโน โหติ
เอสา ปุณฺณสฺส สมฺปทา.^๒

บุคคลก่อนให้ก็มีใจดี เมื่อกำลังให้
ก็ยังจิตให้เลื่อมใส ครั้นให้แล้วก็ใจ
เบื่กบาน นี่เป็นความถึงพร้อม
แห่งบุญ.

อิตติ มหาราช อาคณฺตฺกเสฏฺฐิ
ตฺครสิขิปฺจเจกพฺพุทธสฺส ทินฺนปจฺเจยน
พหุํ ธนํ ปฏฺฐิภิ ทตฺวา อปรเจตน์
ปณฺตีตํ กาคูํ อสมตฺตตาย โภเก

(พระศาสดาตรัสต่อไปว่า) มหาบพิตร
อาคันตฺกเศรชฺฐิ ได้ทรัพย์เป็นอันมาก
เพราะทานที่ถวายแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า
พระนามว่าตฺครสิขีเป็นปัจจัย ด้วย

^๑ ชุ. ขา. ๒๗/๒๘๘.

^๒ อจ. นก. ๒๒/๓๗๗.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท. ๑๓-๑๕

ภุญชิตุํ นาสกุชิติ.

ปุตุตํ ปน กสฺมา น ลภิ ภาณเตติ. สตุตฺตา “ปุตุตฺตสฺส อลภนการณํปิ เตเนว กตํ महाराजा”ติ วट्ठวา टेन ยาจิโต อตีตํ อहारि.

อตีเต พาราณสียํ พุรหมทตฺเต รชชํ. การุเนเต ... โปธิสตุโต อสีติ- โภกฺกิวิมเว เสฏฺฐิจฺกุลे นิพฺพตฺติตฺตวา วยฺยปุตุโต มาตาปิตุณํ อจฺจเยน กนิฏฺฐํ สงฺกณฺหิตฺตวา กุฏุมฺพํ วิจาเรนฺโต ชรทฺวาเร ทานสาละ การุเตวา महาทานं ปวตุเตนฺโต อकारं อชฺฌาวสสิ.

อถสฺส เอโก ปุตุโต วิชายิ. โส ตสฺส ปทสา คมนกาเล กามेषฺ อาทินวํ ทิสฺวา เนกฺขมฺเม อานิสฺสํ ทิสฺวา สทฺธิํ ปุตุตทาเรณ สพฺพํ ชรวิภวํ กนิฏฺฐจฺจสฺส นิยฺยาเทตฺตวา “อปุปฺมตุโต

ประการฉะนี้ แต่ไม่สามารถจะบริโภค โภคะทั้งหลายได้ เพราะให้แล้วไม่สามารถ จะทำอปรเจตนาให้ประณีตได้ ด้วย ประการฉะนี้.

พระราชาทูลถามว่า ก็เพราะเหตุไร เขาจึงไม่ได้บุตรเล่า พระเจ้าข้า. พระ- ศาสดาตรัสว่า “มหาบพิตร เศรษฐีนั้น นั้นแหละทำเหตุแห่งการไม่ได้บุตร” อัน พระราชาทูลอาราธนาจึงทรงนำอดีต นิทานมาว่า.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต ครองราชสมบัติ ณ พระนครพาราณสี พระโพธิสัตว์ บังเกิดในตระกูลเศรษฐีที่มีทรัพย์ถึงแปดสิบล้าน เจริญวัยแล้ว โดยกาลล่วงไปของมารดาบิดาจึงร่วมกับ น้องชายช่วยกันจัดแจงทรัพย์มรดกให้ สร้างโรงทานที่ประตูเรือนอยู่ครองเรือน โดยบำเพ็ญมหาทานให้เป็นไป (ไม่ขาด).

ต่อมา พระโพธิสัตว์นั้นได้บุตรคนหนึ่ง. ในเวลาที่บุตรนั้นเดินได้ พระโพธิสัตว์นั้น เห็นโทษในกามทั้งหลายและเห็นอานิสฺส ในกาโรอกบวช จึงมอบทรัพย์ในเรือน ทั้งหมดพร้อมกับบุตรภรรยา ให้น้องชาย

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทานัน ปวตเตหี”ติ โอวาทัน ทตววา
อสิปพพชชัน ปพพชิตววา อภินญวา จ
สมปตติโย จ นินพพตเตตววา
หิมวณตปปทเส วิหาสสิ. กนิญโจปิสฺส
เอกัน ปุตตัง ปฏิลภตติ. โส ตัง วพทณตัง
ทิสฺวา จินฺเตสิ ”มม ภาทุ ปุตเต
ชีวนเต กญฺมพัน ภินฺทิตววา ทฺวิธา
ภวิสฺสตติ, ภาทุ ปุตตัง มาเรสุสามี”ติ.

แล้วให้อิวาทว่า “เจ้าจงไม่ประมาท
บำเพ็ญทานให้เป็นไปเถิด” ดังนี้ แล้วออก
บวชเป็นฤๅษีอบรมภิกษุญญาและสมปตติให้
เกิดแล้ว อยู่อาศัยในหิมวันตประเทศ. แม้
น้องชายของเขาก็ก็นับบุตรคนหนึ่ง. น้องชาย
นั้นเห็นบุตรนั้นเติบโตขึ้นก็คิดวว่า “เมื่อ
บุตรของพี่ชายเรามีชีวิตอยู่ ทรมณ์สมบัติ
จะแตกออกเป็นสองส่วน, เราจะฆ่าบุตร
ของพี่ชายเสีย”.

อต นัน เอกทิวสัน นทियัน โอปิลาเปตววา
มาเรสิ. ตเมณัน นหาตววา อาคตัง
ภาทุ ชายวา ”กุหี มม ปุตโต”ติ
ปฺจุฉิ. นทियัน อุกทกกีหัง กิหิ, อต
นัน อุกทเก วิจินฺนโต นาททสนฺตติ. สวา
โรทิตววา กนฺทิตววา ตฺถนฺหี อโหสิ.

ครั้นแล้วในวันหนึ่ง น้องชายได้กดคอลูก
ของพี่ชายให้จมน้ำตายในแม่น้ำ. เขา
อาบน้ำกลับมาแล้ว ภรรยาของพี่ชาย
จึงถามวว่า “บุตรของเราไปไหน”.
น้องชายตอบวว่า เด็กนั้นเล่นน้ำในแม่น้ำ,
ครั้นเราค้นหาเขาในน้ำก็ไม่พบ. นาง
ร้องไห้คร่ำครวญแล้วนั่งไว้.

โพธิสตุโต ตัง ปวตตติ ฌตววา
”อหัง กิจฺจัน ปากญันฺ กวิสฺสามี”ติ
อากาเสนาคนฺตววา พารานนสิ โอตริตววา
สุนิวตโต สฺสปารุโต ตสฺส ชฺรทววาเร
จตววา ทานสาถลัน อทิสฺวา ”ทานสาลาปิ
อิมินา อสปปุริเสน นาสิตา”ติ จินฺเตสิ.
กนิญโจปิสฺส ตสฺส อาคตภาวัน สุตววา

พระโพธิสัตว์รู้ความเป็นไปนั้นแล้ว
ทรงดำริวว่า “เราจะทำกิจนี้ให้ปรากฏ”
จึงเหาะมาทางอากาศลงยังเมืองพารานนสิ
นุ่งห่มผ้าเรียบร้อยแล้ว ยืนอยู่ที่ประตูเรือน
ของน้องชายนั้น ไม่พบเห็นโรงงานจึง
คิดว่า “แม้โรงงานก็คงถูกอสัตบุรุษนี้
ทำลายเสียแล้ว”. ฝ่ายน้องชายของท่าน

๑๒๓๔๕๖๗๘๙๑๐๑๑๒๑๓๑๔๑๕๑๖๑๗๑๘๑๙๒๐๒๑๒๒๒๓๒๔๒๕๒๖๒๗๒๘๒๙๓๐

อาคนตุวา มหาสตุตํ วนฺทิตฺวา ปาสาทํ
อาโรเปตฺวา สุโกชนํ โภเชสิ.

โส ภตฺตกิจฺจาวसानเ สุขกถาย
นิสินฺโน “ทารโก น ปญฺญาตติ, กหํ
นุ โข โส”ติ ปุจฺฉิ. มโต ภนฺเตติ.
“เกน การณฺนา”ติ. “อุทกกีพนฺภูจฺจาเน
อสุกการณฺนา”ติ น ชานามิติ. ก็
ตุวํ อสปุปริส น ชานิสฺสสสิ, ตยา
กตกิจฺจํ มยฺหํ ปากฺกํ, นนุ ตวํ อิมินา
นาม การณฺน ตํ มาเรสิ, ก็ นุ
โข ตวํ ราชาทินํ วนฺเสน นสฺสมานํ
ธนํ รกฺขิตฺตุํ สกฺกญฺเอยยาสิ, มยฺหก-
สฺกณฺสฺส จ ตฺยฺหมจฺจ กีนานากรณฺนติ.

อดสฺส มหาสตุโต พุทฺธสิฬาย ธมฺมํ
เทเสนฺโต อีมา คาคา อฏฺฐาสิ.

๑๐๓. “สกฺกณฺ มยฺหโก นาม
คิริสถานุทริจโร

ได้ข่าวว่าพี่ชายมาก็กมาไหว้พระมหาสัตว์
แล้วให้ขึ้นสู่ปราสาท ให้ฉันโภชนะอย่างดี.

ในเวลาฉันเสร็จ พระมหาสัตว์นั้นนั่ง
สนทนากันอย่างสบายแล้วถามว่า “เด็ก
ไม่ปรากฏ, เด็กนั้นไปไหนเสียแล้ว”.
น้องชายตอบว่า เด็กนั้นตายเสียแล้ว ท่าน
ผู้เจริญ. พระโพธิสัตว์ถามว่า “เพราะ
เหตุไร จึงตาย”. น้องชายตอบว่า เรา
ไม่รู้ว่่า “เขาตายเพราะเหตุไหน, ในที่
เล่นน้ำ”. พระโพธิสัตว์ขู่สาทักเอาว่า
ดูก่อนอสัตบุรุษ เจ้า (ทำเป็น) ไม่รู้อะไร
หรือ, กิจที่เจ้าทำได้ปรากฏแก่เราแล้ว
(เรารู้แล้ว), เจ้าได้ฆ่าเด็กนั้นตายเพราะ
เหตุชื่อนี้ มิใช่หรือ, เจ้าอาจจะรักษา
ทรัพย์ที่ฉิบหายด้วยอำนาจราชภักย์เป็นต้น
ได้หรือ, การกระทำของนกมัยหกะและ
ของเจ้าจะแตกต่างกัน.

ลำดับนั้น พระมหาสัตว์เมื่อจะแสดงธรรม
แก่น้องชายด้วยพุทธลีลา (แบบอย่างของ
พระพุทธรเจ้า) จึงกล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

๑๐๓. “นกชื่อว่ามัยหกะ^๑ เทียวไปตาม
ไหล่เขา และชอกเขาบินขึ้นสู่ต้น-

^๑ นกมัยหกะ น่าจะเป็น นกเขา, ไม่เลียบ คือต้นไทร.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปกุกั ปิปลิमारुห
มยหं मयन्हति गन्हति.

เลียบ ที่มีผลสุกแล้วร้องว่า ของเรา
ของเรา”.

๑๐๔. तसुसेव विस्पन्दसुस
तिशसुग्मा समाकता
गुत्वान पिप्लि यन्ति
विलपेव सो तिโช.

๑๐๔. เมื่อนกมัยหะนั้น รำพันบ่นเพื่อ
(ร้องว่าของเรา ๆ) อยู่อย่างนั้น
หมู่กันทั้งหลาย ก็พากันบินมา
จิกกินผลไม้เลียบแล้ว ก็พากัน
บินไปต้นอื่น ส่วนนกมัยหะนั้น
ก็ยังบ่นเพ่ออยู่นั่นเอง.

๑๐๕. एवमेव อิच्छेज्ज
सुखरित्वा พหุ ॐ
नेवตुत्तโน न षात्ति
यโठी ปฏิपच्छति.

๑๐๕. บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้น
เหมือนกัน รวบรวมทรัพย์ไว้ได้
เป็นอันมาก ตนเองก็ไม่ได้ใช้สอย
ทั้งไม่แบ่งปันให้แก่ญาติทั้งหลาย
ตามส่วน (ด้วย).

๑๐๖. न सो अज्जानं गत्तं
न मालं न विलपं
नानुโกति สकि किण्णि
न सुग्गहाति षाตके.

๑๐๖. บุคคลนั้น ย่อมไม่ใช้เป็นค่าเครื่อง
นุ่งห่ม อาหาร ดอกไม้ และเครื่อง
ลูบไล้อะไร ๆ สักครั้งเดียวเลย
ไม่สงเคราะห์ญาติทั้งหลาย.

๑๐๗. तसुसेव विस्पन्दसुस
मयहं मयन्हति रगुषโต
राशानो अद्या जेरा
थायाथा ये ज अपुपिया

๑๐๗. เมื่อบุคคลนั้น ฝ้าบ่นเพ่ออยู่
อย่างนี้ว่า ของเรา ๆ พระราชา
ทั้งหลาย หรือพวกโจร หรือพวก
ทายาทที่ไม่เป็นที่รักกัน ย่อมมาถือ

ธนมาทาย กจฺจนฺติ
วิลปเตว โส นโร.

เอาทรัพย์ไป บุคคลนั้นก็ร่ำพันเพื่อ
อยู่นั่นเอง.

๑๐๘. ธีโร โภเค อธิคมฺม
สงฺกณฺหาติ จ ฆาตเก
เตน โส กิตฺติ ปฺปโปติ,
เปจฺจ สกฺเค ปโมทตี”ติ.

๑๐๘. นักปราชญ์ ได้อาศัยทรัพย์สมบัติ
แล้ว สงเคราะห์ญาติทั้งหลาย
เขาย่อมได้เกียรติคุณ เพราะการ
สงเคราะห์นั้น ละโลกนี้ไปแล้ว
ย่อมบันเทิงในสวรรค์”.

ตตฺถ มยฺหโกติ “มยฺหํ มยฺहनฺ”ติ
วิรวนฺวเสน เอวํลทฺธนาโม.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ชื่อ
มัยหะ ความว่า นกมัยหะได้ชื่อ
อย่างนี้ ด้วยสามารถแห่งการร้องว่า
“ของเรา ของเรา”.

คิริसानุทฺริจโรติ คิริसानุสุ จ ทริสุ
จ จรตีติ^๑ คิริसानุทฺริจโร.

คำว่า เทียวไปตามไหล่เขาและซอกเขา
คือเทียวไปที่เชิงเขาและซอกเขาทั้งหลาย.

ปุกฺกํ ปิปปฺผลินฺนติ หิมนฺวตฺตปฺปเทเส เอกํ
ผลภริตํ ปิปปฺผลิรฺกฺขํ.

คำว่า สู้ไม้เลียบที่มีผลสุก ความว่า
สู้ต้นเลียบที่ผลิดอกออกผลต้นหนึ่ง ใน
หิมวันตประเทศ.

กนฺทตีติ ทิชฺชคณฺเ ตํ รุกฺขํ ปรีวาเรตฺวา
ปุกฺกานิ ขาทนฺเต วาริตฺตํ “มยฺหํ
มยฺहनฺ”ติ ปรีเทวนฺโต วิจฺริ.

คำว่า ร้องว่า ความว่า นกมัยหะ
เทียวร้องปริเทวนาการอยู่ว่า “ของเราๆ”
เพื่อจะห้ามหมู่คนที่พากันบินมาแวดล้อม
ต้นไม้ นั้น จิกกินผลไม้สุกอยู่.

^๑ น. ม. คิริसानุทริสุ จรตีติ.

ตสุเสว วิลปนุตสุสาติ ตสุส เอวิ
วิลปนุตสุเสว.

คำว่า **เมื่อนกมัยหกะนั้น** มัวรำพันบ่นเพื่อ
อยู่อย่างนี้ คือ เมื่อนกนั้นบ่นเพื่ออยู่อย่าง-
นั้น.

ภุควาน ปิปุผลี ยนุติติ ตํ ปิปุผลีรูกุขํ
ปริภุณฺชิตฺวา อณฺเฑํ ผลสมฺปนฺนํ รูกุขํ
คจฺจนฺติ.

คำว่า **จิกกินผลไม้** เลียบแล้วก็พากันบิน
หนีไป ความว่า หมูนกทั้งหลายพากัน
บินมาจิกกินไม้เลียบนั้น แล้วก็พากันบิน
หนีไปยังต้นไม้ที่สมบูรณ์ด้วยผลต้นไม้.

วิลปเตวาติ โส ปน ทิโช วิลปติเยว.
ยโลธินุติ ยถาโกฏฺฐาสํ. มาตาปีตมาตฺต-
ภคินีปฺตฺตชิตฺตาทีนํ อูปโกคปริโกควเสน
โย โย โกฏฺฐาสโ ส ลภิตฺพุโป, ตํ
ตํ น เทตฺติติ อตฺโต.

คำว่า **ยังบ่นเพื่ออยู่นั่นเอง** ความว่า
ส่วนนกมัยหกะนั้นยังบ่นเพื่ออยู่นั่นเอง.
คำว่า **ยโลธิ** คือ ตามส่วน. อธิบายว่า
ส่วนใด ๆ ที่ปียชนทั้งหลายมีมารดาบิดา
พี่ชาย น้องหญิง บุตรและธิดาเป็นต้นจะ
พึงได้ด้วยอำนาจการอุปโภคและบริโภค,
นกนั้นก็มิให้ส่วนนั้น ๆ.

สภินุติ เอกวารปี นานุโกติ. สภินุติปี
ปาโร. อตฺตโน สนฺตคณฺธุติปี อตฺโต.

คำว่า **สักครั้งเดียว** คือ ไม่ใช่สอยแม้
สักวาระเดียว. พระบาลีว่า สกํ ดังกํก็มี.
อธิบายว่า ไม่ใช่สอยของของตน.

น สงฺคณฺหาตีติ ภตฺตจฺจนฺทนพิช-
นฺกุคลาทิทานวเสน น สงฺคณฺหาติ.

คำว่า **ไม่สงเคราะห์** ความว่า ไม่
สงเคราะห์ด้วยอำนาจการให้ปัจจัย มี
อาหาร เครื่องนุ่งห่ม พืช และไถเป็นต้น.

วิลปเตว โส นโรติ เอเตสุ ราชาทิสฺสุ
ธนํ คเหตุวฺวา คจฺจนฺเตสุ เกวลํ โส

คำว่า **บุคคลนั้นก็รำพันบ่นเพื่ออยู่**
นั่นเอง ความว่า เมื่อพระราชาเป็นต้น

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๑-๑๓๓-๑๑

ปุริโส วิลปติเยว. ธีโรติ . ปณฺหิโต.

เหล่านั้น ยึดเอาทรัพย์ไปอยู่ บุรุษนั้น
ก็ได้แต่ปนเพื่ออย่างเดียวเท่านั้น. คำว่า
นักปราชญ์ ได้แก่ บัณฑิต.

สงฺกมฺหาตีติ อุตฺตโน สนฺติกั อากเต
ทุพฺพลฆาตเก ฆตฺตจฺฉาทนพีช-
นงฺคฺลาทิตาเนน สงฺกมฺหาตี.

คำว่า ย่อมสงเคราะห์ ความว่า ย่อม
สงเคราะห์ญาติผู้ทุรพลซึ่งมาสู่สำนักตน
ด้วยการให้ มีข้าวสุก เครื่องนุ่งห่ม พืช
และไถเป็นต้น.

เตนาติ โส สปุริโส เตน
ฆาตกสงฺกเหเน จตฺปุริสมชฺเฒ กิตฺติญจ
อุตฺตโน วณฺณภณฺนญจ ปาปุณาตี,
เปจฺจ สกฺเค เทวนคเร ปโมทตีติ.

คำว่า เพราะเหตุ นั้น ความว่า ผู้นั้น
เป็นสัตบุรุษย่อมได้รับเกียรติคุณและการ
กล่าวสรรเสริญตันท่ามกลางบริษัทซึ่งด้วย
การสงเคราะห์ญาตินั้น, เขาละโลกนี้ไป
แล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์ คือในเทพนคร.

เอว มหาสตุโต ตสฺส ฐมฺม
เทเสตฺวา เตน ปจฺฉินฺหิตํ ทานํ
ปากฺกิกํ การเวตฺวา หิมวฺนตเมว
คนฺตฺวา อปริหีนชฺฆาโน พุรฺหมโลกุปโค
อโหสิ.

พระมหาสัตว์ ครั้นแสดงธรรม
แก่น้องชายนั้นอย่างนี้แล้ว ให้ทำทานที่
เขาเลิกไปให้เป็นปกติแล้ว ไปสู่หิมวันต-
ประเทศ มีฉานไม้เชื่อม ได้เข้าถึง
พรหมโลก.

สตุถา อิมิ ฐมฺมเทสนํ
อาหริตฺวา “อิติ โข มหาราช
อาคนฺตฺกเสฏฺฐี ภาตุ ปุตฺตสฺส
มาริตตฺตา เอตฺตํ กาลํ เเนว ปุตฺต
น ธีตรํ อลฺภี”ติ วตฺวา ชาตํ

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว ตรัสว่า “มหาบพิตร
อาคนฺตฺกเศรษฺฐี เพราะฆ่าบุตรของ
พี่ชายจึงไม่ได้บุตร ไม่ได้ธิดาตลอดกาล
เพียงนี้ ด้วยประการฉะนี้แล้ว” ทรงประชุม

บริษัทเจริญโภคภัณฑอาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สโมธาเนสิ “ตทก. กนิฏฺโจ ชาดกว่า “น้องชายในครั้งนั้นได้มาเป็น
อาคนตุกเสฏฺฐิ อโหสิ เขฎฺฐโก ปน อาคนตุกเศรชฺฐิ ส่วนพี่ชายเป็นเราเอง
อหเมวา”ติ. แล”.

มยุหกกุณชาตกาวณฺณนา ปญฺจมา. พรรณนามัยหกกุณชาดก ที่ ๕ จบ.